

Riksdagens protokoll

Nr 105

30 maj 1973

Debatter m. m.

Onsdagen den 30 maj

Äktenskapslagstiftningen m. m.	3
Meddelande ang. enkel fråga nr 238 av fröken Andersson i Stockholm (c) ang. den personella assistansen för vissa handikappade elever i grundskolan	124

Onsdagen den 30 maj

Kl. 10.00

Onsdagen den
30 maj 1973Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

Förhandlingarna leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollen för den 22 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts skrivelse nr 133 till näringsutskottet.

§ 3 Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets betänkande nr 24, justitieutskottets betänkande nr 26, socialutskottets betänkande nr 18 samt näringsutskottets betänkanden nr 52, 53, 59 och 60.

§ 4 Äktenskapslagstiftningen m. m.

Föredrogs lagutskottets betänkanden:

nr 20 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:32 med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken m. m., jämte motioner och

nr 21 i anledning av i Kungl. Maj:ts proposition 1973:23 framlagt förslag till lag om ändring i jordabalken (följdändringar till lagen om ogifta samboendes gemensamma bostad) jämte motion.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Lagutskottets betänkanden nr 20 och 21 debatteras i ett sammanhang och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

Lagutskottets betänkande nr 20

Genom en den 9 mars 1973 dagtecknad proposition, 1973:32, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag ur statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att anta vid propositionen följande förslag till

1. lag om ändring i giftermålsbalken (GB),
2. lag om ändring i föräldrabalken (FB),
3. lag om ändring i ärvdabalken,
4. lag om ändring i brottsbalken,
5. lag om ändring i rättegångsbalken,
6. lag om medling mellan samlevande,
7. lag om ogifta samboendes gemensamma bostad,
8. lag om upphävande av lagen (1915:434) om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående,
9. lag om ändring i lagen (1915:437) om äktenskaps ingående i vissa fall inför svensk myndighet i utlandet,

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

10. lag om dels fortsatt giltighet av lagen (1959:157) med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad, dels ändring i samma lag,
11. lag om ändring i förordningen (1862:10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer,
12. lag om ändring i lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden,
13. lag om ändring i namnlagen (1963:521),
14. lag om ändring i rennäringslagen (1971:437),
15. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande:

”Propositionen innehåller förslag till en partiell reform av den familjerättsliga lagstiftningen, i första hand äktenskapsrätten.

Beträffande ingående av äktenskap föreslås i huvudsak följande. Giftermålsbalkens bestämmelser om trolovning upphävs. Vissa äktenskapshinder avskaffas. Den som har fyllt 18 år föreslås få gifta sig utan föräldrarnas samtycke. För dem som är under 18 år krävs liksom hittills länsstyrelsens tillstånd till äktenskapet. I tillståndsärendet skall föräldrarna höras. Förbudet för sinnessjuka och sinneslöa att gifta sig utan socialstyrelsens tillstånd upphävs. Äktenskap mellan halvsyskon tillåts efter dispens av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Kyrklig och borgerlig vigsel behålls som form för ingående av äktenskap, men det förutskickas att ett enklare alternativ till det nuvarande borgerliga vigselformuläret skall införas. Vidare skisseras nya regler angående kyrklig vigsel, som innebär dels att vigselförrättarnas behörighet vidgas, dels att giftermålsbalkens regel om skyldighet för församlingspräst att viga slopas. Någon lagändring i denna del föreslås inte, eftersom detta förutsätter godkännande av kyrkomötet.

De viktigaste lagändringarna avser reglerna om upplösning av äktenskap. Det sällan utnyttjade återgångsinstitutet avskaffas. Vidare upphävs reglerna om hemskillnad samt bestämmelserna om omedelbar äktenskapsskillnad på särskilda grunder. Make får i princip rätt till omedelbar äktenskapsskillnad. Om endast en av makarna vill skiljas eller om makarna eller en av dem har vårdnaden om eget barn under 16 år skall dock skilsmässan föregås av en betänketid på minst sex månader. Betänketiden löper från den dag då makarnas gemensamma ansökan kommer in till domstolen eller, när de är oense i skilsmäsofrågan, den dag då den ena makens ansökan delges andra maken. Inom ett år från det betänketid började löpa måste åtminstone en av makarna fullfölja skilsmässan genom att hos domstolen göra ansökan om dom på äktenskapsskillnad. Annars är frågan om äktenskapsskillnad förfallen. Det krävs inte att makarna lever isär under betänketiden. Var och en av makarna kan emellertid i samband med den första ansökningen eller när som helst under betänketiden begära domstolens beslut att samlevnaden skall hävas. Make kan då också få domstolens beslut om vårdnaden om gemensamma barn, om underhåll och om rätt att sitta kvar i den gemensamma bostaden. Make som har bott åtskild från andra maken under minst två år kan få skilsmässa utan betänketid, oavsett om

makarna är ense eller inte och även om det finns underåriga barn.

Medlingen blir frivillig och bestämmelserna härom flyttas till en särskild lag om medling mellan samlevande.

Reglerna om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar omfattas i princip inte av reformen. Vissa smärre ändringar föreslås emellertid. Vid bestämmande av underhållsbidrag till make skall frågan om vem som har skuld till äktenskapets upplösning inte tillmätas någon betydelse. Genom ett tillägg till lagregeln om underhåll efter äktenskapsskillnad markeras att domstolen skall beakta att make kan ha ett särskilt behov av bidrag under en omställningsperiod närmast efter skilsmässan. Reglerna om makars egendom har utformats så, att vad make förvärvar under betänketiden före skilsmässan blir enskild egendom, om det döms till äktenskapsskillnad. Möjligheten att ålägga make att betala skadestånd till andra maken vid skilsmässa slopas. Bl. a. på grund härav föreslås att man vid bodelning efter äktenskapsskillnad skall kunna avvika från den eljest gällande regeln om hälftindelning av giftorättsgodset, om en sådan delning skulle framstå som uppenbart obillig med hänsyn till makarnas ekonomiska förhållanden och den tid som äktenskapet varat.

I föräldrabalkens regler om vårdnad om barn i äktenskap görs den ändringen att fråga om vem av föräldrarna som bär skulden till att det har uppstått söndring mellan dem inte skall tillmätas någon betydelse vid avgörandet av vårdnadsfrågan. I fråga om barn utom äktenskap föreslås sådana ändringar att faderns möjlighet att få vårdnaden blir densamma som när det gäller barn i äktenskap. Denna ändring får betydelse framför allt vid separation mellan föräldrar som har levt tillsammans utan att vara gifta.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 januari 1974. Den blir tillämplig även på äldre äktenskap. Om ett skilsmässoförfarande har inletts före ikraftträdandet – dvs. om makarna eller någon av dem före den 1 januari 1974 hos domstol har begärt hemskillnad eller äktenskapsskillnad – skall dock de äldre bestämmelserna i giftermålsbalken tillämpas.”

I detta sammanhang hade behandlats

I. följande med anledning av propositionen väckta motioner:

A. 1973:1738 av herrar Henmark (fp) och Nelander (fp) vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att för sin del anta 4 kap. 2 § första stycket GB med av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att, såvitt avsåg de fria trossamfunden, nuvarande begränsning i vigselbehörigheten skulle slopas,

2. att betänketid skulle krävas vid äktenskapsskillnad i samtliga fall,

3. att en sådan rådgivningsmöjlighet tillskapades, att såväl juridisk som annan rådgivning kunde ske vid konfliktsituationer inom äktenskap,

B. 1973:1748 av fröken Mattson (s) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att informationsbroschyrer utarbetades kring främmande länders familjerätt att delas ut i samband med hindersprövning enligt de riktlinjer som angivits i motionen,

Nr 105

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstiftningen m. m.

C. 1973:1767 av herr Källstad m. fl. (fp) vari hemställt att riksdagen beslutade om sådan ändring av föreslagen lydelse av 4 kap. 2 § GB, att kyrklig vigsel fick äga rum inom svenska kyrkan samt inom annat trossamfund, om Konungen medgivit att vigsel fick förrättas inom samfundet, oberoende av om de som ville ingå äktenskap eller någon av dem tillhörde visst samfund samt att beslutet för de fria trossamfundens del skulle vara oberoende av kyrkomötets hörande,

D. 1973:1778 av fröken Hörnlén m. fl. (fp) vari hemställt att riksdagen för sin del beslutade att i giftermålsbalken stadgades att äktenskapsskillnad mellan makar skulle föregås av tre månaders betänketid i det fall då makarna var ense om beslutet att skiljas och saknade minderåriga barn under sin vårdnad,

E. 1973:1779 av fröken Mattson m. fl. (s) vari hemställt att riksdagen för sin del skulle anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring av föräldrabalken (FB) med de ändringarna att

dels i 6 kap. infördes en ny 12 a §

dels 11 kap. 1 och 2 §§ erhöll av motionärerna angiven lydelse, innebärande att sammanboende ogifta föräldrar skulle få möjlighet att gemensamt handha vårdnaden av och förmynderskapet för sina barn på samma sätt som föräldrar till barn i äktenskapet,

F. 1973:1789 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställt att riksdagen skulle avslå propositionen,

G. 1973:1790 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl. (c) vari hemställt att riksdagen skulle besluta att, i avvaktan på kompletterande utredningar samt på grund av angelägenheten av en samnordisk lagstiftning, avslå propositionen,

H. 1973:1791 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställt att riksdagen skulle

1. besluta om sådana ändringar i lagförslagen som tillgodosåg vad som anförts i motionen om

a) domstolsproceduren vid äktenskapsskillnad på ansökan av makar som var ense och inte hade barn under 16 år,

b) befogenhet för domstol att utse särskild medlare i vissa fall,

2. tillkännage för Kungl. Maj:t som sin mening vad som anförts i motionen om det fortsatta reformarbetet på äktensapsrättens område,

I. 1973:1792 av fru Hambraeus (c) vari hemställt att riksdagen skulle avslå propositionen,

J. 1973:1793 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställt att riksdagen beslutade

1. att i den nya familjerättslagstiftningen ersätta begreppet äktenskap med begreppet registrerad samlevnad,

2. att existerande äktenskap fick möjlighet att kvarstå på grundval av

1920 års giftermålsbalk eller övergå till den registrerade samlevnadens form,

3. att samhället officiellt erkände existensen även av andra, fria samlevnadsformer,

4. att de sexuellt avvikandes rätt till lika villkor med andra grupper erkändes,

5. att det i frågan om vårdnaden av barn skapades full jämställdhet dels mellan fäder och mödrar, dels mellan olika samlevnadsformer,

6. att barnets bästa konsekvent gjordes till avgörande utgångspunkt i bedömningen av vårdnadsfrågan,

7. att bestämmelserna om underhåll till f. d. äktenskaps- och annan samlevnadspartner jämkades i enlighet med motionens förslag,

8. att av motionärerna framlagda förslag till lagtexter i konsekvens härmed godkändes,

9. att de delar av giftermålsbalken vilka ej ersattes av det av motionärerna framlagda förslaget till lag om samlevnad skulle äga giltighet även för sådan registrerad samlevnad som nämnts i sagda förslag samt

10. att propositionens förslag i de delar som ej berörts i punkterna 1–9 ovan godkändes,

K. 1973:1794 av herrar Hyltander (fp) och Åberg (fp) vari hemställdes

A. i första hand att riksdagen skulle besluta att avslå propositionen,

B. i andra hand att riksdagen skulle i anledning av propositionen besluta

1. att i samband med begäran om äktenskapsskillnad ett hemskillnadsår blev huvudregel,

2. att äktenskap mellan syskon, såväl helsyskon som halvsyskon som huvudregel icke blev tillåtet,

3. att familjerådgivningen gavs en betydligt vidgad funktion,

L. 1973:1795 av herr Romanus (fp) vari hemställdes att riksdagen beslutade att ogifta föräldrar och frånskilda föräldrar skulle få möjlighet att gemensamt få vårdnaden om gemensamma barn på det sätt som angetts i motionen,

M. 1973:1796 av fru Sundberg m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen skulle

1. besluta att 1 kap. 1 § GB alltjämt skulle gälla,

2. besluta att giftomannasamtycke skulle krävas för minderårigs ingående av äktenskap,

3. ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts om utformningen av borgerliga vigselformulär,

4. ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts om trohetsbegreppet,

5. besluta att dels medlingsinstitutet inte skulle ha provisorisk karaktär, dels en av de två förordnade medlarna i varje kommun borde vara präst i svenska kyrkan,

6. besluta att äktenskapsskillnad – utom i fall som avsågs i 11 kap. 4

Nr 105

Onsdagen den

30 maj 1973

Äktenskapslagstiftningen m. m.

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

och 5 §§ GB – alltid skulle föregås av betänketid, vilken när make hade barn som stod under hans vårdnad eller då endast en av makarna ville att äktenskapet skulle upplösas bestämdes till sex månader och i övriga fall till tre månader,

7. avslå förslaget om ändring i 6 kap. 12 § FB samt
8. avslå förslaget till lag om ogifta sammanboendes gemensamma bostad,

N. 1973:1797 av herr Svensson i Kungälv (s) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

1. att annat trossamfund än svenska kyrkan borde erhålla rätt att viga envar som så önskade,
2. att en betänketid av tre månader infördes även då makar var eniga om skilsmässa och saknade barn,
3. att minst två medlare utsågs i varje kommun av länsstyrelsen på förslag av kommunfullmäktige,
4. att minst en av medlarna skulle vara förtrogen med religiösa föreställningar om äktenskap och familj,
5. att envar kunde söka den medlare de önskade dock att medlings-skyldighet förelåg inom kommunen,
6. att familjerådgivningsbyråerna snarast borde byggas ut samt
7. att de frivilliga familjerådgivningsbyråerna gavs ekonomiskt stöd till sin verksamhet under förutsättning att vissa kvalitativa krav uppfyll-des,

O. 1973:1798 av herr Svensson i Malmö (vpk) vari hemställt att riksdagen beslutade att ändra 6 kap. 10 § FB och för sin del anta av motionären angiven lydelse av stadgandet, innebärande att domstol i samband med beslut i vårdnadsfrågan skulle fastställa regler för um-gängesrättens utövande och att vårdnadshavare som i upprepade fall åsidosatte domstols beslut skulle dömas till böter,

P. 1973:1799 av herr Werner i Malmö m. fl. (m) vari hemställt att riksdagen beslutade att

1. domstol vid utdömmande av underhåll skulle ha möjlighet att ta rimlig hänsyn till fall av otrohet i enlighet med vad i motionen anförts,
2. trohetskravet sådant det kom till uttryck i 5 kap. 1 § GB skulle kvarstå jämväl efter det fortsatta reformarbetet,
3. en betänketid om sex månader skulle föregå äktenskaps upplösning även då makarna var ense, förutsatt att de ej varit åtskilda i minst två år,
4. GB:s nuvarande 2 kap. 2 § skulle komma till uttryck i lagstift-ningen,
5. fortsatt reformarbete avseende äktenskapslagstiftning underkastas-des nordisk samordning,

Q. 1973:1800 av herr Westberg i Ljusdal (fp) vari hemställt att riksdagen skulle besluta

1. att för sin del avslå propositionen,
2. att som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionen

anförts om nya överläggningar med de övriga nordiska länderna i fråga om äktenskapslagstiftningen,

Nr 105

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstiftningen m. m.

R. 1973:1801 av herr Winberg (m) vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att avslå förslaget att göra hindret för halvsyskon att ingå äktenskap med varandra dispensabelt,
2. att avslå förslaget att avkriminalisera samlag mellan halvsyskon,
3. att äktenskapsskillnad – utom i fall som avsågs i 11 kap. 4 och 5 §§ GB – alltid skulle föregås av betänketid under sex månader,

S. 1973:1802 av fru Åsbrink (s),

T. 1973:1803 av fru Åsbrink (s) vari hemställdes att riksdagen beslutade att en betänketid på sex månader fastställdes för samtliga fall av äktenskapsskillnad,

II. följande vid början av 1973 års riksdag väckta fristående motioner:

A. 1973:657 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att en utredning tillsattes med uppgift att se över lagar och förordningar i syfte att undanröja förekommande ekonomisk diskriminering av äktenskapet i jämförelse med andra samlevnadsformer samt

B. 1973:1090 av herrar Johansson i Skärstad (c) och Börjesson i Falköping (c) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning av möjligheterna att undanröja de ekonomiska skillnaderna mellan äktenskap och annan samlevnadsform.

Utskottet hemställde

1. beträffande yrkanden om avslag på propositionen 1973:32 att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:1789, 1973:1790, 1973:1792, 1973:1794, yrkandet A, och 1973:1800,

2. beträffande fortsatt reformarbete i nordisk samverkan att motionerna 1973:1791, såvitt nu var i fråga, och 1973:1799, yrkandet 5, inte föranledde någon riksdagens vidare åtgärd,

3. beträffande allmänna synpunkter på äktenskapet att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:657, 1973:1090, 1973:1791, såvitt nu var i fråga, och 1973:1793, yrkandet 1,

4. beträffande etiska normer i relationerna mellan makar att riksdagen skulle avslå

a) motionen 1973:1796, yrkandet 4,

b) motionen 1973:1799, yrkandet 2,

5. beträffande trolovning att riksdagen med avslag på motionen 1973:1796, yrkandet 1, beslutade att 1 kap. i giftermålsbalken (GB) skulle upphöra att gälla,

6. beträffande släktskapshinder att riksdagen skulle

a) med avslag på motionerna 1973:1794, yrkandet B. 2, och

motionen 1973:1801, yrkandet 1, anta 2 kap. 3 § i förslaget till lag om ändring i GB,

b) med avslag på motionen 1973:1801, yrkandet 2, anta 6 kap. 5 § i förslaget till lag om ändring i brottsbalken,

7. beträffande giftomannasamtycke att riksdagen med avslag på motionen 1973:1796, yrkandet 2, och 1973:1799, yrkandet 4, skulle anta 2 kap. 2 och 5 §§ i förslaget till lag om ändring i GB,

8. beträffande formen för ingående av äktenskap att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1793, såvitt nu var i fråga,

9. beträffande borgerliga vigselformuläret att riksdagen med avslag på motionen 1973:1796, yrkandet 3, godkände vad utskottet anfört härom,

10. beträffande vigselbehörigheten att riksdagen skulle – med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat godtas – med bifall till motionerna 1973:1738, yrkandet 1, 1973:1767 och 1973:1797, yrkandet 1, för sin del anta 4 kap. 2 § i förslaget till lag om ändring i GB med av utskottet föreslagen lydelse,

11. beträffande medlingsinstitutets provisoriska karaktär att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1796, såvitt nu var i fråga,

12. beträffande familjerådgivarnas verksamhet att motionerna 1973:1738, yrkandet 3, och 1973:1794, yrkandet B 3 inte föranledde någon riksdagens vidare åtgärd,

13. beträffande utbyggnaden av familjerådgivningsbyråerna att riksdagen i anledning av motionen 1973:1797, yrkandet 6, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört därom,

14. beträffande de frivilliga familjerådgivningsbyråerna att motionen 1973:1797, yrkandet 7, inte föranledde någon riksdagens vidare åtgärd,

15. beträffande hänvisning i 14 kap. GB till lagen om medling att riksdagen i anledning av motionen 1973:1791 för sin del skulle anta av utskottet föreslagen lydelse av dels ingressen till lagen om ändring i GB, dels 14 kap. 1 § i lagförslaget, innebärande att en bestämmelse behövs i 14 kap. GB som hänvisade till en ny lag om medling mellan samlevande,

16. beträffande medlingens innehåll att riksdagen skulle anta 1 § i förslaget till lag om medling mellan samlevande,

17. beträffande utseende av medlare efter förslag av kommunfullmäktige att riksdagen i anledning av motionen 1973:1797, yrkandet 3, gav Kungl. Maj:t som sin mening till känna vad utskottet anfört om att bestämmelser härom borde utfärdas i administrativ ordning,

18. beträffande behörighet att medla att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1802,

19. beträffande vilka som skulle utses till medlare att riksdagen med avslag på motionerna 1973:1796, såvitt nu var i fråga, och 1973:1797, yrkandet 4, skulle anta 2 § i förslaget till lag om medling mellan samlevande,

20. beträffande förordnade medlares skyldighet att medla att riksdagen med avslag på motionen 1973:1797, yrkandet 5, skulle anta 3 § i förslaget till lag om medling mellan samboende,

21. beträffande förslaget till lag om medling mellan samlevande i övrigt att riksdagen skulle anta lagförslaget i den mån det ej omfattades

av vad utskottet hemställt under punkterna 16, 19 och 20 ovan,

22. beträffande befogenhet för domstol att utse medlare att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1791, yrkandet 1 b,

23. beträffande avskaffande av hemskillnadsinstitutet att riksdagen med avslag på motionen 1973:1794, yrkandet B 1, godkände vad utskottet i denna del anfört,

24. beträffande införande av institutet betänketid att riksdagen med avslag på motionen 1973:1793, såvitt nu var i fråga, godkände vad utskottet i denna del anfört,

25. beträffande institutet betänketid att riksdagen med avslag på motionerna 1973:1738, yrkandet 2, 1973:1778, 1973:1796, yrkandet 6, 1973:1797, yrkandet 2, 1973:1799, yrkandet 3, 1973:1801, yrkandet 3, och 1973:1803 skulle anta 11 kap. 1–3 §§ i förslaget till lag om ändring i GB,

26. beträffande processuella bestämmelser angående betänketid att riksdagen med avslag på motionen 1973:1791, yrkandet 1 a, skulle anta 15 kap. 5 § i förslaget till lag om ändring i GB,

27. beträffande bestämmelser om laga kraft att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1793, såvitt nu var i fråga,

28. beträffande underhållsbidrag att riksdagen med avslag på motionerna 1973:1793, yrkandet 7, och 1973:1799, yrkandet 1, skulle anta 11 kap. 14 § i förslaget till lag om ändring i GB,

29. beträffande egendomsordningen att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1793, såvitt nu var i fråga,

30. beträffande förslaget till lag om ändring i GB i övrigt att riksdagen i den mån lagförslaget inte omfattades av hemställan under 5–7, 10, 15, 25, 26 och 28 skulle anta förslaget,

31. beträffande möjlighet för fadern att få vårdnaden om utomäktenskapligt barn att riksdagen med avslag på motionerna 1973:1793, såvitt nu var i fråga, och 1973:1796, yrkandet 7, skulle anta 6 kap. 12 § i förslaget till lag om ändring i föräldrabalken (FB),

32. beträffande möjlighet för ogifta föräldrar att utöva vårdnaden gemensamt att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:1779, 1973:1793, såvitt nu var i fråga, och 1973:1795,

33. beträffande umgängesrätt att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1798,

34. beträffande förslaget till lag om ändring i FB i övrigt att riksdagen i den mån det ej omfattades av utskottets hemställan under 31 skulle anta lagförslaget,

35. beträffande rätten till bostaden att riksdagen med avslag på motionen 1973:1796, yrkandet 8, skulle anta förslaget till lag om ogifta samboendes gemensamma bostad,

36. beträffande de homosexuellas samlevnad att motionen 1973:1793, såvitt nu var i fråga, inte föranledde någon riksdagens vidare åtgärd,

37. beträffande samlevnad mellan flera parter än två att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1793, såvitt nu var i fråga,

38. beträffande det fortsatta reformarbetet att motionen 1973:1791, såvitt nu var i fråga, i den mån den inte omfattades av vad utskottet i

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

betänkandet anfört och hemställt inte föranledde någon riksdagens vidare åtgärd,

39. beträffande vissa informationsproblem att riksdagen i anledning av motionen 1973:1748 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om information om främmande länders familjelagstiftning samt om förevarande reform av äktenskapslagstiftningen,

40. beträffande övriga lagförslag att riksdagen skulle anta de vid propositionen fogade och med 3—5 samt 8—15 betecknade lagförslagen,

41. att motionen 1973:1793, i vad den ej omfattades av vad utskottet i betänkandet anfört och hemställt, inte föranledde någon riksdagens vidare åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande yrkanden om avslag på propositionen av herrar Lidgard (m) och Winberg (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1973:1789, 1973:1790, 1973:1792, 1973:1794, yrkandet A, och 1973:1800 skulle avslå propositionen 1973:32,

2. beträffande allmänna synpunkter på äktenskapet av herrar Lidgard (m) och Winberg (m) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

a) att riksdagen med bifall till motionen 1973:657 samt med anledning av motionerna 1973:1090 och 1973:1791, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att en utredning tillsattes med uppgift att se över lagar och förordningar i syfte att undanröja förekommande ekonomisk diskriminering av äktenskapet i jämförelse med andra samlevnadsformer,

b) att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1793 yrkandet 1,

3. beträffande allmänna synpunkter på äktenskapet av herr Israelsson (vpk) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen med avslag på motionerna 1973:657, 1973:1090 och 1973:1791, såvitt nu var i fråga, och med bifall till motionen 1973:1793 yrkandet 1 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till lagändringar i enlighet med vad reservanten anfört,

4. beträffande trolovning av herrar Lidgard (m) och Winberg (m) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen -- med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat oförändrad antas -- för sin del med bifall till motionen 1973:1796 yrkandet 1 skulle

dels avslå förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken, såvitt därigenom föreslagits att 1 kap. 1 § skulle upphöra att gälla,

dels anhålla hos Kungl. Maj:t att riksdagen före den 1 januari 1974 förelades förslag angående de följdändringar i balken, vilka föranleddes av att nämnda paragraf behölls,

5. beträffande släktskapshinder av herrar Lidgard (m) och Winberg (m) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

att riksdagen – med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat oförändrad antas – för sin del skulle

a) med bifall till motionen 1973:1794 yrkandet B 2 och 1973:1801 yrkandet 1 anta 2 kap. 3 § i förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken med av reservanterna föreslagen lydelse,

b) med bifall till motionen 1973:1801 yrkandet 2 avslå förslaget till lag om ändring i brottsbalken, såvitt avsåg föreslagen ändring i 6 kap. 5 § denna balk,

6. beträffande giftomannasamtycke av herrar Wiklund i Stockholm (fp), Lidgard (m), Börjesson i Falköping (c) och Winberg (m) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen – med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat oförändrad antas – med bifall till motionen 1973:1796 yrkandet 2 och med avslag på motionen 1973:1799 yrkandet 4 för sin del skulle anta 2 kap. 2 § i förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken med av reservanterna föreslagen lydelse,

7. beträffande formen för ingående av äktenskap av herr Israelsson (vpk) som ansett att utskottet under 8 bort hemställa,

att riksdagen skulle – med förklaring att propositionen icke kunnat i denna del godkännas – i anledning av motionen 1973:1793, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till nya bestämmelser om registrering i enlighet med vad reservanten förordat,

8. beträffande formen för ingående av äktenskap av herrar Wiklund i Stockholm (fp), Lidgard (m) och Börjesson i Falköping (c), fru Jonäng (c) samt herrar Winberg (m) och Olsson i Sundsvall (c) som i fråga om utskottets motivering ansett att viss del av utskottets yttrande skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

9. beträffande det borgerliga vigselformuläret av herrar Wiklund i Stockholm (fp), Lidgard (m) och Winberg (m) som ansett att utskottet under 9 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av propositionen och motionen 1973:1796 yrkandet 3 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört rörande förslagen om olika alternativ till det nuvarande formuläret,

10. beträffande de frivilliga familjerådgivningsbyråerna av herrar Wiklund i Stockholm (fp), Lidgard (m) och Börjesson i Falköping (c), fru Jonäng (c) samt herrar Winberg (m) och Olsson i Sundsvall (c) som ansett att utskottet under 14 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1973:1797 yrkandet 7 hos Kungl. Maj:t begärde skyndsamt utredning – genom socialutredningen eller på annat sätt – om ekonomiskt stöd till de frivilliga familjerådgivningsbyråernas verksamhet och fortsatta utbyggnad,

11. beträffande hänvisning i 14 kap. GB till lagen om medling av herr

Svedberg (s), fröken Anderson i Lerum (s), herr Hammarberg (s), fru Åsbrink (s), herrar Andersson i Södertälje (s) och Israelsson (vpk) samt fru Nilsson i Sunne (s) som ansett att utskottet under 15 bort hemställa, att riksdagen med avslag på motionen 1973:1791, såvitt nu var i fråga, beslutade att 14 kap. GB skulle upphöra att gälla,

12. beträffande införande av institutet betänketid av herr Israelsson (vpk) som ansett att utskottet under 24 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1973:1793, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att förslag till ändrade bestämmelser på ifrågavarande område i enlighet med vad reservanten förordat förelades 1973 års höstriksdag,

13. beträffande institutet betänketid av fru Åsbrink (s) som ansett att utskottet under 25 bort hemställa, att riksdagen — med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat oförändrad antas — med bifall till motionerna 1973:1799 yrkandet 3, 1973:1801 yrkandet 3 och 1973:1803 samt med avslag på motionerna 1973:1738 yrkandet 2, 1973:1778, 1973:1796 yrkandet 6 och 1973:1797 yrkandet 2 för sin del skulle dels anta 11 kap. 1 § i förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken med av reservanten föreslagen lydelse, dels besluta att 11 kap. 2 § i förslaget skulle utgå,

14. beträffande institutet betänketid av herrar Wiklund i Stockholm (fp), Lidgard (m) och Börjesson i Falköping (c), fru Jonäng (c) samt herrar Winberg (m) och Olsson i Sundsvall (c) som ansett att utskottet under 25 bort hemställa, att riksdagen — med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat oförändrad antas — med bifall till motionerna 1973:1738 yrkandet 2, 1973:1778, 1973:1796 yrkandet 6 och 1973:1797 yrkandet 2 samt med avslag på motionerna 1973:1799 yrkandet 3, 1973:1801 yrkandet 3 och 1973:1803 för sin del skulle dels anta 11 kap. 1 och 3 §§ i förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken med av reservanterna föreslagen lydelse, dels besluta att 11 kap. 2 § i förslaget skulle utgå,

15. beträffande bestämmelser om laga kraft av herr Israelsson (vpk) som ansett att utskottet under 27 bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen 1973:1793 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att förslag till lagändring förelades 1973 års höstriksdag i enlighet med vad reservanten förordat,

16. beträffande underhållsbidrag av herr Israelsson (vpk) som ansett att utskottet under 28 bort hemställa, att riksdagen med avslag på motionen 1973:1799 yrkandet 1 och med bifall till motionen 1973:1793 yrkandet 7 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att förslag till ändrade regler om underhållsbidrag förelades 1973 års höstriksdag,

17. beträffande egendomsordningen av herr Israelsson (vpk) som ansett att utskottet under 29 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:1793, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att motionen och reservationen överlämnades till familjelagssakkunniga för att läggas till grund för det fortsatta utredningsarbetet,

18. beträffande möjlighet för fadern att få vårdnaden om utomäktenskapligt barn av herr Israelsson (vpk) som ansett att utskottet under 31 bort hemställa,

a) att riksdagen – med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat godkännas – i anledning av motionen 1973:1793, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att förslag till ändrade regler om vårdnaden av barn förelades 1973 års höstriksdag i enlighet med vad reservanten förordat,

b) att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1796 yrkandet 7,

19. beträffande möjlighet för ogifta föräldrar att utöva vårdnaden gemensamt av herr Sjöholm (fp), fru Lundblad (s) och herr Israelsson (vpk) som ansett att utskottet under 32 bort hemställa,

att riksdagen – med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat oförändrad antas – med bifall till motionen 1973:1779 och med anledning av motionerna 1973:1793, såvitt nu var i fråga, och 1973:1795 för sin del skulle

a) besluta att i förslaget till lag om ändring i föräldrabalken skulle införas i 6 kap. en ny 12 a § med av reservanterna föreslagen lydelse,

b) anta 11 kap. 1 och 2 §§ i förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken med av reservanterna föreslagen lydelse,

20. beträffande umgängesrätt av herr Israelsson (vpk) som ansett att utskottet under 33 bort hemställa,

att riksdagen -- med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat i oförändrat skick godkännas – med bifall till motionen 1973:1798 beslutade att ändra 6 kap. 10 § föräldrabalken och för sin del anta stadgandet i av reservanten angiven lydelse,

21. beträffande homosexuellas samlevnad av herrar Lidgard (m) och Winberg (m) som i fråga om utskottets motivering ansett att viss del av utskottets yttrande skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. beträffande allmänna synpunkter på äktenskapet av herrar Wiklund i Stockholm (fp), Börjesson i Falköping (c) och Sjöholm (fp), fru Jonäng (c) samt herr Olsson i Sundsvall (c),

2. beträffande behörighet att medla av fru Åsbrink (s),

3. beträffande vilka som skulle utses till medlare av fröken Anderson i Lerum (s),

4. beträffande processuella bestämmelser angående betänketid av herr Börjesson i Falköping, fru Jonäng och herr Olsson i Sundsvall (samtliga c),

5. beträffande möjlighet för fadern att få vårdnaden om utomäktenskapligt barn av herrar Lidgard (m) och Winberg (m),

6. beträffande samlevnad mellan flera parter än två av herr Israelsson (vpk) samt

7. av herrar Lidgard (m) och Winberg (m).

Laguskottets betänkande nr 21

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:23, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden för den 9 februari 1973, lagt fram förslag till ändringar i jordabalken m. m. Laguskottet hade behandlat lagförslagen med undantag för bestämmelserna i 12 kap. 33, 45 och 47 a §§ i sitt betänkande 1973:13. Utskottets betänkande hade godkänts av riksdagen. Lagförslagen skulle träda i kraft den 1 juni 1973 (SFS 1973:187–195).

Bestämmelserna i 33, 45 och 47 a §§ var beroende av att de genom propositionen 1973:32 framlagda förslagen till lag om ändring i giftermålsbalken, såvitt avsåg avskaffandet av hemskillnads- och återgångsinstituten, samt lag om ogifta samboendes gemensamma bostad skulle antas av riksdagen. Utskottet hade i sitt betänkande 1973:20, såvitt nu var i fråga, enhälligt tillstyrkt lagförslagen.

Förslaget till lag om ogifta samboendes gemensamma bostad behandlade rätten till bostaden när ogift man och ogift kvinna som hade sammanlevt under äktenskapsliknande förhållande upplöste samlevnaden. Lagen var utformad efter mönster av lagen med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad. Den av parterna som inte hade hyres- eller bostadsrätten fick rätt att mot lösen överta denna, om han bäst behövde bostaden och det med hänsyn till omständigheterna kunde anses skäligt. Om parterna inte hade eller haft barn tillsammans fick övertagande dock ske endast om det förelåg synnerliga skäl. Den nya lagstiftningen skulle träda i kraft den 1 januari 1974.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1973:1626 av fru Kristensson m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen skulle besluta att bestämmelserna i 12 kap. 47 § jordabalken om makes rätt till gemensam bostad skulle äga tillämpning i fråga om ogifta samboende endast i det fall hyresgästen anmält samboende till hyresvärden före upplösningen av samlevnaden.

Utskottet hemställde

att riksdagen i anledning av propositionen 1973:23 och med avslag på motionen 1973:1626 för sin del skulle anta av utskottet utarbetat förslag till lag om ändring i jordabalken.

Reservation hade avgivits av herrar Lidgard (m) och Winberg (m) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen 1973:23 och motionen 1973:1626 för sin del skulle anta det av utskottet utarbetade förslaget till lag om ändring i jordabalken med den ändringen att 47 a § skulle erhålla av reservanternas föreslagen lydelse, innebärande att samma rätt som tillkom make i fråga om besittningsskydd vid hyra av bostad skulle gälla endast hyresgäst som till hyresvärden anmält samboende.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Det är tämligen glest mellan de stora reformerna på äktenskapsrättens område. Giftermålsbalken i 1734 års lag bestod i långa stycken oförändrad i 180 år. Den nuvarande giftermålsbalken antogs 1920. Den är alltså mer än ett halvsekel gammal.

Det lagförslag som vi nu skall diskutera är en etapp på vägen mot en ny giftermålsbalk, som förhoppningsvis skall vara färdig innan detta årtionde har gått till ända.

1920 års giftermålsbalk har, och det med rätta, fått ett högt anseende både i vårt land och internationellt. Den var för sin tid ett förnämligt lagverk, både realistiskt och framsynt. Den stora principiella nyheten i balken var att man och kvinna blev likställda inför lagen. Tidigare var mannen familjens rättsliga överhuvud. Likställigheten mellan makar i äktenskapslagstiftningen var uttryck för ett radikalt nytänkande. Men genomslagskraften i detta nytänkande begränsades naturligt nog av den sociala verkligheten. Lagen kunde inte ändra det faktum att det nästan alltid var mannen som måste försörja familjen genom förvärvsarbete och att de andra familjemedlemmarna var starkt beroende av honom. Familjen var för de flesta den enda trygghetsgarantin. Föräldrarnas skyldighet att ta hand om sina barn motsvarades av en skyldighet för barnen att försörja föräldrarna på deras ålderdom. Familjen var en hushållsgemenskap som ofta rymde tre generationer.

Lagstiftaren måste givetvis ta hänsyn både till dessa realiteter och till de tänkesätt som på den tiden var förhärskande. Därför kunde äktenskapet inte konsekvent göras till en makarnas egen angelägenhet. Samhällets intresse av äktenskapens bestånd var så påtagligt att restriktiva skilsmässoregler var ofrånkomliga. Visserligen införde man en möjlighet för makarna att komma överens om att skiljas efter medling och hemskillnad, men om makarna inte var överens fanns ingen ovillkorlig rätt till skilsmässa för den som ville frigöra sig från äktenskapet. Och även efter skilsmässan kvarstod i princip äktenskapets ekonomiska förpliktelser i form av en underhållsskyldighet som kunde vara den berättigade makens livstid ut.

I giftermålsbalken fick inflyta etiska normer för sammanlevnad mellan makarna. Den som bröt mot dessa normer blev i olika hänseenden ganska illa ställd. Om äktenskapet upplöstes riskerade den som ansågs ha skuld till skilsmässan att inte få vårdnaden om barnen. Vid uppdelningen av det gemensamma hemmet kunde han eller hon tvingas att avstå egendom som skadestånd till andra maken, till den förfördelade parten. Underhållsbidrag som annars skulle ha utgått gick den skyldiga maken regelmässigt

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

miste om.

Så var bestämmelserna 1920. Sådana är bestämmelserna i det väsentliga fortfarande. I praxis har det emellertid skett en betydande utveckling. I dag förekommer det t. ex. knappast att någon, som vill skiljas, til syvende og sidst vägras äktenskapskillnad. Underhållsskyldigheten mellan makar är fortfarande en levande realitet, och den är inte oväsentlig, men utrymmet för livsvariga underhållsbidrag är numera utomordentligt begränsat.

Denna utveckling, som har skett i praxis, speglar de förändringar i samhälle och tänkesätt som har ägt rum under 50 år. Familj och äktenskap är fortfarande av grundläggande betydelse. Äktenskapet är nu liksom tidigare för det stora flertalet människor den naturliga formen för familjebildning. Sammanhållningen inom familjen tillgodoser föräldrarnas och barnens behov av trygghet och samhörighet med andra. Men ändå får man säga att de förändringar som skett under 50 år är ganska omvälvande. Familjebegreppet har krympt. Tregenerationshushållet har försvunnit. Familjebanden är, även om de är betydelsefulla inte minst på det psykologiska planet, ändå inte den enda ekonomiska och sociala trygghet som står människorna till buds.

Individen är med andra ord inte på samma sätt som förr beroende av sina anhöriga. Samhället har gått in och tagit ansvar för människornas välfärd. Särskilt barn, sjuka och gamla har blivit föremål för samhällets stöd och omsorger. Utbildningen har demokratiserats, arbetsmarknaden är på väg att förändras i riktning mot en verklig likställighet mellan män och kvinnor. Vid giftermålsbalkens tillkomst hade knappt 4 procent av de gifta kvinnorna förvärvsarbete utanför hemmet. I dag är motsvarande siffra ca 60 procent.

De flesta äktenskap är fortfarande livsvariga, och det finns knappast någon grund för att tro att nutidens människor sätter kraven på solidaritet inom familjekretsen mindre högt än tidigare generationer. Däremot torde allt fler människor betrakta det skuld- och strafftänkande som kan spåras här och var i giftermålsbalken som föråldrat eller rent av anstötligt.

Mot denna bakgrund är det givet att giftermålsbalken förr eller senare måste bli föremål för en genomgripande revision. Man kan naturligtvis alltid ha olika meningar om när tiden är inne för att gripa sig an med en ny lagstiftning. Det blir ofrånkomligen övergångsproblem och övergångsbekymmer hur man än gör, eftersom förhållandena är så olika för olika individer, för olika generationer och för olika orter och bygder i samhället.

Ännu på 1950-talet ansågs det tillräckligt att man gjorde en teknisk översyn och angrep vissa detaljproblem, inte främst i syfte att få till stånd några sakliga reformer utan för att uppnå en ökad nordisk rättslikhet. Ett utredningsarbete efter de riktlinjerna utfördes i Sverige av familjerättskommittén, som arbetade i närmare åtta år. Tyvärr ledde det arbetet inte till några mera påtagliga resultat. Men när familjerättskommittén kom med sitt betänkande utbröt en livlig debatt kring äktenskapet och äktenskapsrätten. Den debatten visade att det fanns en opinion för reformer -- för nödvändigheten av reformer. Och så mognade beslutet om

en modernisering av äktenskapsrätten fram. På hösten 1969 tillsattes familjelagssakkunniga, och förra året avlämnade kommittén det betänkande som ligger i botten på det i dag aktuella lagstiftningsärendet.

Som jag nyss antydde kommer det nu framlagda betänkandet från familjelagssakkunniga så småningom att följas av ytterligare ett, som behandlar resterande delar av äktenskaps- och familjerätten. Den här gången är det i första hand fråga om reglerna om ingående och upplösning av äktenskap. Nästa gång kommer underhållsskyldigheten, egendomsförhållandena och övriga ekonomiska frågor upp.

Självfallet skall jag inte ta kammarens tid i anspråk med en rekapitulation av innehållet i propositionen. Låt mig bara peka på vad som enligt min mening är det principiellt och sakligt mest väsentliga i reformen.

För det första: Skilsmässoreglerna ändras så att en make aldrig skall kunna vägras skilsmässa. En dom på äktenskapsskillnad måste föregås av en betänketid på sex månader, om makarna är ocense i skillnadsfrågan eller om de har underåriga barn. Men den som efter moget övervägande håller fast vid en önskan att upplösa sitt äktenskap skall alltid ha en ovillkorlig rätt till äktenskapsskillnad. Därmed förverkligas principen om äktenskapet som en form för frivillig samlevnad mellan självständiga individer.

För det andra: Giftermålsbalken skall inte längre innehålla några bestämmelser som utgår från att domstol skall fastställa vem som är skuld till upplösningen av ett äktenskap. Det skall inte spela någon roll vare sig för rätten till skilsmässa, för vårdnaden om barnen, för rätten till underhållsbidrag eller för bodelningen om någon av makarna genom otrohet eller på annat sätt har vållat äktenskapets upplösning. Därmed befrias domstolarna från en i grunden omöjlig uppgift, och många människor besparas obehaget att i en process ställa ut sitt privatliv till beskådande och bedömande av utomstående.

Propositionen innehåller också vissa bestämmelser som berör familjer där föräldrarna inte är gifta med varandra. Det är bestämmelser som tar sikte på skilsmässoliknande situationer. Om en familj där föräldrarna inte är gifta med varandra upplöses, skall enligt vad som föreslås i propositionen frågan om vårdnaden om barnen och om rätten till bostaden bedömas på samma sätt som vid en vanlig skilsmässa i ett äktenskap. Vårdnaden skall alltså tilläggas den som kan erbjuda barnen det bästa hemmet, och bostaden skall gå till den av föräldrarna som bäst behöver den. Detta är en förstärkning av barnens rätt, en förstärkning som jag också vill räkna till de både principiellt och sakligt betydelsefulla reglerna i denna reform.

Det är, som jag redan har sagt, i det här sammanhanget fråga om en modernisering av äktenskapsrätten. Ibland kan man av den allmänna debatten ha fått det intrycket att vi skulle vara i färd med att genomföra några revolutionerande nyheter inom äktenskapsrätten. Så är knappast fallet, och detta av två skäl: dels därför att mycket av förändringar redan har skett i praxis, dels därför att lagstiftningsarbetet har utgått ifrån några enkla och egentligen ganska självklara tankar.

Utgångspunkten när vi har lagstiftat har helt enkelt varit att vi måste

Nr 105

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstiftningen m. m.

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

respektera människornas frihet att själva utforma sitt personliga liv. Vi måste respektera deras val av samlevnadsform och deras vilja att själva bestämma vilka etiska normer som skall gälla för deras familjeliv.

Lagstiftarens ambitioner blir då relativt begränsade. De kan begränsas till att tillhandahålla lösningar på praktiska problem, och arbetet kan inriktas på att reglerna skall få en sådan utformning att de kan accepteras av praktiskt taget alla människor. Vi tror att om man arbetar med den målsättningen, blir det möjligt att bevara äktenskapet som den normala och naturliga formen för familjebildning för det helt övervägande flertalet människor. Det är naturligtvis från flera synpunkter önskvärt att så sker. Den sjunkande giftermålsfrekvensen under senare år är ju i sin mån ett vittnesbörd om de risker som man löper om man icke moderniserar äktenskapsrätten.

Det kan konstateras att en modernisering av äktenskapsrätten utifrån dessa utgångspunkter också torde ha mycket stora utsikter att vinna en praktiskt taget allmän accept. Redan när familjelagssakkunnigas betänkande var på remiss fick det ju i det stora hela ett gynnsamt mottagande; det gäller i varje fall de huvudprinciper som jag här i största korthet har redogjort för. De principerna accepterades från de mest skilda håll. De accepterades av politiska ungdomsförbund och kvinnoorganisationer likaväl som av ärkebiskopen och av flera domkapitel.

Men det är sant att på en del punkter förekom ändå i detaljfrågor – eller i begränsade frågor – ganska hård kritik från vissa håll. Det har varit vår ambition i detta lagstiftningsärende att lyssna noga på kritik och att ta hänsyn till sakliga argument. Vi har kanske varit ännu mera ambitiösa i det stycket än man normalt är i andra lagstiftningsärenden, och det tror jag det finns mycket goda skäl för. Det här är en lagstiftning som är av den arten att den griper in i praktiskt taget varje människas personliga liv, och då är det ju rätt viktigt att den är ordentligt förankrad – inte bara här i riksdagen, för övrigt, utan också utanför detta hus.

Därför tog vi som sagt hänsyn, och vi har gjort en del justeringar i familjelagssakkunnigas förslag. Vi har också något begränsat reformens räckvidd. Bl. a. genomför vi inte förslaget från familjelagssakkunniga att göra vigseln till en helt frivillig ceremoni vid sidan av lagstiftningen. Inte heller genomför vi ett förslag att ogifta föräldrar skall kunna gemensamt ha vårdnaden om sina gemensamma barn medan de sammanbor. Det sistnämnda finns det väl ganska mycket som talar för, men jag skall inte fördjupa mig nu i specialfrågor. Våra argument framgår av propositionen, och frågan lär återkomma här under debatten.

Det viktiga är för mig att peka på hur vi verkligen i det här ärendet varit angelägna att ta hänsyn, att lyssna på kritik. Detta har väl i viss mån varit framgångsrikt, att döma av reaktionen hittills. När lagrådsremissen offentliggjordes i februari var det, såvitt jag kunde avlyssna reaktionerna, nästan en samstämmig kör av bifall. Det var bara de mest förhårdade konservativa organen av moderat- och folkpartimärke som stod på sig i motstånd och missnöje.

På en del håll i landet fanns centerpartitidningar som skröt med att nu har regeringen anslutit sig till centerpartiledamotens förslag, och Torsten Gustafsson utnämndes till hjälte. Jag vill gärna erkänna hans rätt till den

Onsdagen den
30 maj 1973*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

hjalteglorian. Det är riktigt att vi har lyssnat på Torsten Gustafsson liksom vi har lyssnat på många andra. Vi har tagit hänsyn till Torsten Gustafssons meningar liksom vi har tagit hänsyn också till mycket av annan kritik, därför att vi velat ordentligt förankra detta lagförslag.

Nu kan man möjligen, när man från debatten kring lagrådsremissen kommer över till riksdagsbehandlingen och studerar det utskottsbe-
tänkande som vi har fått på bordet, fråga sig om enigheten eller den stora
uppslutningen gått till spillo. Detta är ju ett digert betänkande, försett
med 21 reservationer och 7 särskilda yttranden. Vad har hänt? Den som
tränger in i betänkandet och gör sig mödan att läsa igenom reservatio-
nerna och de särskilda yttrandena skall emellertid snabbt bli lugnad. Han
finner att dessa reservationer och särskilda yttranden ingalunda slår
sönder intrycket av en bred uppslutning kring reformen i dess huvuddrag.
Det tycker jag är utomordentligt glädjande.

Det är egentligen, såvitt jag kan se, bara två partier av de fem här i
riksdagen representerade som på ett mera markant sätt skiljer ut sig. Det
är för det första kommunisterna som säger att de egentligen inte vill
behålla äktenskapets särställning i det rättsliga systemet utan vill ersätta
äktenskapslagstiftningen med en lagstiftning om samlevnad som skall
kunna gälla för alla möjliga olika samlevnadsformer. Jag skall inte
polemisera mot den tanken i sak. Jag bara konstaterar att om man i
likhet med oss har ambitionen att få en lagstiftning som accepteras av så
gott som alla är den kommunistiska propån tämligen omöjlig.

För det andra har vi moderaterna. De skiljer naturligtvis också ut sig.
De yrkar avslag på propositionen. Vad hade vi väntat annat? Vi har ju
alla upplevt hur moderaterna ute i landet på sina jubelmöten och i sina
tidningar beskärmar sig över otryggheten i samhället, den allmänna
normlösheten, familjebandens upplösning. Enligt moderaterna är social-
demokraterna den stora boven i dramat, och det verkliga attentatet mot
familjen — detta har vi hört under gångna månader — är den tilltänkta
lagstifningen rörande äktenskapet. Men om vi går till betänkandet igen
och ser på det moderata avslagsyrkandet kan vi icke undgå att bli något
litet förvånade, därför att trots denna oerhört upprörda inställning till
den reform som vi står i begrepp att besluta om går moderaterna inte rakt
på sakfrågorna och avstyrker detta såsom helt samhällsfördärande.

Jag frågar: När det gäller tanken att äktenskapet skall vara frivilligt
och att ingen ytterst skall kunna vägras skilsmässa, tillbakavisar modera-
terna den? Jag ser inget av det i moderaternas reservationer eller särskilda
yttranden. Den här tanken att domstolarna skall befrias från att rota i
människornas privatliv, att folk skall slippa lägga ut sitt privatliv inför
domstolarna och att det inte skall förekomma några sanktioner, några
straff eller skadestånd eller andra påföljder för en make som i
äktenskapet har brutit mot etiska samlevnadsnormer — tillbakavisas den?
Jag ser ingenting av det i moderaternas reservationer och särskilda
yttranden.

Nej, när moderaterna yrkar avslag på propositionen, då sker det på
formella grunder. De yrkar avslag därför att de hade velat att allt detta
skulle tas i en etapp och att vi alltså inte först skall ta reglerna om
ingående och upplösning av äktenskap och därefter de ekonomiska

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

frågorna. Vad har de för skäl för det? Vad kommer det att bli för olägenheter av att vi några år får leva med nya regler om ingående och upplösning av äktenskap och har de gamla reglerna om underhållsbidrag kvar? Jag kan inte se att några bevis har presterats för de stora olägenheter som skulle uppkomma av det.

Ett annat formellt skäl som moderaterna anfört för avslag är att vi inte har tillräckligt beaktat intresset av nordisk rättslikhet. De menar att vi borde ha väntat på de andra nordiska länderna. Men har moderaterna något bidrag att ge, om vi frågar dem huruvida det finns några utsikter till att inom överskådlig tid få en nordisk rättslikhet vid en modernisering av äktenskapsrätten eller några garantier för att den moderniseringen skall kunna ske någorlunda efter de tankar och linjer som vi har här i Sverige? Nej, i det ämnet har de inte ett ord att säga.

Slutligen har det till utskottets betänkande fogats ett särskilt yttrande med en moderat brasklapp, undertecknad av herrar Lidgard och Winberg. Om den brasklappen är väl inte så mycket att säga -- möjligen kan man säga det, att om biskop Hans Brask hade varit en sådan kläpare när han formulerade den ryktbara lapp han lade in under sigillet, då hade han knappast undgått halshuggning. Den moderata brasklappen är en missnöjd suck, och man reserverar sig där för att man inte vill stödja motiveringarna i detaljer. Det är inte mycket man har att komma med vid sidan av det formellt grundade avslagsyrkandet. Vi får väl höra hur de själva skall klara ut samstämmigheten mellan förkunnelsen ute på jubelmötena och den betydligt mer modesta hållning som moderaterna intar här i kammaren, när de konfronteras både med politiska motståndare och med vänner i borgerligheten som inte vill ha så värst mycket med dem att göra i dessa frågor.

Jag skall inte fördjupa mig i detta med moderaterna. Låt mig bara avslutningsvis säga, herr talman, att det finns skäl i att vi under den långa debatt som nu kommer att följa också försöker urskilja huvudlinjerna och försöker pröva om det är sant som jag har påstått här, att kring huvudlinjer och principer råder det nästintill enighet. I varje fall är, såvitt jag kan se, uppslutningen mycket stor! Det är utomordentligt värdefullt om en sådan bred uppslutning kan konstateras just när det gäller en äktenskapslagstiftning som dels förhoppningsvis skall bli bestående under rätt lång tid, dels ju angår varje människa så direkt och omedelbart i hans eller hennes privata liv.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Det var nog så att publiceringen för ett år sedan av familjelagssakkunnigas förslag i ganska vida kretsar väckte en del oro och misstro. Trots det som därefter hänt med förslaget förefaller den misstron inom en stor del av opinionen att inte vilja släppa. Brev och skrivelser i våra postfack vittnar därom. Intresset för hithörande problem har väl också nu i vår fått litet extra stimulans av Ingmar Bergmans TV-serie om ett äktenskap. Jag vill gärna hoppas att statsrådet Lidboms anförande här i dag skall bidra till att den litet reserverade attityd som kan finnas kvar mot den aktuella äktenskapsreformen och dess syfte minskar. Det var väl i varje fall *ett* av syftena med det anförandet.

Onsdagen den
30 maj 1973*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

I utskottet har vi självfallet sökt att med all möjlig objektivitet bedöma propositionen, som i jämförelse med 1915 års reform -- som statsrådet Lidbom också snuddade vid -- inte är av den genomgripande natur som den som då genomfördes. Jag är också här angelägen om att redovisa att vi har haft betydande svårigheter att brottas med i utskottet på grund av den orimliga tidspressen, en påfrestning som, herr statsråd, nog inte tillåter en upprepning.

Resultatet av utskottsarbetet behandlar vi här i dag. Låt mig börja med att deklarerar att jag finner kritiken mot att propositionen lagts fram utan att denna kan redovisas som resultatet av nordiskt samarbete befogad. Från folkpartihåll påtalades det otillräckliga samarbetet i fråga om äktenskapslagstiftningen då Nordiska rådet behandlade denna fråga i Oslo den 21 februari i år. Herr Mundebo yttrade då bl. a. följande:

"I den nu aktuella saken har enligt min uppfattning inte tillräckligt stora ansträngningar gjorts. Jag har alltså, liksom -- såvitt jag kan förstå -- hela juridiska utskottet, en kritisk syn på den svenska regeringens handläggning av denna fråga. Det måste ställas stora krav på förtroendefullt samarbete, på ömsesidig information, på vilja att nå resultat. Jag kan inte finna att denna vilja i tillräcklig grad funnits i denna sak. Därför måste förnyade försök göras för att, som det heter i rekommendationen, finna en gemensam tillfredsställande lösning. Jag vill inte som enskild ledamot av rådet eller den svenska riksdagen nu ta ställning till vid vilken tidpunkt ett lagförslag bör föreläggas den svenska riksdagen. Det är i första hand regeringens sak att bestämma detta, men jag vill understryka att förnyad kontakt mellan de nordiska ländernas regeringar bör tas innan ett lagförslag läggs fram."

Sedan gjorde herr Mundebo följande principdeklaration rörande äktenskapet med anledning av den då aktuella lagrådsremissen; jag citerar detta särskilt med tanke på vad statsrådet Lidbom yttrade om enigheten kring det nu föreliggande förslaget:

"Jag vill tillägga följande och jag gör det med utgångspunkt från mitt partis syn på äktenskapets centrala roll och att vi ser äktenskapet som den för det överväldigande flertalet naturliga samlivnsformen. Jag vill konstatera att det lagförslag som nu föreligger i stort är i linje med den syn jag och stora delar av svensk opinion har på äktenskapslagstiftningen. Jag talar alltså inte om utredningsdirektiven, inte om utredningsförslaget utan om det lagförslag som nu remitterats till det svenska lagrådet. Jag talar inte heller om det förslagets enskildheter, de får bedömas i annat sammanhang. Jag talar om förslagets huvudlinje och om behovet av ny svensk lagstiftning."

Den nordiska rättslikheten är angelägen men får -- som utskottet närmare utvecklat -- inte leda till reformstopp. Den nuvarande giftermålsbalken tillkom i nordiskt samarbete, som började 1909. Detta ledde dock inte till samtidig lagstiftning i de nordiska länderna. Sverige kom först och gick fram, då liksom nu, i två etapper. De relevanta årtalen är 1915 och 1920, medan Danmark och Norge tog sina äktenskapslagar några år senare och Finland först 1929. Mönstret från den tiden upprepas alltså nu, och jag tycker inte att det finns fog att göra invändningar mot det förfaringsättet. I Finland har nyligen lagts fram ett lagförslag som i

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

mycket är likt de svenska familjelagssakkunnigas förslag, t. ex. i fråga äktenskaps ingående genom enbart anmälan. Visst vore det bra om man kunde bedöma *alla* hithörande frågor tillsammans, men på grund av rent praktiska och utredningstekniska skäl har utskottet inte ansett sig böra resa invändningar mot att man delat upp utredningsarbetet i två etapper.

Om en anpassning i de övriga nordiska länderna till vad som nu sker i Sverige på detta område kommer att ske återstår att se. Att nordiskt samarbete i denna sak inte förekommit i tillfredsställande omfattning måste dock beklagas. Vi har emellertid som sagt inte funnit tillräckliga skäl att motsätta oss propositionens realbehandling nu, och har därvid tagit intryck *dels* av de väsentliga förändringar i lagförslaget som regeringen vidtagit efter det att Nordiska rådets juridiska utskott uttalade sig i januari 1973, *dels* av vad lagrådet, som är en tungviktig instans i lagsammanhang, anfört genom följande uttalande:

”Enligt lagrådets mening är omständigheterna i förevarande lagstiftningsärende inte sådana, att enbart det förhållandet att ett gemensamt nordiskt förslag ej kan framläggas bör leda till att den nu föreslagna lagstiftningen avstyrkes eller föreslås anstå tills vidare.”

Jag vill tillägga att utskottet betonat vikten av att återstående delar av äktenskapsrätten prövas inom ramen för de nordiska kommittéernas arbete. Jag förutsätter också i likhet med utskottet att regeringen tar hänsyn till Nordiska rådets rekommendation till de nordiska regeringarna att sträva efter en utbyggnad av en ensartad nordisk äktenskapslagstiftning och att undersöka möjligheten att finna en gemensam, tillfredsställande lösning.

Innan jag nu något kommenterar några av de reservationer som jag ställt mig bakom i detta digra betänkande skall jag be att som en bakgrund få anföra några allmänna synpunkter på äktenskapet och dess status som rättsinstitut.

I de ofta diskuterade och nog ofta snedtolkade direktiven till 1969 års familjelagssakkunniga heter det: ”Äktenskapet är fortfarande den dominerande formen för familjebildning, och även om skilsmässorna är mångfald flera i dag än vid giftermålsbalkens tillkomst 1920 är flertalet äktenskap fortfarande livsvariga.” På ett annat ställe i direktiven sägs det: ”Familjegemenskap inom äktenskapets ram är fortfarande den naturliga samlevnadsformen för det helt övervägande flertalet människor — — —.”

Det måste väl vara dessa riktiga iakttagelser som föranledde departementschefen att — i syfte att öka hänsynen till och skyddet av kvinnan och barnen i familjer utan äktenskap — senare i direktiven visserligen uttala sig i antydd riktning men göra detta med en viss, viktig reservation: ”En ny lagstiftning bör enligt min mening så långt möjligt vara neutral till olika samlevnadsformer och moraluppfattningar.” De där orden ”så långt möjligt” är mycket betydelsefulla men har i den allmänna debatten ofta glömts bort och därigenom lett till uttolkningar inte minst i den nordiska debatten som om ett raserande av äktenskapet var avsikten med de sakkunnigas arbete. De sakkunniga själva säger ifrån på den här punkten genom följande uttalande: ”Såvitt avser det av äktenskapslagstiftningen reglerade området finner de sakkunniga att ett förverkligande av neutralitetstanken genom att konsekvent ge samma regler för samlevande

Onsdagen den
30 maj 1973*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

ogifta som för gifta skulle beröva äktenskapet som rättsligt institut dess materiella innehåll. Det skulle också strida mot direktivens uttalande att äktenskapet även framdeles bör ha en central plats i familjerätten." De sakkunniga sammanfattar sin inställning med att uttala "att det, om äktenskapet skall behållas som rättsinstitut med en central roll, är svårt att konsekvent utforma lagstiftningen på ett sätt som kan anses innebära en långtgående neutralitet till samlevnadsformen".

Detta resonemang har understrukits i många remissyttranden och även genom utformningen av propositionen. Även om en *kristen* äktenskaps-syn bygger på livsvarig trohet genom äktenskapet som den bästa förutsättningen för familjens funktion, är frivillighet och ömsesidighet viktiga inslag också i *denna* syn, som för övrigt inte utesluter hänsyn även i lagstiftningen – särskilt för barnens skull – till *andra* människors övertygelse och vilja att sammanleva *utan* ingående av äktenskap. Det är dock ett minimikrav att äktenskapet som samlevnadsform i äktenskaps-lagstiftningen eller annan lagstiftning inte i något avseende kommer i sämre läge än övriga samlevnadsformer. Några privilegier, som på skatte- och sociallagstiftningens område kan inverka negativt på andra samman-böendeformer, får dock å andra sidan självfallet inte komma i fråga.

Som framhållits i vissa remissyttranden torde man, herr talman, kunna räkna med att dessa principer kommer att vara vägledande vid lagstift-ningens utformning under de sakkunnigas fortsatta arbete med äkten-skapets ekonomiska rättsverkningar. Även lagutskottets majoritet är inne på saken, då utskottet på s. 73 i utskottets betänkande framhåller att det närmast är självklart att man vid utformningen av reglerna i äktenskaps-lagstiftningen i möjligaste mån bör undvika att ge dessa regler ett sådant innehåll, att människorna förlorar på att gifta sig eller vinner på att skiljas. Utskottet förutsätter uttryckligen att de sakkunniga skall *undersöka* hur ändrade regler för äktenskapets ekonomiska rättsverkningar förhåller sig till annan lagstiftning, som ekonomiskt påverkar äkten-skapet.

Så till vida kommer äktenskapet, herr talman, även i fortsättningen att inta en särställning att det – i motsats till vad de sakkunniga förutsatte – skall konstitueras genom en lagligt reglerad akt – vigseln – och att nu gällande etiska normer för makarnas inbördes relationer enligt 5 kap. 1 § giftermålsbalken bibehålls. Jag betraktar dessa förändringar av de sakkunnigas förslag som en betydelsefull förutsättning för den av statsrådet Lidbom apostroferade, relativt stora enigheten i grundfrågorna i utskottet. Utsikten till bättre nordisk samverkan i det fortsatta lagarbetet på äktenskapsrättens område torde därmed också ha ökat. Betydelsen av lagstiftningen om äktenskapet torde väl även komma att framhåvas genom att denna lagstiftning alltjämt kallas *giftermålsbalken* och för i varje fall överskådlig tid, som hittills, kommer att vara det inledande lagverket i den allmänt använda lagboken.

Ändrade ekonomiska förutsättningar för särskilt kvinnan – som statsrådet Lidbom berörde – är ett av skälen till att äktenskapet i dess nuvarande form som den normala utvägen för henne att ordna försörjningen nu ifrågasatts och gjort en reviderad lagstiftning angelägen. Äktenskapsfrekvensens nedgång har här också medverkat, men det är

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstiftningen m. m.

oklart om det är en föräldrad äktenskapslagstiftning eller andra orsaker som ligger bakom denna nedgång. De flesta uppfattar nog alltså äktenskapet som den naturliga formen för samlevnad, även om många väljer att leva tillsammans utan att gifta sig. Som utskottet säger på s. 75 innehåller begreppet *äktenskap i sig mycket av värde*. Om den ändrade lagstiftningen nu kan skapa ökat intresse för äktenskapet som samlevnadsform får vi se. Jag vill gärna hoppas på ett sådant resultat av reformen.

I fråga om min allmänna syn i övrigt på äktenskapet och därmed sammanhängande problem ber jag att få hänvisa till ett längre, särskilt yttrande av företrädarna för folkpartiet och centern i utskottet. I detta yttrande understryks bl. a. att någon ekonomisk diskriminering av äktenskapet inte får förekomma.

Jag skall nu be, herr talman, att helt kort få ta upp vissa av de reservationer jag ställt mig bakom, medan andra reservanter kommer att behandla en del andra reservationer där mitt namn förekommer.

Herr talman! Inom detta betänkandes ram ryms så vitt skilda ståndpunkter som ett enhälligt utskottsyrcande om lagändring, genom bifall till tre motioner, för att ge frikyrkopastorer befogenhet att viga oavsett kontrahenternas tillhörighet till kristet samfund och herr Israelssons två reservationer – de bär numren 3 och 7 i betänkandet – till förmån för ersättande av begreppet äktenskap med begreppet "registrerad samlevnad" respektive "vigsel med registrering", alltså i sak något av familjelagssakkunnigas övergivna förslag om anmälan såsom form för äktenskaps ingående.

I den förra frågan uttrycker jag min stora tillfredsställelse över en relativt viktig avvikelse från propositionen, i de senare frågorna är herr Israelsson ensam reservant, och jag tillstyrker utskottets förslag på denna punkt.

Jag passar också på att i detta sammanhang yrka avslag på reservationerna 1 och 2.

Enligt reservationen 6 bör nuvarande regler om föräldrars samtycke till äktenskap bibehållas när det barn som önskar gifta sig inte fyllt 18 år. Bl. a. var socialutredningen av den åsikten i sitt remissvar.

Det samtycke som föräldrarna i dag skall lämna, när minderårig skall gifta sig, är en del av föräldrarnas vårdnadsuppgifter. Då man kan räkna med att myndighetsåldern nästa år kommer att sänkas till 18 år, finns det självfallet ingen anledning att behålla kravet på samtycke när barnet har fyllt 18 år. Barn som är *under* 18 år är emellertid fortfarande även rent formellt beroende av föräldrarna. Såsom utskottet också påpekar har barnet t. ex. inte rätt att självt hyra bostad för eget bruk. Det är enligt min mening därför viktigt att föräldrarna har ett avgörande inflytande på frågan, om barnet skall få gifta sig eller inte. I propositionen föreslås visserligen att länsstyrelsen i dispensärendet skall höra föräldrarna. Detta kan dock få den besynnerliga konsekvensen att föräldrarna först genom en begäran från länsstyrelsen om yttrande får klart för sig, att deras barn vill gifta sig. Det naturligaste måste självfallet vara att barnet först frågar föräldrarna om de går med på giftermålet och därefter ansöker om dispens. Jag tror också att det har stor betydelse för familjebanden att

föräldrassamtycket bibehålls.

Slopandet av föräldrarnas samtycke i nu nämnda fall skulle medföra en administrativ vinning, det kan jag gå med på. Det har dock inte påvisats att den nuvarande ordningen skulle ha medfört några olägenheter. Det kan väl för övrigt endast mycket sällan bli tal om att ett barn under 18 år vill gifta sig utan att föräldrarna godkänner detta. För övrigt torde frekvensen av sådana ärenden vara mycket liten.

Jag yrkar bifall till reservationen 6.

I reservationen 9 har jag och två andra ledamöter av utskottet motsatt oss statsrådets uttalande i propositionen att det vid sidan av det nuvarande borgerliga vigselformuläret bör tillskapas ytterligare ett formulär, som bara skall innehålla de konstitutiva momenten i giftermålsbalken. Vi har inte heller funnit oss böra tillstyrka ett motionsförslag om ett högtidligare alternativ än det nuvarande borgerliga vigselformuläret. Vi anser nämligen – och det är min huvudinvändning – att man inte bör laborera med *flera* olika formulär som parterna har att välja mellan. Att ställa dem i en valsituation av denna typ inför vigseln tycker jag inte är riktigt lämpligt.

Dessutom anser jag att har man nu beslutat sig för att bibehålla stadgandet i 5 kap. 1 § giftermålsbalken om att makar är skyldiga varandra trohet och bistånd, är det logiskt riktigt att man också i vigselformuläret behåller vad där sägs om trohet. Och trohetsidealet är allmänna omfattat än man kanske tror. Enligt ett betänkande i serien statens offentliga utredningar 1969 nr 2 "om sexuallivet i Sverige" hör 90 procent till de konsekvent trogna genom att praktiskt ta avstånd från utomäktenskapliga förbindelser. Någon egentlig skillnad därvidlag mellan äldre och unga kunde inte iakttagas i den utredningen.

Enligt min och de övriga reservanternas mening är för övrigt det nuvarande formuläret, som Nathan Söderblom en gång i tiden utformade, trots att det var fråga om ett borgerligt vigselformulär, både enkelt och välformulerat. Det torde vara svårt att finna ett bättre. De förslag som några författare har avlämnat till de sakkunniga är i och för sig ambitiösa – de finns fogade vid betänkandet – men jag kan inte finna att de är mer tillfredsställande än det nuvarande borgerliga vigselformuläret.

Jag yrkar bifall till reservationen 9.

I detta anförande instämde herr Nelander (fp).

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Riksdagen har i dag att ta ställning till en partiell reform av den familjerättsliga lagstiftningen, i första hand äktenskapsrätten. Den innebär vissa lagändringar såsom upphävande av trolovning, avskaffande av vissa äktenskapshinder, slopande av giftomannasamtycke, vissa mindre ändringar av äktenskapets ekonomiska rättsverkningar samt framför allt ändringar i reglerna om upplösning av äktenskap.

Som vi vet ligger som grund för reformarbetet familjelagssakkunnigas betänkande, och departementschefen har, som vi nyss hörde, lyssnat på opinionen och anslutit sig till den, bl. a. också till centerpartirepresentantens reservation. Detta har förbättrat det förslag som lagts fram för

Nr 105

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstiftningen m. m.

riksdagen. Herr Torsten Gustafsson och statsrådet Lidbom får väl alltså halvera hjälteglorian.

Jag vill nu redovisa centerpartiets syn på den föreliggande reformen sådan den kommer till uttryck i vår partimotion. Jag tar först upp den formella sidan och därefter allmänna synpunkter.

Beträffande uppskovsfrågan vill vi säga att det föreligger ett klart reformbehov. Giftermålsbalken har varit gällande i drygt ett halvsekel utan större ändringar, och under detta halvsekel har människornas levnadsförhållanden och värderingar förändrats. En översyn är således påkallad.

Vi anser dock att det hade varit önskvärt om man hade kunnat bedöma hela äktenskapslagstiftningen i ett sammanhang och således samtidigt kunnat ta ställning till lagändringar på äktenskapsrättens område och äktenskapets ekonomiska rättsverkningar. Det är emellertid intressant att konstatera att den nu gällande giftermålsbalken, som varit ansedd som ett förnämligt lagverk, tillkom i två etapper med en uppdelning på i huvudsak samma grunder som föreslagits i propositionen.

Att de ekonomiska rättsverkningarna inte nu tas upp kommer att få vissa konsekvenser för vårt ställningstagande när det gäller betänketiden vid äktenskapsskillnad; jag återkommer till det.

Den nordiska rättslikheten är ett värde som vi vill slå vakt om dels på grund av den samhörighet som vi upplever, dels av praktiska skäl, exempelvis den ökade rörligheten över våra gränser. Det nordiska samarbetet kan dock inte få leda till reformstopp i något av de enskilda länderna. Ett nordiskt samarbete bör eftersträvas i det fortsatta reformarbetet.

Mot bakgrund av dels reformbehovet, dels de anförda synpunkterna när det gäller reformarbetets uppdelning i två etapper och när det gäller nordiskt samarbete och rättslikhet på förevarande område har vi inte funnit skäl att vare sig föreslå eller tillstyrka uppskov med behandlingen.

Jag övergår nu till vår principiella inställning, där jag tar upp följande frågeställningar:

För det första: Äktenskapets ställning och den s. k. neutraliteten mellan olika samlevnadsformer.

För det andra: Vår grunduppfattning om nödvändigheten av omsorg om människorna, applicerad på frågan om äktenskapsskillnad.

För det tredje: Lagstiftningen och samhällsutvecklingen och konsekvenserna för det fortsatta reformarbetet.

När det gäller äktenskapets centrala ställning å ena sidan och neutraliteten emellan olika samlevnadsformer å den andra är det två delvis oförenliga begrepp som emanerar från direktiven för familjelags-sakkunniga. Denna oklarhet i direktiven om äktenskapets ställning torde vara en av anledningarna till att debatten präglats av större motsättningar än de föreslagna reformerna ger anledning till. Oklarheten har blivit i viss mån bestående. Ingen har fördjupat diskussionen kring frågan om äktenskapets centrala betydelse och neutraliteten mellan olika samlevnadsformer, och det är beklagligt. Den påtagliga osäkerheten härvidlag beror till största delen på de markanta förändringar i familjebildningen som skett under senare år och som man inte känner orsakerna till. Några

undersökningar har inte gjorts om vad det är som avhåller samlevande från att ingå äktenskap. Här är fältet fritt för tyckande och funderingar. Det kan vara att man inte vill gå in i ett juridiskt regelsystem och att man kanske vill leva samman "på prov", det kan vara ekonomiska orsaker, det kan vara praktiska omständigheter: man flyttar ihop och sedan blir det inte av att man gifter sig. Jag skulle personligen önska en kartläggning på detta område. Så länge vi inte känner orsakerna till att samlevande inte ingår äktenskap, så länge famlar vi med förbundna ögon när vi skall fullgöra det ansvar som samhället måste ha för barnen och den svagare parten i dessa förhållanden. Departementschefen har givit sin syn på äktenskapet följande formulering: "Att bevara äktenskapet som den normala och naturliga formen för familjebildning för de helt övervägande antalet människor." Utskottsmajoriteten har anslutit sig till detta.

Från centern vill vi, som det uttrycks i partimotionen, slå vakt om äktenskapet som den lagligt skyddade principiellt livsvariga gemenskapen mellan man och kvinna och om hemmet som den självklara miljön för de ungas fostran. Lagstiftningen bör emellertid präglas av vidsyn och tolerans mot skilda åskådningar. Familjestabiliteten har ett grundläggande värde både för de enskilda människorna och för samhället. Detta värde har rent av ökat som en följd av utvecklingen. De snabba förändringarna i samhället, arbetsmarknadssituationen, den försämrade miljön och liknande har ökat behovet och värdet av en trygg familjegemenskap för de enskilda människorna. Vi måste således i vår bedömning utgå från den faktiska situationen i vårt land. Vi har ett ansvar gentemot det övervägande antal män och kvinnor som väljer att ge sin samlevnad äktenskapets form, samtidigt som vi har ett ansvar för övriga samlevande, i synnerhet när det gäller den svagare parten i förhållandet och när det gäller barnen.

Om man således vill bevara äktenskapets centrala betydelse kan neutraliteten inte godtas som princip utan att man gör viktiga preciseringar och reservationer. Jag skulle vilja formulera äktenskapets ställning och neutraliteten på följande sätt:

Inom familjerätten bör äktenskapet prioriteras; inom övrig lagstiftning bör neutralitet eftersträvas mellan olika samlevnadsformer.

Så ser vi på äktenskapets ställning och neutraliteten mellan olika samlevnadsformer.

Den andra huvudfrågan i vår principiella inställning berör äktenskapskillnaden där vår grunduppfattning om omsorgen om människan blivit avgörande för vårt ställningstagande när det gäller betänketidens längd.

Skilsmässoreglerna har utformats utifrån principen att äktenskapet är en form av frivillig samlevnad mellan självständiga personer. Vi kan ansluta oss till detta synsätt med den viktiga reservationen att i dag finns ingen självständighet och ekonomiskt oberoende. Självständigheten är något vi arbetar för, det är en målsättning. Lagstiftningen kan inte endast utgå från principer och målsättningar utan måste också ta hänsyn till den faktiska och för handen varande situationen bland människor. Detta synsätt får konsekvenser för vårt ställningstagande i fråga om betänketiden.

Enighet råder om avskaffande av hemskillnads- och återgångsinstitut

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

liksom de särskilda skilsmässogrunderna. De sanktionsregler som anknyter till makarnas personliga förhållande till varandra utmönstras. Det är tillfredsställande att skuldfrågan tas bort och att makarnas intima förhållanden ej utsätts för offentlig granskning. Den ovillkorliga rätten till skilsmässa är också tillfredsställande.

Enighet råder om betänketid på 6 månader, om makarna har barn under 16 år eller om de ej är ense om skilsmässa. När det gäller betänketiden för övriga fall, dvs. makar som är överens om att skiljas och ej har barn under 16 år, är meningarna delade, som framgår av lagutskottets betänkande.

Centerpartiet har i motion 1791 framfört sin principiella inställning att samhället inte har anledning att föreskriva särskild betänketid annat än av hänsyn till maken eller minderåriga barn. Men med hänsyn till mänskliga faktorer och som ett samhällets skydd för den svagare parten föreslog vi att man genom domstolsproceduren skulle kunna få en betänketid i praktiken. Denna lösning borde ha kunnat bli en samförstånds lösning, där vi utan att gå den personliga integriteten för när dock skulle ha åstadkommit ett visst skydd. Då detta förslag inte omfattades av något intresse i utskottet, avstod vi från att reservera oss för förslaget och därmed ytterligare komplicera frågan. Genom att reservera oss för tre månaders betänketid, som vi anser vara det förslag som ligger närmast vår principiella uppfattning, fick vi också en större uppslutning kring denna linje. Vårt ställningstagande här är motiverat av omsorgen om människan och framför allt den svagare parten. Genom att vi i dag på grund av reformens uppdelning i två etapper inte kan överblicka de ekonomiska rättsverkningarna är det nödvändigt med denna betänketid för att ordna upp ekonomiska angelägenheter, skaffa bostad och ordna praktiska ting.

Då denna fråga om tre månaders betänketid endast berör dem som inte har barn under 16 år, kan i denna grupp komma att ingå exempelvis makar med barn över 16 år, dvs. äktenskap där makarna kommit upp i medelåldern och där svårigheterna kan drabba framför allt den medelålders kvinnan utan egen inkomst. Man kan inte heller bortse från att gränserna mellan att vara ense och oense kan vara tämligen vaga. Flera familjerådgivningsbyråer har från sin erfarenhet redovisat att det finns anledning ifrågasätta enigheten även när parterna uppger att de är ense.

En omedelbar skilsmässa kan också innebära att en eventuellt föreliggande graviditet inte kommer med i bilden vid makarnas bedömning av äktenskapssituationen. Och ytterligare ett skäl är att det genom betänketid ges rådruum och därmed möjlighet till familjerådgivning. Inte minst mot bakgrund av att den obligatoriska medlingen tas bort kan detta rådruum behövas.

Vår tredje principiella linje gäller lagstiftningen och samhällsutvecklingen och då med betoningen lagd på äktenskapslagstiftningen. Jag berörde något den problematiken när jag talade om vår syn på äktenskapsskillnad. Lagstiftningen måste vara anpassad till de rådande samhällsförhållandena. Lagstiftningen får inte utformas med sikte på en tänkt och eftersträvad utveckling. Vi måste i det fortsatta reformarbetet utgå från den faktiska situationen i samhället. Det övervägande antalet samlevande är giffa, men äktenskapen består sällan av parter som kan

betecknas som ekonomiskt självständiga och jämlika. Skillnaderna mellan män och kvinnor är stora när det gäller förvärvsintensiteten. Andelen förvärvsarbetande gifta kvinnor i åldrarna 18–66 år uppgick 1972 till 58,5 procent. Endast omkring hälften av de förvärvsarbetande gifta kvinnorna hade heltidsarbete, och kvinnorna är ju också framför allt sysselsatta inom låglöneyrkena.

Det är den faktiska situation som föreligger, och dessa brister i samhället kan omöjliggöra en i och för sig önskvärd rättslig nyordning. Äktenskapslagstiftningens möjlighet att styra utvecklingen i en önskvärd riktning ter sig, som vi framhåller i vår partimotion, i själva verket ringa, om man samtidigt skall skydda den svagare parten. Detta behöver dock inte innebära att man helt måste avstå från att använda lagstiftningen om äktenskapet och familjen som instrument i reformsträvandena.

Jag vill nu ge några personliga synpunkter på det föreliggande lagförslaget utifrån den kristna livsåskådning jag omfattar – och med mig många i centerpartiet och här i kammaren och också i vårt land över huvud taget. Äktenskapet är enligt kristen uppfattning till sitt väsen ett livslångt förbund mellan man och kvinna som i princip icke kan upplösas. Uppsala domkapitel beskriver äktenskapets ideal som en på personlig gemenskap grundad principiellt livsvaraktig sammanlevnad mellan man och kvinna under gemensamt ansvar för varandra och för barnen och med bevarad öppenhet mot samhällets övriga gemenskapsformer. Både självständigheten och gemenskapen har stort utrymme i den kristna synen. Jag vill göra den personliga deklarationen att jag anser att det finns en samsyn mellan kyrkans lära om äktenskapet och äktenskapslagstiftningen i både dess gamla och dess nya form. Över detta känner jag en djup tillfredsställelse. De lagar vi stiftar är till för alla människor i vårt land oavsett deras livsåskådning. Vi kan från kyrkan inte kräva gehör i lagstiftningen för de uppfattningar som grundar sig på trosargument. Vi kan egentligen bara kräva respekt och frihet för våra principer lika väl som andra kan kräva frihet och respekt för sin uppfattning; men här föreligger dessutom en samsyn, som jag ser det. Den tar sig uttryck bl. a. i bevarande av de etiska normerna i 5 kap. 1 § giftermålsbalken: Man och hustru äro skyldiga varandra trohet och bistånd; de hava att i samråd verka för familjens bästa. Jag tycker att statsrådet här har fördjupat begreppet trohet på ett utomordentligt sätt. Med orden lojalitet och ömsesidig hänsyn, som det står i propositionen, har begreppet trohet fått en vidsträcktare innebörd och ett ur mänsklig synpunkt värdigare innehåll.

En punkt har utifrån min kristna uppfattning försatt mig i dilemma. Det gäller det förenklade borgerliga vigselformuläret. Statsrådet har aviserat ett förenklat alternativ som endast skall innehålla de för vigseln konstitutiva momenten som anges i giftermålsbalken. Här är den kristna synen på äktenskapet som en principiellt livsvaraktig samlevnad icke helt klarlagd. Men jag har biträtt det förslaget utifrån min syn på äktenskapets betydelse. Det är möjligt att unga människor i djup uppriktighet och ansvar för varandra icke vågar lova något för framtiden. Om det genom ett enklare formulär skulle göras möjligt för dem att ingå äktenskap, så kan jag inte förstå hur man utifrån kristen medmänsklighet skulle kunna

Nr 105

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

hindra det. Alternativet skall dessutom, sägs det i propositionen, användas endast när parterna begär det.

Efter denna principiella genomgång av frågan och redovisning av mina personliga synpunkter vill jag göra ytterligare några kommentarer och även dra ut konsekvenserna av det principiella ställningstagandet.

Utskottet utgår från att familjelagsakkunniga vid sitt utarbetande av förslag till ändrade regler för äktenskapets ekonomiska rättsverkningar undersöker hur dessa regler förhåller sig till annan lagstiftning som ekonomiskt påverkar äktenskapet. Den skrivningen i betänkandet tillgodoser i stort vår motion 1791 i denna del, och jag är nöjd med den skrivningen. En särskild utredning är enligt min mening inte nödvändig.

Det är tillfredsställande att frågan om prästs vigselkyldighet nu ser ut att äntligen lösas. Förslag kommer att föreläggas nästa kyrkomöte. Begränsningen i vigselbehörigheten kommer också att lösas delvis något fortare än vad statsrådet tänkt. Reglerna om vigselbehörighet vad avser svenska kyrkan förutsättes hänskjutas till nästa kyrkomöte, men denna ordning för svenska kyrkans del behöver ju inte innebära att de fria trossamfunden skulle behöva vänta på denna reglering, även om det i och för sig vore lämpligt att ändringarna skedde i ett sammanhang. Utskottet föreslår ändring i lagtexten.

Beträffande de frivilliga familjerådgivningsbyråerna har vi i reservation anhängit om utredning om ekonomiskt stöd till deras verksamhet. Det är angeläget att ta alla villiga krafter i anspråk inte minst i nuvarande situation, när samhället inte kan tillhandahålla en verksamhet som svarar mot behoven. Jag vill också understryka vad utskottet säger om vikten av att familjerådgivningsbyråerna får tillräckliga resurser och att en vidgad information ges om deras verksamhet.

Beträffande de homosexuella situation utgår utskottet ifrån att deras problem blir föremål för närmare utredning. Det finner jag angeläget.

Övriga punkter i betänkandet kommer att tas upp av herrar Börjesson i Falköping och Olsson i Sundsvall.

Jag vill till sist sammanfatta riktlinjerna för det fortsatta reformarbetet enligt vår uppfattning. Utgångspunkt bör vara att främja familjelivet och utforma äktenskapet så att det kan bibehålla sin centrala ställning. Denna uppfattning har vi också givit uttryck för i det särskilda yttrande som vi har avgivit tillsammans med folkpartiet. Inom annan lagstiftning än familjerätten bör neutralitet eftersträvas mellan olika samlevnadsformer. Nordiskt samarbete bör eftersträvas, och kartläggning av den s. k. diskrimineringen av äktenskapet bör genomföras. Lagstiftningen bör ske i takt med utvecklingen.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de reservationer som jag undertecknat och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Herr Lidbom hade en ganska blodig avslutning på sitt anförande, där han erinrade om biskopen Brask och sade att denne, om han hade haft en så klen brasklapp under sitt sigill som herr Lidbom menade att vi hade i våra reservationer, skulle biskopen väl inte ha klarat sig undan halshuggning. I denna situation är det inte utan en viss

tillfredsställelse som jag erinrar mig ryktet om att det i grundlagen skall inskrivas ett förbud mot dödsstraff.

Men om jag bortser från denna plump och från det lilla demagogiska valtalen med vilket statsrådet avslutade sitt anförande och i stället tänker på dess huvudinnehåll, måste jag säga att jag uppfattar det som ett i hög grad försonligt anförande, som kan ligga till grund för samförstånd i många frågor och som kanske också kan medverka till att eliminera en del felaktiga föreställningar om lagstiftningens egentliga innehåll, vilka ostridigt har spritt sig bland dem som inte följt den senaste etappen i diskussionen.

Vidare vill jag gärna instämma i statsrådets bedömning av den nuvarande lagstiftningens förnämlighet och betydelse. Det låter kanske litet onödigt patetiskt, men det är som att skiljas från en gammal vän som man har umgåtts med i 30–35 år – om än inte dagligen – när denna lagstiftning nu skall skjutas i graven. Man har lärt känna den liksom man lärt känna sina gamla vänner från både deras goda och deras mindre goda sidor. Det är dock alldeles uppenbart för oss reservanter på min kant att även halvsekelgamla lagstiftningar, som må vara fina på många sätt, behöver ses över för att anpassas till en ny tids tänkande, utan att man därför behöver gå förlustig de mera långsiktiga principiella dragen i den nuvarande äktenskapslagstiftningen.

Jag vet av erfarenhet att det mellan herr statsrådet och mig – i all blygsamhet – föreligger en grundläggande skillnad i uppfattningen om lagstiftning. Herr statsrådet har uppfattningen att det nästan gör detsamma hur lagstiftningen har tillkommit och utformats, bara den främjar en, som herr statsrådet tycker, god reform. Jag är litet mera formell i min syn på den här saken. Jag vill så att säga även ha täckning bakåt: att man har berett ärendet på ett helt tillfredsställande sätt, att man har format en lagstiftning som både formellt, språkligt och på annat sätt är tillfredsställande. Det kan hända att vi i polemik ibland oss emellan har överdrivit de båda ståndpunkterna, men det ligger ändå en del i vad jag säger. Och det är därför som jag hade svårt att förstå herr statsrådet, när han i valtalsdelen av sitt anförande gick till ett så hårt angrepp mot oss moderater och sade: ”Ni har bara rent formella synpunkter att komma med.” Nu har han ingalunda rätt i sitt påstående, men all right, jag skall gärna hålla med om att i vårt avslagsyrkande har vi framfört formella synpunkter därför att vi tycker att de är betydelsefulla i det här sammanhanget.

Man kan väl kort sagt beskriva våra invändningar på det här sättet: För det första tycker vi att vi borde ha fått hela paketet på bordet med en enda gång. För det andra tycker vi att man har burit sig tämligen klantigt åt i de nordiska sammanhangen, åstadkommit missförstånd som är onödiga och skapat en viss ovilja som har tagit sig uttryck i både text och tal i våra nordiska grannländer. Det är en sak som kanske kunde ha undvikits. Och för det tredje – som ett litet annex till det hela – har vi pekat på vad vi tycker är en språklig oformlighet, nämligen att man blandar 1910-talets språk med modernt språk. Jag skall inte säga mer om det här sista än att jag noterade att när vi fick den partiella reformen av aktiebolagslagen hade man varit noga med att försöka anpassa sig till det

Nr 105

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstiftningen m. m.

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

språkbruk som förekom i huvudtexten. Jag tycker nog att det hade varit trevligt, om man hade bemödat sig litet mer på den här punkten även i äktenskapslagstiftningen. När det gäller aktiebolagslagen sades det ju ifrån, att man räknar med att ha en helt ny lagstiftning färdig redan 1975, så där var det kanske inte så nödvändigt att göra det arbetet. Här har herr statsrådet sagt att han hoppas att lagverket skall kunna bli fullbordat innan detta sekel är slut. Med andra ord: vi kommer att leva med de här bestämmelserna litet längre än i bolagssammanhanget, och då tycker jag att man kan ägna uppmärksamhet också åt en sådan formell sak som själva språkbehandlingen. Den är inte alls oväsentlig i dagens situation – jag har en känsla av att respekten för vårt svenska språk är satt på undantag.

Den här uppdelningen av lagstiftningsarbetet i etapper som har skett har jag inte funnit någon särskild motivering för i förarbetena. Jag är medveten om att statsrådet Lidbom har gjort, om inte en djupdykning så likväl ett studium av 1910-talet och upptäckt att man då lagstiftade i etapper. Han menar att kunde man göra detta då så kan man göra det nu också. Och det låter sig väl sägas. Det är bara det att detta är ett ganska dåligt argument. De historiska förutsättningarna för arbetet på 1910-talet var helt andra än vad de är nu. Man befann sig i en inledande situation i ett nordiskt samarbete. Man var mycket fundersam över hur långt man egentligen kunde våga gå på ett specialrättsligt område som giftermålsbalken, och man hade vissa spekulationer om den allt övergripande obligationsrätten. Det var verkligen stora problem som den tidens lagstiftare mötte, och vi kan väl bättre förstå behovet den gången än behovet i dag av att göra en uppdelning för att kunna tänka sig för.

Jag tror därför med förlov sagt att man, när man bedömer den här etapplagstiftningen, skall erinra sig att herr statsrådet Lidbom är en god vän av etapplagstiftning. Vi har haft några turer när det har gällt marklagstiftning i etapper, vi hade en när det gällde skadeståndsrätten, och för några dagar sedan tog vi aktiebolagslagen – den också i en första etapp. Det är naturligtvis ett alldeles utomordentligt sätt att främja sina intentioner om man i en första etapp genom litet svärigenomträngliga formuleringar kan binda riksdagen för vissa lösningar i den andra etappen. Tillåt mig, herr statsråd, att hysa vissa misstankar på det här området, även om jag inte just nu kan påvisa några säkra belägg för ståndpunkten. Jag måste säga att det alltid är fördelaktigt – och det kan vi väl vara överens om – att man har hela lagkomplexet på bordet när man skall besluta och kan se från den första paragrafen till den sista vad det hela handlar om.

I utskottsbetänkandet heter det att det är fullt möjligt att göra en tillfredsställande bedömning av de föreslagna lagändringarna utan att man har förslag beträffande äktenskapets ekonomiska rättsverkningar. Jag tycker nog också att det går mycket bra att bedöma detta fristående, men dessa lagförslags betydelse för den kommande lagstiftningen kan ingen i dag tränga in i. Herr Lidbom sade att vår suck på slutet var den där vanliga missnöjda sucken. Ja, herr statsråd, det var verkligen en missnöjd suck över att vi har fått propositionen så sent att vi inte har hunnit arbeta med den i utskottet på ett rimligt sätt. Det är inte ett

rimligt sätt att behandla en sådan här viktig sak när man den ena kvällen sitter här i kammaren i plenum till kl. 1 och 2 på natten och nästa morgon måste börja kl. 8 i utskottet och ta itu med ett sådant här stort lagkomplex, som lagutskottet nu har tvingats göra under 14 dagars tid.

Kan man tänka sig någon egentlig anledning – jag har inte hittat någon i utskottet – till, låt mig kalla det, den här brådskan med denna lagstiftning, till etappuppdelningen? Det framskymtar i utskottsbetänkandet och väl också i propositionen att den katastrofala nedgången i äktenskapsfrekvensen under de fem sex senaste åren har spelat en viss roll i sammanhanget. Från de utgångspunkter som jag företräder beträffande äktenskapets och familjens betydelse för samhällets stabilitet och harmoniska utveckling är det helt naturligt att känna en oro på den här punkten. Men då tycker jag att man skall göra något *effektivt* åt den saken. Vad som här föreslås i giftermålsbalken tror jag har ringa betydelse för äktenskapsfrekvensen.

Jag vet att det står i texterna att människor drar sig för att gifta sig därför att de inte vill uppleva den situation som statsrådet Lidbom talade om i samband med äktenskapets eventuella upplösning, då man ibland mer eller mindre får tvätta sin byk inför öppen dörr. Jag tror inte att det i och för sig avhåller människor från att ingå äktenskap och att den nya skilsmässomöjligheten av den anledningen skulle komma att öka giftermålsfrekvensen.

Inte heller tror jag så förfärligt mycket på talet om att unga människor skulle vara så samvetsömma att de inte skulle vilja avge äktenskapslöftena därför att de känner en viss fruktan för att inte kunna hålla dem. Hur gott skulle inte vårt samhälle ha varit, herr talman, om alla människor på livets skiftande områden hade varit så samvetsömma som man förutsätter att äktenskapskandidaterna är!

Jag tror alltså inte att de här två sakerna, som är de enda motiveringar för etapplagstiftning jag kunnat finna, har någon större betydelse för äktenskapsfrekvensen, som under en femårsperiod sjunkit med mellan 35 och 40 procent. Orsaken är väl i stället att söka någon annanstans. Och för ungefär ett halvår sedan förekom det ju en interpellationsdebatt här i kammaren – den var flera timmar lång, och jag skall beröra den med stor försiktighet, så att den inte kommer att föras om igen – om den ekonomiska diskrimineringen av äktenskapet. Jag har studerat handlingarna från den debatten, och skall jag försöka göra en tolkning av statsrådet Odhnoffs uppfattning så var den väl att det här med ekonomisk diskriminering var mest ett moderat påhitt – det förhöll sig inte alls som vi påstod. Jag har till min glädje sett att även centerpartiet nu tycker att det kan vara värt att undersöka den här saken eftersom det finns några dunkla punkter i sammanhanget.

Jag delar inte statsrådet Odhnoffs felaktiga uppfattning – det vore att begära för mycket av mig. Men jag skall som en ren arbetshypotes – jag understryker arbetshypotes – godta fru Odhnoffs ledande tankegång i interpellationssvaret då hon sade: "Äktenskapet kan således ha såväl positiva som negativa verkningar i fråga om skatter och förmåner." Litet enklare uttryckt: Det har sina ekonomiska fördelar att gifta sig, och det har sina nackdelar också. Men vad man inte diskuterade i den här

Onsdagen den
30 maj 1973

-----
*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

debatten för ett halvår sedan var om plus- och minussidorna kom vid olika tidpunkter i äktenskapet. Låt mig erinra om att – statsrådet Odhnoff var inne på saken – det i stor utsträckning gäller unga människor i giftasvuxen ålder som tar studielån och som upplever reglerna för dessa som starkt återhållande när det gäller lusten att ingå äktenskap. Hur många det rör sig om kan jag inte säga, men vi vet att det är ett betydande antal som har sådana här studielån. Vi vet också att det i viss utsträckning är ungdomar som är både talföra och opinionsbildande på området, och deras uppfattning om den svaga ekonomiska situationen i början av ett äktenskap slår därför igenom med mycket stor kraft och avhåller även andra ungdomar från att gifta sig. Jag har haft tillfälle till samtal med många av dem som berörs av detta på ett par olika utbildningsanstalter, och jag har bibringats uppfattningen att de gör en mycket ingående bedömning av den ekonomiska situationen just i inledningen till äktenskapet.

Ett av syftena med förslaget om ändringar i giftermålsbalken är alltså att höja giftermålsfrekvensen, och med tanke på de vackra ord som statsrådet Lidbom själv använde om äktenskapet – eller jag kanske skall säga fina ord, för att inte bli missförstådd – förmodar jag att han själv har ett syfte med lagstiftningen att den också skall öka förutsättningarna för äktenskaps ingående. Kvar står emellertid att de argument som framförts för denna etapplagstiftning inte är särskilt hållbara. I varje fall är de inte så hållfasta och handgripliga att de tar över de skäl som kan anföras mot lagstiftningen.

Den regeringen närliggande tidningen Aftonbladet gav i går en helt ny förklaring till att denna lagstiftning har blivit så angelägen och brådskande. Jag skall inte värdera Aftonbladets betydelse i sammanhanget utan noterar bara att tidningen gav uttryck åt uppfattningen att regeringen i den kommande valrörelsen gärna skulle vilja ha sopat undan problemen kring äktenskapslagstiftningen för att kunna ägna sig åt andra frågor. Det är ju rätt skrämmande, herr talman, om det är så att man av ren omsorg om regeringens valtaktiska situation har valt att lägga fram ett förslag till lagstiftning, som man skulle ha kunnat vänta med några år i förhoppning om att då kunna presentera ett bättre material.

Det andra motivet för vårt avslagsyrkande hänför sig till den bristande gemenskap som i detta sammanhang har förelegat i den nordiska lagstiftningen. Jag vill erinra om att statsrådet Kling 1968 gav uttryck åt uppfattningen att just detta var ett område som lämpade sig utomordentligt väl för en samnordisk lagstiftning och att det var angeläget att lagstiftningsarbetet fullföljdes i de former som är normala för det nordiska samarbetet på lagstiftningens område. Vi vet också att det har förekommit ett försök till nordiskt samarbete. Turerna för det samarbetet är dock svårgenomträngliga för andra än dem som deltagit direkt i det arbetet. Jag skall inte fördjupa mig i den saken. Men jag har tagit del av den diskussion som förekom i utrikesdebatten mellan bl. a. statsrådet Lidbom och Hernelius. Ja, det var för resten ingen diskussion, ty herr Lidbom svarade faktiskt inte på de synpunkter som herr Hernelius framförde. Och av det får man väl dra slutsatsen att även statsrådet Lidbom beklagar de rätt skarpa uttalanden som gjorts av förre justitie-

ministern Thestrup rörande de missförstånd som råder på detta område. Det är missförstånd som vi är angelägna om att undanröja – men inte bara på det sättet att man i den kommande lagstiftningen är mera angelägen om att diskutera med våra nordiska grannar, utan också så att man genom avslaget skaffar sig möjligheter att få hela ärendet diskuterat på nytt.

Låt mig som avslutning på denna avdelning av mitt anförande få knyta en liten reflexion till det förhållandet att herr Winberg och jag är ensamma i utskottet om vår reservation – inte för att vi är särskilt ledsna för det men kanske litet förvånade. Jag skulle här, som motiv för ett yrkande om att skjuta på lagstiftningen, ha kunnat läsa upp centerpartiets motion nästan ända fram till slutet. Kanske hade jag också trott att centerpartiet skulle dra en annan slutsats av de ståndpunkter som redovisas i partimotionen än man gjort. Mot denna bakgrund kan jag förstå att herr Lidbom delade ut beröm till centerpartiet och till herr Gustafsson i Stenkyrka. Men om nu rätt skall vara rätt, så vill jag erinra om att han inte var ensam i sitt ställningstagande till vigseln, även den moderata representanten, fru Sundberg, skall ha en del av äran och glorian.

Efter detta skall jag, herr talman, övergå till några reservationer. Jag har redan berört det särskilda yttrandet, som – så har statsrådet mycket riktigt uppfattat det – är en missnöjesyttring. Och jag tycker att det är berättigat att uttrycka missnöje över att man inte får arbeta under förhållanden som är rimliga. Vi säger ifrån för litet i riksdagen om sådana saker.

När vi på moderat håll erfor att vårt avslagsyrkande inte godtogs i utskottet, tyckte vi att det var lämpligt och riktigt att ändå fortsätta att delta i arbetet. Jag skall i det här sammanhanget be att få svara på några av de frågor herr Lidbom ställde. Herr Lidbom frågade med stor emfas hur moderaterna ställer sig till frivilligheten i äktenskapet och till skilsmässa under former som gör att man inte behöver offentliggöra sina inre motsättningar och lämna ut sitt privatliv. Ja, det framgår väl av att vi inte reserverat oss beträffande detta. Vad vårt parti har för ståndpunkter framgår också av att herr Lidbom inte hittat så förfärligt mycket invändningar. Det hänger samman med – jag skall inte ta åt mig äran av det – att herr statsrådet under resans gång, från direktiv via utredning och lagrådsremiss till proposition, har närmat sig ståndpunkter som jag och företrädarna för de andra borgerliga partierna har. Det har inte varit så förfärligt svårt att arbeta tillsammans med de övriga i utskottet på detta område. Jag är angelägen att ännu en gång betona detta.

Statsrådet säger att vi skulle hålla på med att beskylla regeringen för att begå ett slags attentat mot äktenskapet, och statsrådet talade litet löst om moderata jubelmöten. Och visst har vi haft fina partimöten i olika sammanhang – så långt är det riktigt. Men jag kan inte erinra mig att jag varit med om att någon från vårt håll kritiserat materialet i det skick som det nu föreligger här och hävdat att utskottsbetänkandet utgör ett försök att krossa äktenskapet.

När vi i utskottet arbetat med betänkandet har vi inte kunnat instämma i alla formuleringar. Vi moderater skulle ha kunnat reservera

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

oss eller framlägga andra förslag på åtskilliga punkter där vi tycker att utskottsbetänkandets formuleringar är obegripliga. Men vi har inte velat belasta trycket med att hugga in på varenda punkt, utan vi har försökt göra ett generellt yttrande. Jag kan försäkra herr statsrådet att vi inte skall missbruka det. Vi anser att det här och där i betänkandet finns ett ord eller en mening som vi inte helt kan ställa oss bakom. Vi har på någon enstaka punkt varit nödsakade att plocka ut några meningar på ett par ställen för att markera ett visst avståndstagande från vad som skrivits i betänkandet av majoriteten.

Jag tycker sålunda att det i betänkandet finns ett onödigt instämmande i och lovordande av familjelagsakkunnigas arbete. Det har vi tillåtit oss ta bort. Det saknar i och för sig materiell betydelse, men det är ändå ett instämmande som vi inte har funnit nödvändigt.

Vi har använt oss av en annan formulering när det har gällt den homosexuella samlevnaden, inte därför att vi har en annan uppfattning i sakfrågan, utan dels därför att vi kanske inte riktigt begripit den text utskottsmajoriteten skrivit, dels – och framför allt – därför att vi har uppfattningen att den formulering vi har valt är neutralare. Jag syftar här på reservationerna 8 och 21, som jag ber att få yrka bifall till.

Vi har på en annan punkt, som gäller frågan om trolovning, avgivit en reservation. I förslaget till lagstiftning har den paragraf i giftermålsbalken som handlade om trolovning tagits bort. På sitt sätt kan det vara riktigt att den inte fyller någon större funktion, men å andra sidan nämns trolovade litet längre fram i texten. Vi tycker att det behövs ett visst samband mellan den inledande paragrafen och vad som står längre fram i texten. Men vad som framstår för oss som än viktigare är att vi med detta har velat markera att man vid beredningen av den kommande lagstiftningen bör kunna söka sig till en bättre inledningsparagraf – en portalparagraf eller ändamålsparagraf – som har en för en giftermålsbalk något värdigare utformning än den paragraf som enligt majoritetens förslag nu skall inleda lagstiftningen.

Herr talman! Jag ansluter mig till de anföranden som hållits och som gällt andra reservationer där mitt namn finns med, och jag yrkar bifall till samtliga reservationer som jag anslutit mig till i utskottet.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till att börja med säga till herr Lidgard att vi naturligtvis har helt olika bedömningar av huruvida denna proposition skall avslås eller realbehandlas här i dag. Vi inom majoriteten tycker att det finns klart behov av en modernisering av äktenskapslagstiftningen och vi konstaterar liksom herr Lidgard själv gjorde att det nu föreliggande förslaget är bättre än det som familjelagsakkunniga lade fram.

Vidare hänvisar vi till lagrådets inställning till denna lagstiftningsfråga, dvs. att lagrådet inte motsätter sig den föreslagna lagstiftningen.

Vi har slutligen också en klar förhoppning att det i fortsättningen skall bli möjligt med nordiskt samarbete när det gäller de återstående, tyngre delarna av lagarbetet – de som rör de ekonomiska rättsverkningarna av äktenskapet.

Vad sedan gäller trolovningen har jag inte kunnat gå med på yrkandet

i reservationen 4. Uttrycken "trolovning" och "trolovade" finns visserligen kvar i vissa lagbestämmelser, och därför vill motionären och reservanterna att bestämmelsen i 1 kap. 1 § giftermålsbalken, där det lämnas en definition på vad trolovning är, skall bibehållas. Men i så fall skulle balken inledas med en definition på ett rättsinstitut som skall avskaffas. Det kan inte vara lämpligt. Såsom utskottet påpekat behöver inte avsaknaden av en definition i lagen medföra några tolkningssvårigheter. Jag yrkar därför bifall till vad utskottet anfört i denna del.

Vad sedan gäller reservationen 21 skiljer sig motivskrivningen i denna reservation, herr Lidgard, från utskottets skrivning i *sak* egentligen bara på det sättet att utskottet förutsätter, såsom fru Jonäng för resten framhöll, att de homosexuella problem i lämpligt sammanhang bör bli föremål för närmare utredning. Där ligger skillnaden.

Slutligen skulle jag gärna vilja passa på tillfället att konstatera att det även från folkpartiets sida har visats stort intresse för frågan, om det förekommer en ekonomisk diskriminering av äktenskapet. Herr Lidgard formulerade det så att man fick intrycket att det endast var centern som hade anslutit sig till intresset från moderaternas sida i den frågan. Jag vill bara hänvisa till centerns och folkpartiets gemensamma yttrande i betänkanudet, där just undersökning av frågan om ekonomisk diskriminering av äktenskapet bl. a. påfordras.

För att inga missförstånd skall uppstå om min inställning till de reservationer som jag har undertecknat men inte berörde i mitt första anförande vill jag säga att vi reserverar delat upp debattverksamheten här i kammaren. Jag står alltså för alla reservationer som jag har undertecknat och yrkar bifall särskilt till dem som rör familjerådgivningen och betänketid även då makarna är ense och inte har barn.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! De förslag till ändringar i giftermålsbalken och en del andra frågor som vi i dag diskuterar har tvingats fram av de förändringar som alltmer har gjort sig gällande i människornas sociala roller och i de inbördes relationerna människor emellan.

De här förändringarna har åstadkommit att människornas verklighet har blivit *en sak*; rättsläget beträffande bl. a. deras sätt att leva tillsammans har blivit *en annan sak*.

De beslut som vi kommer att fatta efter dagens debatt svarar således mot ett i allra högsta grad angeläget behov. Det är nödvändigt att ingående och upplösning av samlevnad mellan två människor förenklas och avdramatiseras. Detta vill jag gärna säga mot dem som från konservativt håll här och tidigare i den offentliga debatten har angripit propositionens förslag.

Den nuvarande lagstiftningens form och anda är föråldrad och föga ändamålsenlig. Den idealiserar verkligheten på ett farligt sätt. Den har en moralistisk utgångspunkt. Den leder till utdragna förfaranden vid separation mellan parterna, förfaranden som – ofta helt onödigt – förstärker påfrestningarna för de inblandade.

Givetvis är det en stor tillgång för människor när den ömsesidiga tillgivenheten är så djup och så självklar att äktenskap eller annan

samlevnad blir livsvarig. Men det kan ingen lagstiftning i världen kommendera fram; det finns där ändå. Verkligheten bjuder oss ju att se sanningen i ögonen, den sanningen nämligen att denna varaktighet i relationerna ofta inte finns och inte kan finnas. Många mänskliga relationer är övergående och flyktiga till sin natur. Därför är det både orimligt och verkningslöst att påtvinga människor en moraliserande ideologi som söker dölja detta eller indirekt söker framställa icke varaktiga förbindelser såsom mindre värdefulla än de livsvariga. Därför är det så fel när samhället med omständliga och påfrestande regler drar ut ett separationsförfarande över en lång tid.

I detta sammanhang vill jag också betona att den traditionellt borgerliga äktenskapsuppfattningen har inneburit en stark fastläsning av könsroller både för kvinnor och män. Det framträder också i 1920 års giftermålsbalk, som ändå innebar en avsevärd förstärkning av kvinnornas rättsställning och trygghet jämfört med tidigare lagstiftning. Men också i denna lag utgick man från en starkt markerad kvinnlig köns- och modersroll, och detta har också sedan räglat rättstillämpningen. Individernas allmänna frigörelse och inte minst kvinnornas kamp för att frigöra sig från könsrollerna har skapat en social verklighet som ser helt annorlunda ut än den verklighet som de människor levde i som skrev 1920 års giftermålsbalk.

I ett läge då klyftan mellan denna verklighet och den gällande familjerätten klart framträder uppstår också behovet av förändringar. I det läget befinner vi oss i dag.

Staten kan då agera på två sätt. Antingen kan man gå in för att hanka sig fram med mindre anpassningar till verkligheten på smärre punkter, eller också kan man gå in för djärva, progressiva grepp och en framsynt lagstiftning – det senare då i syfte att driva på utvecklingen i riktning mot personlig självständighet och frigörelse från könsroller.

Här har vpk i en partimotion med beklagande konstaterat att regeringen har valt det förstnämnda sättet att agera och med det nu föreliggande förslaget endast gjort ofullständiga anpassningar. Särskilt beklagligt är det att regeringen givit efter för en konservativ opinion och på flera punkter gått ifrån familjelagssakkunnigas linje. Av de socialdemokratiska kvinnornas många progressiva förslag finns det mycket litet spår i propositionen.

De negativa följderna av detta ser vi dels i att vi fortfarande inte får någon tidsenlig och rätt användbar lagstiftning, dels i att flera viktiga och angelägna frågor har lämnats olösta och skjutits på framtiden. Sådana här ofullständiga förändringar kan dessutom tyvärr komma att användas som motiv för att skjuta nästa reform framåt i tiden. På så sätt har regeringen bidragit till att även kommande generationer får en eftersläpande lagstiftning med allt vad det för med sig av problem. Vi anser detta oacceptabelt och hävdar att tiden nu är mogen för en mer genomgripande reformering på detta område.

Statsrådet Lidbom menade i sitt inledningsanförande att vpk i detta stycke skiljer ut sig från övriga partier. Han tycks t. ex. anse att kravet på likställighet mellan olika samlevnadsformer är en politisk omöjlighet i dag. Jag kan då bara konstatera att även det socialdemokratiska

kvinnoförbundet i så fall skiljer ut sig från herr Lidbom. Detta förbund har nämligen samma syn som vi i detta stycke.

Det är, menar vi, nödvändigt med en ny syn på samlevnadsfrågorna över huvud taget. Det räcker inte med justeringar i gällande bestämmelser. Det måste bli fråga om en ny tidsenlig grundval, och vi har i motionen angivit en del principer härför. Så t. ex. anser vi att begreppet äktenskap i den nya familjerättslagstiftningen skall ersättas av begreppet registrerad samlevnad. Det gör vi därför att ett regelsystem uppbyggt på den grunden kan ges en vidare omfattning än vad som nu är möjligt med begreppet äktenskap.

Utskottet säger sig hysa viss förståelse för detta förslag men kan inte biträda det av sådana skäl som att begreppet äktenskap, som man säger, innehåller så mycket av värde. Dessutom hänvisar man till att det används av de flesta folk och nationer för att beteckna en officiell samlevnad. Nog vittnar väl bl. a. detta sätt att utgjuta sig om ett ords innebörd om hur halvhjärtat man tar itu med att reformera denna lagstiftning. Man erkänner att en utmönstring av termen äktenskap ur lagstiftningen skulle ge en starkare betoning av propositionens målsättning att det inom rättsordningen inte finns utrymme för mer än ett regelsystem för samlevnad mellan man och kvinna. Men man vill ändå behålla det därför att det har så mycket värde i sig och för att andra folk och nationer använder det!

Begreppet registrerad samlevnad skulle kunna omfatta mer än begreppet äktenskap. Så skulle t. ex. ett legalt regelsystem grundat på detta begrepp också kunna omfatta samlevande homosexuella och alltså leda till att lagsystemet ger en inom detta område hittills förtryckt minoritetsgrupp i samhället en med den heterosexuella majoriteten jämställd ställning.

Ett regelsystem som grundas på begreppet äktenskap mellan man och kvinna ger inte denna möjlighet. Också i detta avseende skulle begreppet registrerad samlevnad få lagarna att bättre överensstämma med den sociala verklighet som statsrådet Lidbom här har hänvisat till. Att det i denna verklighet finns homosexuella som lever tillsammans och som i detta samliv möter problem av annat slag än samboende av olika kön är också utskottet medvetet om. Man betonar i skrivningen att samlevnad mellan två parter av samma kön är från samhällets synpunkt en fullt acceptabel samlevnadsform, och man förutsätter att de homosexuellas problem skall bli föremål för en närmare utredning. Denna välvilliga inställning borde också ha följts upp av ett rättsligt erkännande. Det borde vara ett kultursamhälles plikt att direkt i lagstiftningen klart ta ställning mot fördomar och diskriminering.

Liksom familjelagssakkunniga har vi i vpk-motionen i stället för vigsel föreslagit ett registreringsförfarande. Utskottet avvisar detta bl. a. för att det påstås skapa oklarhet om tidpunkten för samlevnadens rättsliga inträdande. Det uppfattar vi som ett försök från utskottet att få de sakkunnigas och motionärernas förslag att framstå som mindre väl genomtänkt. Frågan om tidpunkten utgör inte något som helst praktiskt problem. Det gör inte heller frågan om bevittning av registreringshandlingen. Sådana detaljer bör inte tas upp i själva lagen. De löses enkelt och

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

på sedvanligt sätt med vederbörliga tillämpningsföreskrifter.

När det gäller egendomsordningen menar vi från vpk att relationerna mellan två parter i en samlevnad i detta avseende bör ändras i riktning mot en större individuell självständighet. Sådan egendom som parterna förvärvat för gemensamt behov under samlevnaden eller i anslutning till den bör vara gemensam. I övrigt bör egendom vara enskild. Vi har i det stycket godtagit utskottets hänvisning till att familjelagssakkunniga överväger de rättsregler som det här är fråga om, men vi anser att motionens förslag bör överlämnas till familjelagssakkunniga och beaktas i det fortsatta utredningsarbetet.

Den fastläsning av rollerna för kvinnor och män som det hittills förhärskande familjemönstret och det borgerliga klassamhället åstadkommit har också fått återverkningar på de ekonomiska relationerna mellan två parter i en samlevnad. När sådan samlevnad av en eller annan orsak upphör, uppstår behov av att skydda den svagare parten. Underhållsskyldigheten måste därför finnas kvar så länge som samhället ännu präglas av rådande förhållanden. Men i takt med den utjämning som sker mellan könen, bör också underhållsskyldigheten mot f. d. samlevnadsparter avskaffas. Ännu så länge måste hänsyn tas exempelvis till sådana skäl som att den ena parten i samlevnaden tvingas att eftersätta utbildning och yrkesarbete under den tid som familjen behövt omvårdnad. Men även nu menar vi att underhållsskyldigheten bör kunna begränsas till ett år.

Det avsnitt där ofullständigheten i det nu föreliggande förslaget framträder särskilt starkt är i frågan om vårdnadshavare för barn. Där är s. k. fria förhållanden eller samvetsäktenskap inte jämställda med lagliga äktenskap. Fortfarande är modern ensam vårdnadshavare för barn om föräldrarna bor tillsammans. Fadern tillerkänns visserligen vissa möjligheter att kämpa om vårdnaden ifall samlevnaden upphör.

Vi har i vår motion understrukit — jag vill gärna göra det även här — att vi finner propositionens betoning av att barnens bästa skall vara det avgörande för beslut i vårdnadsfrågan mycket väsentlig. Vår kritik bottnar i de rättsliga och sociala inkonsekvenser ssom vi menar kan bli följden av att de i och för sig riktiga principerna inte helt följs upp i lagförslaget.

Modern skall alltså även i fortsättningen vara automatisk vårdnadshavare medan fadern måste ansöka om att få vårdnadsfrågan prövad. I och med det är utgångsläget rättsligt sett inte förutsättningslöst mellan föräldrarna och det i sin tur leder till inkonsekvens mot principen om barnets bästa.

Eftersom utskottsskrivningen tyder på en viss oklarhet om vad vi syftat till på denna punkt, så vill jag ha sagt, att vi i likhet med familjelagssakkunniga menar att samboende ogifta föräldrar skall ha samma rätt till vårdnaden om barn som föräldrar till barn i äktenskap. Att vi inte accepterar ansökningsförfarandet hänger samman med att vi anser det skevt att vissa fäder på det sättet aldrig ställs inför kravet att ta sitt ansvar inför barnet. På det sättet bidrar lagen till att konservera könsroller och också till att premiera manligt slentriantänkande och likgiltighet. Det borde vara naturligt för alla föräldrar att ställas inför

ansvarets eventualitet. Det är först då som det i många fall visar sig vilka förutsättningar var och en har att verka för barnets bästa. En annan svaghet i det här sammanhanget är att ansökan är ensidig, dvs. helt faderns sak. I likhet med länsstyrelsen i Malmöhus län och Fredrika Bremer-förbundet har vi funnit att det också bör finnas möjlighet för modern att yrka att fadern får överta vårdnaden. Det kan ju finnas fall där modern har skäl att slippa ta på sig en vårdnadsbörd och där fadern av det skälet bör komma in i bilden.

Detta senare gäller också situationer när samlevnaden brutits, och detsamma är fallet när vi i motionen framhåller att ekonomiska risker eller personlig obenägenhet att starta en upprivande rättskonflikt inte skall behöva göra att fadern avstår från möjligheten att få vårdnaden om ett barn, då kanske till förfång för barnet. Dessutom är det naturligtvis fel att det finns en påtaglig risk att det mest blir fäder i högre inkomstgrupper som utnyttjar möjligheten. Sedan är det naturligtvis klart att vårdnadsfrågan alltid bör prövas rättsligt om föräldrarna inte är överens. Något annat är otänkbart, om man håller fast vid principen om barnets bästa.

Jag har svårt att se varför det skulle vara nödvändigt med den genomgripande omarbetning av reglerna om faderskap som utskottet hänvisar till när det avstyrker vårt yrkande i denna del. Liksom moderns vårdnadskap automatiskt inträder vid barnets födelse, kan faderns inträda vid faderskapets rättsliga fastställande. Det ligger givetvis i de flesta ogifta samlevandes intresse att detta fastställande sker snabbt. Faderskaps erkännande kan ju göras långt innan barnet föds. All utredning kan då vara klar, och faderskapets rättsliga inträdande kommer mycket snabbt efter födelsen. Inget hindrar för övrigt heller att barnavårdsnämnden i fall där det inte råder någon tvekan om faderskapet godkänner detta redan före födseln. Det är också här fråga om praktiska tillämpningsregler, som inte lagen uttryckligen behöver syssla med.

Att ogifta samboende föräldrar i det här stycket inte har likställts med gifta är en allvarlig brist i propositionen och i utskottets förslag. Man ställer här en betydande kategori människor inför fortsatta rättsliga problem. Detta är både skadligt och onödigt.

Sammanfattningsvis vill jag konstatera följande. Trots att de föreslagna förändringarna går i rätt riktning utgör propositionen och utskottsförslaget en halvhjärtad och ofullständig lösning på problemkomplexet. Det skulle ha funnits riksdagsmajoritet till förmån för mer konsekventa reformer. Statsrådet Lidboms eftergifter till förmån för ett föräldratänkande är helt onödiga. Tyvärr skadar det många människors berättigade intressen. Statsrådet Lidbom säger sig ambitiöst ha lyssnat på kritik och sakliga uppgifter. Efter det har han svikit de homosexuella, och han har svikit de ogifta samboendes berättigade krav på att få vårdnadsproblemet löst på ett rimligt sätt. Regeringen har också svikit de socialdemokratiska kvinnorna, som på sin senaste kongress gav uttryck för en familjerättsyn som i långa stycken delas av vårt parti. Endast ett bifall till våra förslag skulle göra lagstiftningen till ett redskap i framsynhetens och toleransens tjänst.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 3, 7, 12, 15,

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

16, 17, 18 och 20 av herr Israelsson och dessutom till reservationerna 11 och 19.

Fru ÅSBRINK (s):

Herr talman! Sällan upplevs spänningen mellan individ och kollektiv så starkt som på familjerättens område. På ena sidan står individens behov av integritet på det område som mer närgående än något annat rör vid hela personligheten och vid människornas djupaste känslor, det område där en partner kan skada den andra in i själva livsmärgen. Men på den andra sidan står samhällets ofrånkomliga behov av regler och normer, inte minst med hänsyn till de barn som kan bli de hårdast drabbade i de mänskliga konflikter som det här kan bli fråga om. Att på detta område stifta lag är en ytterst grannlaga uppgift.

”Rätt åt alla, orätt åt ingen” är den målinriktning som här är ledande för lagstiftningen. Klart måste hävdas att lagen är till för människornas skull och inte människorna för lagens skull.

Uppenbart är att i en tid som vår när samhällsmönstren – det har nämnts flera gånger redan – är stadda i så snabb förändring måste lagarna tjänstgöra som ett smidigt instrument för *dagens* samhälle och individer.

Uppenbart är vidare att all lagstiftning balanserar på en smal linje mellan å ena sidan risken att efter minsta motståndets lag slopa varje som helst krav på att den enskilda individen som samhällsvara skall följa vissa för samhället i allmänhet uppdragna normer, men också å andra sidan risken att man från samhällets sida hänsynslöst vägrar att ta hänsyn till individens speciella problem, individens integritet och rätt.

Oförnekligen har vårt samhälles syn på äktenskapet i många stycken in i våra dagar präglats av det tidigare statiska samhälle, som nu har förvandlats i så snabb takt till ett dynamiskt. Vad fru Marklund anförde om de fastlåsta könsrollerna inom dagens familj vill jag helt instämma i. Ökad förståelse för människors olikhet, för de invecklade och ömtåliga relationer som råder mellan individerna på det sexuella området, respekt också för sammanlevande människor av samma kön, frigörelse från de ekonomiska beräkningar som understundom kunnat spåras, inte minst vid skilsmässa. Det är de positiva synpunkter som ligger bakom dagens lagförslag.

Den fullständiga objektivitet och neutralitet som anbefallts gentemot familjerelationerna redan i de utfärdade direktiven och som efter bästa förmåga fullföljts i det nu föreliggande lagförslaget kan också med en annan beteckning kallas tolerans och rent av barmhärtighet.

Man har från vissa håll kännetecknat förslaget som nu föreligger som ett häftigt angrepp mot den speciellt kristna synen på äktenskapet. Jag skulle i detta fall vilja säga att man alltför ofta har brukat ord som ”vi” med den hänsynslösa exklusivitet som utmärker en del kristna kretsar. Gentemot ”oss” och ”vi” ställer man ett ”ni” och ”er”. Men ingen har entreprenad på den kristna synen. ”Vi kan inte acceptera – – –” – jag tyckte nog att det fanns något av den tonen även i fru Jonängs inlägg här i debatten.

Att lagförslaget skulle vara ett anfall mot den kristna synen på familjen förstår jag inte. Vill man vara uppriktig måste man ju rent av

erkänna den historiska sanningen att den lutherska kyrkan aldrig skaffat sig en klar och i helheten genomtänkt syn på sexualmoralen. Man kan för vårt lands vidkommande och i denna tidssituation peka på att den av biskopsmötet för något år sedan inledda undersökningen, som syftade till att nå fram till en enhetlig syn på hithörande frågor, nyligen har förklarats strandad.

Även efter den nya lagens antagande – det skall understrykas – har kyrkan och de olika trossamfundet i vårt land fullständig frihet att verka för sin tolkning av äktenskap, skilsmässa och familjerelationer över huvud taget. Vad staten ger är en fullständig frihet för de olika samfundet. Mer kan inte staten göra. Att staten skulle genom paragrafer som är döda för människorna ha någon skyldighet att påtvinga dem en viss religiös synpunkt kan inte med fog göras gällande. De moralistiska utfall som i detta sammanhang har försports röjer ofta ett slentrianmässigt accepterande av former och formler som i vår tid strider mot den trons gyllne regel som säger: "Allt vad I viljen att människorna skola göra Eder, det skolen I ock göra dem." Det kommer i vårt land att föras en diskussion, inte minst inom kristna kretsar eller kretsar som kallar sig kristna, och då kan det vara ganska lämpligt att man återgår till texter som i detta sammanhang har väsentligheter att säga. Luthers syn på mänskliga relationer är kanske mest koncentrerat uttryckt i ordet: Vi får aldrig glömma bort att fråga hur nästan har det. – Ofta förefaller det som om en del av de röster som nu högljuddast protesterar mot det nya lagförslaget glömt bort denna för kristendomen grundläggande norm i förhållande till nästan.

De välanpassade, de i familjelivet lyckliga, de ekonomiskt välförsörjda – hur ofta försummar de inte de udda, de olyckliga, de utarmade, de från normalmönstret avvikande, de som kallas de annorlunda, och glömmet bort att samhället har plikter just mot dessa. Och det är – för att hålla sig till Bibelns område – i liknelsen om det förlorade fåret det enda, det vilsekomna som blir föremål för särskilda omsorger. Den omsorgen gäller inte de 99, de är redan i hägnadens trygghet.

Detta bör, herr talman, vara och är enligt min uppfattning i detta fall målinriktningen för lagstiftningsarbetet i vårt land: tolerans, frihet, barmhärtighet.

Tolerans, neutralitet: Här talas om att äktenskapet diskrimineras, och herr Lidgard var inne på kapitlet om att talet om den ekonomiska diskrimineringen betecknas som moderat kvirr. Men herr Lidgard talade med en viss försiktighet eftersom väl, om räkningen görs upp i dess helhet, man inte kan tala om någon ekonomisk diskriminering. Jag vill bara påminna herr Lidgard om att den gamla goda tid inte är så avlägsen, då det var i lag stadgat att kvinna i statens tjänst och även i andra sammanslutningars tjänst var skyldig att omedelbart lämna denna tjänst vid ingåendet av giftermål. Det kan inte vara herr Lidgard obekant.

"Man kunde ha väntat med att lägga fram detta förslag." Ja, men det brådskar alltid när det gäller människor, och den moderata vänta-och-se-mentalitet som kommer till uttryck och som kommit till uttryck i många sammanhang här hör inte hemma i vår dynamiska tid med dess snabbt ändrade villkor för den enskilde.

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

På två punkter, som dock på intet sätt rubbar min positiva syn på helhetssyftningen i lagförslaget, har jag en annan uppfattning än propositionen. Jag har redovisat denna i ett särskilt yttrande och i reservationen 13. Jag gör nämligen gällande, att när man bibehåller en – låt vara frivillig – medling, man borde ha lämnat ett större utrymme åt de nu fungerande medlargrupperna av präster och pastorer, så att de fortfarande tilldelas behörighet som officiella medlare. Närmare motivering för att jag anser detta vara en skälig breddning av hela det register som medlarinstitutionen skall omfatta lämnar jag i mitt särskilda yttrande, som har nr 2 bland de avgivna.

I motion 1973:1803 har jag påyrkat en betänketid på 6 månader även i de fall där makarna är ense om skilsmässa och inte har barn under 16 år. Jag anser först och främst att en bestämd betänketid skall avdelas och jag har därvid funnit att en omställningstid på 6 månader enligt min uppfattning är den lämpligaste. Jag har därför reserverat mig mot majoritetens förslag på denna punkt och jag yrkar, herr talman, bifall till min reservation 13.

Herr talman! I övrigt ger jag mitt bifall till detta lagförslag som enligt mitt sätt att se är uttryck för en levande strävan att genom lagen skapa rätt åt alla, orätt åt ingen och som enligt mitt sätt att se följer ett tidlöst råd att man aldrig får glömma bort att fråga hur nästan har det. Det lagförslag vi behandlar i dag frågar verkligen efter hur dagens människa har det i dagens samhälle.

Fru JONÄNG (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara rätta till fru Åsbrinks missuppfattning beträffande mitt inlägg. Jag har icke använt begreppet "vi kristna" som något exklusivt eller i den meningen att kristna skulle vara förmer än andra. Jag har heller inte velat dra upp motsättningar mellan kristna och icke-kristna. Jag talade om "vi kristna" lika väl som "vi lagstiftare". Det är ett språkbruk. I stället för att dra upp skillnader talade jag faktiskt om en samsyn mellan kyrkans lära om äktenskapet och äktenskapslagstiftningen.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga till fru Åsbrink att präster och pastorer kommer att bli tillgodosedda enligt majoritetens skrivning. Statsrådet säger i sin proposition att man skall utse särskilda medlare enligt den föreslagna medlingslagen, en lag som för övrigt skall gälla inte bara dem som är gifta utan även andra samlevande. Vid rekryteringen av medlarna skall man självfallet enligt propositionen utnyttja den erfarenhet som finns hos präster och pastorer. De är alltså på intet sätt utestängda från möjligheten att bli förordnade som medlare.

Jag tycker att det är viktigt att framhålla att detta uttryckligen skrivits in i propositionen. I utskottsbetänkandet har saken även understrukits.

Jag vill också gärna säga till fru Åsbrink, att jag hyser stora sympatier för en betänketid på 6 månader. Jag vet att den saken kommer att ytterligare behandlas av herr Winberg. Det var emellertid en strävan från utskottets sida att göra en så god kompromiss som möjligt i den här

frågan. Från skilda utgångspunkter kom vi rätt många i utskottet fram till 3 månader men fru Åsbrink har skiljt sig ut från den gruppen genom att avge en egen reservation om 6 månader.

Nr 105

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

Fru ÅSBRINK (s) kort genmäle:

Herr talman! Gentemot fru Jonäng vill jag säga att jag är fiende till alla slags kategoriindelningar. Redan uttrycket "vi lagstiftare" ter sig för mig övermaga, och uttrycket "vi i riksdagen" borde vara i lag förbjudet att använda såsom det sker ute i landet. Allra värst är det för mig när jag i samband med kristen tro och kristen livsåskådning hör detta uttryck "vi kristna".

Som svar på herr Wiklunds inlägg vill jag säga att jag är väl medveten om att möjligheten inte är utesluten att anlita en präst eller pastor i ett annat trossamfund. Vad jag har åsyftat är bredden på valmöjligheten när det gäller medlare. Med det begränsade antal som kommer att stå till förfogande trots det vidgade förslag lagutskottet framlägger om antalet medlare kommer det inte att finnas möjlighet att täcka hela registret av olika samfund i vårt land. Det är därför jag velat bibehålla den nu gällande bestämmelsen.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är nog inte riktigt så att präster och pastorer bara skall kunna *anlitas*. Man kan anlita dem redan nu utan att de blivit särskilt förordnade. Det är uttryckligen sagt att medlarna skall *förordnas*. Många av den grupp vi talar om – präster och pastorer – är särskilt lämpade för ändamålet i den mån de har erfarenheter och bedöms i övrigt vara lämpliga. De bör då kunna bli *förordnade*, inte bara *anlitade*. Såsom medlare kan dock strängt taget vilken människa som helst anlitas. Här är det fråga om dem som enligt medlingslagen skall förordnas.

Fru ÅSBRINK (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är just detta jag vill nå. Jag vet mycket väl att varje människa kan fungera som inofficiell medlare åt två parter i ett äktenskap. Men just beträffande de förordnade medlarna lämnas för liten möjlighet för våra olika samfund i detta land att bli tillgodosedda. Eftersom vi har en glädjande rik skara av dessa i detta land som arbetar i kristen anda och för den kristna tron, skulle varje medlem av dessa samfund ha möjlighet att komma till en medlare som innehar officiell ställning som erkänd medlare. Det är detta diskussionen gäller.

Herr SVEDBERG (s):

Herr talman! De allmänna synpunkterna och de principiella värderingarna när det gäller det lagkomplex som är föremål för lagutskottets betänkande har framförts här av statsrådet Lidbom och även av utskottets ordförande. Herr Wiklund i Stockholm framförde såvitt jag kan förstå på ett fint sätt den grundläggande syn som utskottet lagt på den här föreslagna lagstiftningen på äktenskapsrättens område.

Även om betänkandet innehåller ganska många reservationer och särskilda yttranden, kan man ändå tala om en bred uppslutning kring

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

reformen och de grundlinjer som gäller för denna. Utskottsordföranden talade inledningsvis om den arbetspress som varit för handen i utskottet. I år har utskottet haft betydligt mera att ta itu med än tidigare. Tidigare har det faktiskt gått att klara sig i lagutskottet med sammanträden på tisdagar och kanske någon dag till, men i år har det varit mycket pressande. Vi får ge ett erkännande åt det lugn och den balans som herr ordföranden visat vid behandlingen, trots att det har varit tidiga morgnar och middagstimmen ofta tagits i anspråk, varvat med kvälls- och nattplena här i kammaren. Just ordförandens sätt att behandla ärendet har bidragit till att det trots allt har blivit ett hyggligt resultat. Det kan väl rent av sägas att detta betänkande innehåller så intressanta ting att det kan bli som ett uppslagsverk för dem som vill studera äktenskapslagstiftningen.

Talarlistan är lång här och dagen är kort. Vi som direkt skall tala för utskottet hade tänkt disponera det hela så att utöver det som ordföranden har att kommentera jag skulle säga någonting om reservationerna 5, 6, 8, 9 och 11, fröken Ruth Anderson skulle svara för reservationerna 10, 12, 13, 14, 15 samt herr Hammarberg för reservationerna 16, 17, 18 och 20 liksom reservationen i lagutskottets betänkande 21 om ändring i jordabalken.

Vi är medvetna om att alla på listan har värdefulla ting att anföra, och vi hoppas att vi med den här ordningen kan bidra från utskottets sida till en viss koncentration.

Reservationen 5 har ännu inte kommenterats av någon. Propositionen föreslår att halvsyskon skall få ingå äktenskap efter dispens av Kungl. Maj:t samt att sexuella förbindelser mellan halvsyskon avkriminaliseras. Det vänder sig reservanterna mot. Reservationen 6 har kommenterats av herr Wiklund. Där behandlas frågan om föräldrarnas samtycke när den som är under 18 år vill gifta sig. Enligt nuvarande bestämmelser ger länsstyrelsen dispens efter giftomans samtycke, men enligt förslaget i propositionen skall vårdnadshavare beredas tillfälle yttra sig. Även från barnavårdsnämnden skall yttrande inhämtas, innan länsstyrelsen tar ställning till dispensansökan. I och med detta torde det i praxis inte bli någon skillnad mot nuvarande ordning. Talan i dispensärende kan för närvarande anhängiggöras i olika instanser, i de reguljära domstolarna beträffande samtycke, och i administrativ ordning i fråga om dispens, över länsstyrelse till förvaltningsdomstol. Det kan bli en lång och tidsödande procedur.

Nu föreslås att föräldrarna ges möjlighet att få tillståndsfrågan prövad av förvaltningsdomstol, alltså ett betydligt enklare förfarande.

Jag tyckte nog att det var ett litet krystat motiv som herr Wiklund anförde här. Det kunde inträffa, sade han, att föräldrarna fick reda på att en underårig skulle gifta sig först i och med att meddelande kom från länsstyrelsen om yttrande över saken. I realiteten brukar det väl vara så att i sådana här situationer väntas barn. I varje fall i vanliga familjer brukar man väl ha reda på vad som är i görningen.

Det är väl också snarare så i många fall att föräldrarna i de här situationerna har större besvär med att övertyga ungdomarna om nödvändigheten av att gifta sig än av att försöka sätta sig på tvären. Men

givetvis kan det inträffa i vissa fall.

Vi tror emellertid att i och med att föräldrarna blir i tillfälle att yttra sig, kommer man från länsstyrelsen att ta hänsyn till det. I realiteten blir det inte så stor skillnad mot det förfaringssätt som varit tidigare.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag i det här hänseendet. I reservationen 8 är det några rader i utskottets skrivning som reservanterna vänder sig mot. Herr Lidgard har kommenterat detta.

Utredningen hade föreslagit att äktenskapet skulle konstitueras genom ett anmälningförfarande hos myndighet. Det skulle därmed bli vederbörandes ensak om de ville ha någon högtidligare, ceremoniell påbyggnad av religiös eller annan art, ett system som ju praktiseras i många länder.

I skrivningen citerar utskottet föredragande statsrådet där denne säger att de sakkunnigas förslag hade betydande förtjänster. Det skulle ha blivit ett enhetligt förfarande för ingående av äktenskap.

Det där med de betydande förtjänsterna vill reservanterna ta bort och i stället skriva att utskottet anser i likhet med några remissinstanser att förslaget har en del brister. Den skrivningen är alltså litet annorlunda än utskottets.

Utskottet är inte lika känsligt på den här punkten som reservanterna, och jag ber därför att få yrka att skrivningen i betänkandet bibehålls.

I reservationen 9 behandlas det borgerliga vigselformuläret. I propositionen föreslås att vid borgerlig vigsel skall finnas ett förenklat alternativ till ritual som skall innehålla endast de för vigseln konstitutiva momenten, som det heter i propositionen, och komma till användning när kontrahenterna särskilt önskar det.

Herr Wiklund, som ju är reservant här, har anfört synpunkter.

Detta förenklade vigselformulär vid borgerlig vigsel får närmast betraktas som i viss mån en kompromiss. De sakkunniga hade föreslagit ett anmälningförfarande.

Som nämnts skall detta enkla formulär komma till användning endast när kontrahenterna uttryckligen önskar det. Kan det förhoppningsvis bidra till att några fler väljer att inordna sig i äktenskapets regelsystem, har det ur såväl kontrahenternas som samhällets intresse fyllt en uppgift.

Innehållet i reservationen 11 är väl inte av några större dimensioner. Reservanterna har närmast sett det här ur principiella synpunkter. Vad det handlar om är att det på något sätt måste markeras i lagboken att 14 kap., som handlar om medling, nu faller bort och att den frivilliga medlingen mellan samlevande tas upp i en särskild lag.

De som svarar för utskottet vill att 14 kap. med 1 § skall bibehållas, där det direkt skall hänvisas till nämnda särskilda lag. Reservanterna yrkar bifall till förslaget i propositionen att 14 kap. skall upphöra att gälla och förutsätter, som det brukar ske i liknande fall, att en notis tas in under 14 kap. med angivande av att kapitlet upphört genom lagen om medling mellan samlevande.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Nu har jag redogjort för de reservationer och kommentarer som föll på min lott, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, dock med undantag av punkten 15 där jag ber att få yrka bifall till reservationen 11.

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets vice ordförande var i sitt anförande alltför vänlig mot mig.

Jag måste likväl göra en viss invändning mot resonemanget när det gäller reservationen om det borgerliga vigselformuläret. Som vi vet har utskottet i motsats till vad familjelagssakkunniga har föreslagit förordat ett bibehållande av 5 kap. 1 § om trohet och bistånd såsom en förpliktelse för äkta makar. Det är då enligt min uppfattning angeläget att det erinras om trohetsplikten i själva vigselögonblicket. Jag tycker därför att det nuvarande borgerliga vigselformuläret skall vara kvar och inte kompletteras med något alternativ. Vad skall man ha den här trohetsparagrafen till annars? Skall den bara vara en dekoration? Den är visserligen inte längre förenad med någon sanktion som hittills, men den kan ändå inte som sagt få bli bara en vacker dekoration i lagtexten, utan jag tycker att den skall få spela en viss viktig roll. Det kan den bäst få göra, om man har kvar bara *ett* borgerligt vigselformuläret.

Herr SVEDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte den stora allmänheten har något emot att den nuvarande ordningen med kyrklig eller borgerlig vigsel bibehålls. Det ger ju kontrahenterna möjlighet att själva bestämma formen för sin vigsel. Det förenklade borgerliga vigselformuläret får väl ses som ett medel att tillgodose ytterligare önskemål i det hänseendet. Det lär väl för övrigt inte bli så många som kommer att använda det. Det skall ju komma till användning endast på uttryckligt önskemål från dem som gifter sig. Ur de synpunkterna kan jag för min del inte anse att det är något fel i att alternativet med förenklat borgerligt vigselformulär finns.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Låt mig allra först konstatera att den fråga vi nu diskuterar har föregåtts av en mycket livlig debatt. Detta har varit naturligt och önskvärt med hänsyn till frågans betydelse för de enskilda människorna. Debatten har tyvärr präglats av alltför stora oklarheter, vilket jag finner otillfredsställande. De förslag som föreläggs riksdagen är givetvis viktiga och betydelsefulla men icke av den räckvidd som många vill göra gällande. Här är det inte fråga om avskaffande av äktenskapet, som har gjorts gällande i den allmänna debatten, utan endast fråga om en översyn av äktenskapslagstiftningen, som är påkallad av förändringarna i samhället och människornas levnadsförhållanden och värderingar.

Det hade dock varit önskvärt, som vi har framhållit i partimotion 1971, att hela äktenskapslagstiftningen kunnat bedömas i ett sammanhang. Det hade då varit lättare att ta ställning till lagen i hela dess vidd, inte minst med hänsyn till de ekonomiska rättsverkningarna. Det måste enligt min mening vara ett oeftergivligt krav att skydda den ekonomiskt svagare parten vid en separation. Och den frågan är inte i sin helhet löst liksom inte heller frågan om huruvida äktenskapet är diskriminerat vid beskattningen.

Det bör inte vara så att ett äktenskaps ingående skall innebära ekonomiska fördelar. Ej heller skall man förlora ekonomiskt på ett

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstiftningen m. m.

äktenskap. Det får inte vara så, som det ofta görs gällande i debatten, att man förlorar på ingående av ett äktenskap exempelvis när det gäller beskattning eller sociala förmåner. Det finns därför all anledning att undanröja eventuella ekonomiska skillnader mellan äktenskapet och andra samlevnadsformer.

Detta är frågor som måste lösas och som kan förväntas bli föremål för fortsatta överväganden vid det kommande reformarbetet. Vidare kan stor vikt förväntas bli lagd vid önskvärldheten av en bevarad nordisk gemenskap på äktenskapsrättens område. Jag skulle givetvis ha önskat att man i större utsträckning än vad som nu synes förekomma hade sökt kontakt mellan de nordiska länderna för uppnående av en samordning av äktenskapslagstiftningen de nordiska länderna emellan. Men, herr talman, denna samordning kan även uppnås trots föreliggande förslags antagande i det fortsatta reformarbetet.

Rent allmänt skulle jag vilja säga att äktenskapet liksom tidigare är en naturlig samlevnadsform – en samlevnadsform som hela vårt samhälle är anpassat efter. Även om jag anser att äktenskapet för det övervägande antalet människor är den naturligaste samlevnadsformen, så kan man icke bortse från att det finns andra samlevnadsformer utan äktenskapets etiska och rättsliga innehåll där man ändå medvetet eller omedvetet accepterar detsamma.

Även om man är neutral till olika samlevnadsformer, måste man ändå slå vakt om äktenskapet som den lagligt skyddade, principiellt livsvariga gemenskapen mellan man och kvinna och om hemmet som den självklara miljön för de ungas fostran.

Lagstiftningen skall präglas av vidsyn, tolerans, förståelse och respekt för andras uppfattningar och åskådningar. Dock torde det vara ostridigt att familjestabiliteten är av grundläggande värde både för de enskilda människorna och för samhället. Därför är det ur samhällets synpunkt angeläget att via lagstiftning och på annat sätt stärka hemmets ställning och familjegemenskapen.

Efter att nu ha redovisat min allmänna syn på äktenskapet vill jag i all korthet kommentera reservationerna 6 och 14 vid lagutskottets betänkande nr 20.

I reservationen 6 har jag tillsammans med herrar Wiklund i Stockholm, Lidgard och Winberg hemställt om ett bibehållande av giftomannasamtycket i fråga om dem som är under 18 år. Man kan inte bortse från att propositionens förslag innebär en inskränkning i föräldrarnas vårdnadsuppgifter och kan leda till en försvagning av familjebanden. Dessutom är det fråga om ekonomiska följder vid äktenskapets ingående, såvida ej särskild rättshandling upprättas. Det är därför angeläget att de som direkt har hand om vårdnaden, exempelvis föräldrarna, i första hand skall ge sitt samtycke när det är fråga om medgivande till äktenskap för dem som är under 18 år. Det kan inte vara rimligt att föräldrarna skall höras i efterhand. Den nuvarande ordningen är fullt tillfredsställande och har såvitt jag vet ej vållat några nämnvärda olägenheter. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservationen 6.

I vad gäller reservationen 14 har jag och mina medreservanter hävdad önskvärldheten av att förhastade skilsmässor förebyggs. Det torde

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

förekomma – nu talar jag hela tiden om dem som är överens – att båda makarna eller endera av dem handlat i ett visst affektstillstånd. Efter moget övervägande har de ångrat sitt beslut och borde därför få möjligheter att återta sin ansökan om äktenskapsskillnad. Jag har personligen haft kontakt med några sådana fall, där makarna har begärt äktenskapsskillnad men ångrat sig efter någon tid. Jag tycker därför att en betänketid på tre månader synes vara väl avvägt. Under den tiden får de möjligheter att noga överväga och ta ställning till huruvida de önskar äktenskapsskillnad eller ej. De fördelar som en betänketid ger uppväger med all sannolikhet de eventuella olägenheter som den kan medföra vid en skilsmässa.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 14 och i övrigt till alla reservationer där mitt namn förekommer.

I detta anförande instämde fru Hambreus (c).

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag skulle först vilja uttrycka min uppskattning av vad fru Åsbrink sade i den väsentliga delen av sitt inlägg. ”Hurra vad vi är bra, vi kristna”, det är något som jag tycker det är riktigt att man angriper någon gång.

Jag är däremot mindre belåten med vad herr Lidgard anförde. Han var missnöjd med de dåliga arbetsförhållanden vi har i riksdagen. Det instämmer jag i, men de förhållandena beror ju litet grand på att man håller så långa anföranden, herr Lidgard talade i en halv timme. Det är därför vi får sitta här på nätterna i så stor utsträckning. Den situationen kan vi kanske bättra på var och en på sin kant.

Sedan säger herr Lidgard att regeringen lägger fram förslag i valtaktiskt syfte. Det kanske stämmer, men jag skulle vilja säga motsatsen, nämligen att regeringen ibland låter bli att lägga fram förslag i valtaktiskt syfte. Jag tänker på kyrka–stat–utredningen och frågan om fri abort, där jag gärna hade velat se några radikala grepp.

I en reservation yrkar man avslag på hela propositionen. Jag tycker det är fel att det minst reformvänliga landet i Norden skall bestämma takten, men det kan inte vara fel att ett mera reformvänligt land visar vägen för de övriga. Det har skett på många andra områden. Och det finns ingen som helst anledning att lyssna till en hel del överspända fanatiker som larmar i pressen och skickar konvolut till oss dagligen. Dem tycker jag vi kan bortse från.

Det bör påpekas att lagrådet har accepterat det här förslaget, och det är inte någon församling som brukar kasta sig huvudstupa ut i det ovissa. Där ligger det väl en viss garanti för att förslaget inte är så äventyrligt som somliga vill göra det till. Kanske är det t. o. m., som statsrådet sade, ett svepskäl för att komma ifrån hela lagförslaget, när man angriper den formella delen av det och påstår att det inte skulle gå ihop med det nordiska samarbetet.

Jag tycker att det här är en ganska bra proposition – det framgår av att jag är med på bara en reservation – men den skulle ha kunnat vara bättre, särskilt på två punkter: registrering för ingående av äktenskap och

Onsdagen den
30 maj 1973

---

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

gemensam vårdnad för sammanboende med gemensamt barn som icke är gifta. På de punkterna har de sakkunniga varit förståndigare än regeringen. En registrering motionerade jag om för många år sedan, och jag vidhåller att det vore mycket förnuftigt att ha en enkel registrering av äktenskapets ingående. Sedan kunde var och en gå till en präst eller någon annan och få de ceremonier som är önskvärda. Nu säger statsrådet att detta inte går på grund av en konvention i Förenta nationerna som vi är med på. Men nog skulle man med god vilja kunna klara saken. Man kunde ju ordna med någon sorts vittnen även vid ett sådant anmälningsförfarande. Jag tycker som sagt att det är beklagligt att man inte har kunnat få den förenklingen till stånd.

När det gäller den gemensamma vårdnaden anser jag att det är helt ofattbart att man inte skall kunna ha samma rättsläge för sammanboende man och kvinna som har ett gemensamt barn och gemensamt vill ta ansvar för detta som man har för gifta. Det är mycket hedervärt att de vill göra det, och samhället bör acceptera det med tacksamhet. Jag kan inte finna att de invändningar som har gjorts i det fallet har den minsta relevans, och jag är här med på en reservation som bara har vunnit litet för liten anslutning. Det föreligger också en motion av herr Romanus, som vill att föräldrarna skall kunna ha gemensam vårdnad även om de inte är sammanboende. Principiellt är det väl också egentligen alldeles riktigt. Men det tillstöter vissa svårigheter, och därför har vi sagt att de sakkunniga bör ägna intresse åt detta vid det fortsatta arbetet.

När underåriga vill gifta sig är det i regel – i 98 eller 99 procent av fallen – för att de skall ha barn ihop; de vill att barnet skall få äktenskaplig status. Många av dem som nu är emot förslaget vill ju att det skall vara så många äktenskap som möjligt. Krånglar man här till alltför mycket, flyttar vederbörande naturligtvis ihop ändå, och barnet blir utomäktenskapligt – detta otrevliga uttryck som vi skulle försöka komma ifrån. Det finns inte heller något värde i det anförda argumentet att det skulle vara olyckligt om dessa underåriga först går till en myndighet och föräldrarna får reda på saken därefter – de bör först gå till sina föräldrar. Om det är samtycke från föräldrarnas sida det gäller eller endast att föräldrarna skall höras, så är det ingen skillnad i detta fall. De kan naturligtvis skicka in sin ansökan om att få gifta sig direkt till länsstyrelsen, även om det fordras samtycke av föräldrarna – länsstyrelsen får inhämta det i efterhand. Jag har handlagt sådana här ärenden en gång på en länsstyrelse, och jag känner till detta. Varför skall man krångla till det i onödan?

Medlingen skall bli frivillig. Det är bra, och därför behöver man inte spilla så många ord på det, tycker jag, som utskottet har gjort. Inom parentes kan jag säga att det väl har hänt att folk har blivit hopmedlade fast det har varit olyckligt för alla parter utom kanske för medlaren. Myndiga prostar på landet har ibland lappat ihop äktenskap fast det hade varit bättre att de inte hade blivit ihoplappade.

Att halvsyskon skall kunna ingå äktenskap har jag motionerat om för många år sedan, vilket väckte ett visst uppseende, som det ibland händer med förslag som är före sin tid. Det är inget märkvärdigt i detta. Det har förekomit ett mycket uppmärksammat fall med två människor som hade

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstiftningen m. m.

bott ihop länge och hade barn tillsammans. Man skulle slita dem ifrån varandra och egentligen bura in dem. Sådant gör man inte i ett mänskligt samhälle. Det är naturligtvis, som någon har sagt tidigare, inte någon större frekvens av sådana här företeelser. Framför allt tror jag inte att halvsyskon som växer upp tillsammans kommer att fatta tycke för varandra, så vist är det ordnat här i världen. Det är inget problem – och det fordras ju dispens fortfarande. Några genetiska risker är det enligt sakkunskapen inte. Att man skall gå emot detta förslag kan jag inte förstå.

Så har vi detta med betänketid. En passant vill jag säga att när fru Jonäng anser att det är bra med tre månaders betänketid därför att det kan föreligga graviditet, föranleder det mig att göra antagandet att fru Jonäng har litet underliga begrepp om hur lång tid en graviditet varar. Jag kan inte förstå att tre månader kan vara av något större värde i det fallet.

Här är alltså frågan om samhället skall ställa sig som förmyndare för vuxna människor som är fullt rättskapabla. Det är som jag ser det nästan litet förödmjukande mot människor om samhället gör så. Det gäller vuxna människor som beslutar lugnt och sakligt, i de flesta fall, att de skall bryta upp från äktenskapet. Då säger samhället: Nej, det här har ni nog inte tänkt på tillräckligt, det kan inte vara rätt, det får ni fundera på i tre månader. Det är egentligen rätt fantastiskt. På vissa håll har man talat om att det borde finnas en ångerveck. Hela äktenskapet har ju varit en ångerveck för dessa människor. Har de varit gifta i tio år så har de haft tid på sig att verkligen pröva sitt äktenskap. Snarare skulle man ha en ångerveck före vigseln. Det skulle man kanske överväga, det hade kanske varit bättre.

Det är ganska egendomligt att de som talar mest och högst om att samhället skall ha mindre inflytande och den enskilde mer är de som här vill beröva enskilda vuxna människor bestämmandet över dessa förhållanden, som vill att samhället skall sätta sig som överförmyndare. Det är vad vi i vanliga fall kallar socialism och nu är det moderaterna som mest ansluter sig till detta. Det är en något egendomlig kombination.

Självfallet är det, herr talman, bra med hållbara äktenskap; det finns inga delade meningar om det. Men hållbarheten ligger inte – och det behöver påpekas – i ceremonier och i att man inför en präst eller någon annan upprepar vissa fraser. Det är inte detta det beror på. De som lägger avgörande vikt vid det – och tyvärr är det synbarligen många – hemfaller ju åt medeltida vidskepelse. Halten och styrkan i samlevnaden mellan en man och en kvinna beror på helt andra kvaliteter, oåtkomliga för aldrig så ambitiösa lagstiftare. Jag tror, herr talman, att vi skall vara innerligen tacksamma för det.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen 19, som gäller möjlighet för ogifta föräldrar att utöva vårdnaden av barn gemensamt, och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara ta upp en fråga som herr Sjöholm berörde i sitt anförande – typiskt rakt på sak som han alltid yttrar sig i de olika frågorna.

Jag vill gärna säga att jag har ställt mig positiv till reservationen 19 rörande möjligheten för ogifta och frånskilda föräldrar att gemensamt få utöva den rättsliga vårdnaden om gemensamma barn. Det var ju en majoritet i familjelagssakkunniga som stödde tanken att det skulle skapas möjligheter härvidlag.

Ett väsentligt skäl *mot* utskottsreservanternas förslag är dock risken för formella komplikationer. En rad sådana har utvecklats av familjelagssakkunnigas minoritet i den här frågan.

Så länge föräldrarna bor ihop och gemensamt har den faktiska omvårdnaden om barnen skulle det inte vara några problem med att också ge dem den rättsliga vårdnaden. Problemen uppkommer om föräldrarna separerar. Vid skilsmässa skall domstol bestämma vem av föräldrarna som skall ha vårdnaden – därvidlag är det klart. Någon motsvarighet till detta finns inte då det gäller de ogiftas separation. Skall den gemensamma vårdnaden upplösas, måste detta ske genom att en av föräldrarna ansöker om det hos rätten. Man måste nog räkna med att så inte skall komma att ske i de allra flesta fall.

För att kunna garantera att en separation följs av en formlig vårdnadslösning måste man tydligen ordna med en kontroll av personliga förhållanden, och detta kan i varje fall inte jag acceptera.

Men jag vill igen säga att jag ställt mig positiv till den här saken, och utskottet har uttalat sig åt det hållet. Det står i betänkandet på s. 111 nederst att skulle det så småningom bli ett mer allmänt önskemål om gemensam vårdnad i de här fallen bör saken kunna tas upp till förnyad prövning. Jag tänker mig då närmast att familjelagssakkunniga skulle kunna ta upp frågan. Någon kartläggning av behovet av en sådan prövning finns inte för närvarande. Utskottet förutsätter att med hänsyn till frågans vikt utvecklingen på området följs med uppmärksamhet av regeringen.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan under punkten 32. Jag vidhåller alltså min uppfattning.

Herr LIDGARD (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är kanske litet fundersam om jag skall ta upp herr Sjöholms påhopp. Men jag tror att kammarens ledamöter är ense med mig så till vida att i varje fall herr Sjöholm inte är rätte mannen att ge sina kolleger anvisningar om hur de skall uppträda i talarstolen och i andra sammanhang.

I sak vill jag bara konstatera att herr Sjöholm har fallit i samma grop som så många andra befinner sig i, nämligen att det nordiska samarbetet skulle betyda att man alltid låter, som herr Sjöholm sade, det minst progressiva landet bestämma utvecklingen. Det vet man väl inte förrän man har förhandlat färdigt om saken. Och jag skall tillåta mig att återge vad juridiska utskottets ordförande, förre danske utrikesministern Thestrup, sade i Nordiska rådet. Han ville för sin del påstå att den svenska

regeringen inte hade gjort något allvarligt försök att få till stånd en verklig diskussion om det viktiga spörsmål som äktenskapslagstiftningen utgör. Mot den bakgrunden kan man verkligen inte, som herr Sjöholm gjorde, slå fast att det blir det minst progressiva landet som bestämmer utvecklingen.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte vad det är herr Lidgard kallar för påhopp. Vi bemöter ju varandras ståndpunkter här i riksdagen. Jag bara påpekade att när herr Lidgard klagar på att tiden inte räcker till, så bör han ju ha ett ansvar för det själv också. Det är ganska enkelt.

Sedan talade herr Lidgard om mitt uppträdande i denna talarstol och "i andra sammanhang". Vilka andra sammanhang tänker herr Lidgard på? Jag vet inte heller att jag uppträder på något speciellt anstötligt sätt i talarstolen, som jag alltid talar från. Det här hör ju inte till dagens debattfråga, men jag tycker inte att man skall hänfalla till sådana vårdslösa uttryck som "i andra sammanhang". I det fallet skall man nog vara litet moderat, herr Lidgard.

Om vi skall ha ett nordiskt samarbete och vänta till dess alla blir klara, så blir det ju ändå det landet som är minst progressivt och som tvekar längst som kommer att bestämma takten. Det tycker jag är så självklart att det inte skulle behöva sägas.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! I detta anförande avser jag att i huvudsak beröra frågor som gäller släktskaphinder, frivilliga familjerådgivningsbyråer samt institutet betänketid och frågor som är näraliggande detta.

Får jag emellertid först stryka under vad herr Lidgard tidigare sade om skälen för vårt avslagsyrkande i reservationen 1. Jag tänker då närmast på det fjärmande från riktpunkten mot nordisk rättslikhet som sker i och med det beslut vi kan vänta i dag.

Det är alldeles uppenbart att det finns andra meningar än statsrådet Lidboms om vad Helsingforsavtalet från 1962 kräver av de nordiska länderna, bl. a. när det gäller privaträttens område. I senaste häftet av Svensk juristtidning finns det tre artiklar, en från vardera finländskt, danskt och norskt håll, som mildt sagt uttrycker kritik mot den nyaste svenska inställningen till problemen om den nordiska rättsenheten. Tidigare har det från socialdemokratiskt håll – och det var delvis det som replikskiftet nyss mellan herr Sjöholm och herr Lidgard gällde – anförts som försvar för att Sverige i fråga om äktenskapslagstiftningen nu fjärmar sig i väsentlig utsträckning från de andra nordiska länderna att ett s. k. reformvilligt land inte kan låta sin lagstiftning bli beroende av andra och vad man kallar mindre reformvilliga länder.

Utöver vad herr Lidgard anförde i sitt genmäle kan jag t. ex. åberopa det finländska inlägget i de tre artiklar jag nyss talade om. Man säger där följande: Det är inte förvånande om nordiskt lagstiftningsarbete kan te sig som en black om foten för ivriga inrikespolitiker; reformer i det egna landet kan ju bli fördröjda om de måste avvakta nordiska förhandlingar. Anser man att en nordisk rättsenhet inte har något värde, ja då blir de här

förhandlingarna bara besvärande. Men om man anser att den har ett värde, att den är till praktisk nytta för människorna i Norden, att inhemska reformer skall anpassas inte bara till det egna landets intressen utan också till övriga nordiska länders, ja då blir förhandlingar mellan länderna trots eventuella tidsförskjutningar meningsfulla.

Därmed slut på referatet från den finländska artikeln.

Tidigare i debatten har det talats om den skarpa kritik som i denna fråga framfördes vid Nordiska rådets plenarsammanträde i februari i år. Lagutskottets ordförande herr Wiklund i Stockholm har bl. a. varit inne på det. Vidare citerade herr Lidgard nyss den förre danske justitieministern Thestrup, som utöver vad herr Lidgard nämnde också uttalade att det verkade på honom som om den svenska regeringen hyste den meningen att inga andra uppfattningar än dess egna hade någon större betydelse.

Jag vill också säga — närmast till fru Åsbrink som också var inne på frågan om man skall skjuta upp ett lagstiftningsarbete — att menar man att nordiskt samarbete betyder någonting, menar man att det är viktigt att ett land på ett område där vi för närvarande har relativt likartad lagstiftning inte springer i väg ensamt, så är detta ett skäl att inte hasta. Det finns faktiskt människor också utanför Sverige att ta hänsyn till i detta sammanhang.

Herr Lidgard och jag har i reservationen 1 understrukit det angelägna i att nydaningen av den svenska familjerätten så långt möjligt genomförs i nordiskt samarbete, även om det skulle medföra någon fördröjning. Många remissinstanser står bakom denna ståndpunkt. Herr Lidbom sade i inledningsanförandet till dagens debatt att man i detta lagstiftningsärende särskilt skulle lyssna på kritiska röster. Så har tyvärr inte skett, åtminstone inte i den här delen av lagstiftningsarbetet.

Jag går därefter över till reservationen 5, som tar upp en fråga om äktenskapshinder och en straffbestämmelse i brottsbalken som har samband med det. Det gäller frågan om äktenskap mellan dem som är halvsyskon och om det kan vara skäl att behålla den bestämmelse i brottsbalken som straffbelägger samlag mellan syskon; då avser man både helsyskon och halvsyskon.

Utskottet följer här propositionens linje och biträder förslaget att det nuvarande indispenabla hindret skall ändras, så att äktenskap mellan halvsyskon skall få ingås efter dispens i det särskilda fallet av Kungl. Maj:t eller någon myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Det påpekas i propositionen att motiven för släktskapshindret — jag skall inte särskilt fördjupa mig i dem — har varit arvsbiologiska hänsyn och etiska synpunkter.

När det gäller arvsbiologiska hänsyn tycks man kunna jämställa äktenskap mellan halvsyskon med äktenskap mellan ett syskon och ett annat syskons avkomling. När det gäller den senare relationen har familjelagssakkunniga funnit att några avgörande genetiska skäl inte kan anses föreligga som talar för att man skulle behålla det nuvarande indispenabla hindret. Föredragande statsrådet har biträtt vad de sakkunniga sagt, och inte heller lagutskottet har haft någon annan mening. Det har för övrigt inte väckts några motioner på denna punkt.

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

Det är familjelagssakkunnigas expert i medicinska frågor, professor Hans Olof Åkesson, som i ett yttrande drar slutsatsen att det från genetisk synpunkt inte finns någon anledning att inte jämställa halvsyskon med syskon och syskons avkomling och således göra äktenskap mellan halvsyskon indispen-sabla. Vi är därför i lagutskottet överens om att man från arvsbiologisk synpunkt kan acceptera äktenskap mellan halvsyskon.

Det förtjänar dock möjligen att nämnas att Åkesson likväl konstaterar att han inte känner till några vetenskapligt invändningsfria studier över följderna av äktenskap mellan syskon eller mellan halvsyskon och att han inte känner till att man i någon kultur eller i något samhälle vågat sig på att *generellt* tillåta sådana äktenskap.

Det är emellertid ur en annan aspekt som reservationen behandlar frågan, nämligen från vad som har kallats social-etisk synpunkt. Utskottet delar reservanternas mening att det från den här synpunkten måste anses generellt olämpligt att halvsyskon som vuxit upp tillsammans får ingå äktenskap med varandra. Men utskottet tillägger att det finns fall där halvsyskon vuxit upp på skilda håll och där den ursprungliga familjegemenskapen saknas, och utskottet menar med hänvisning till inträffade fall att det finns ett behov att dispensvägen kunna medge sådana äktenskap.

Vi som står bakom reservationen 5 har väl inte så starka invändningar mot detta resonemang. Men konsekvensen kräver – och det föreslås också i propositionen – att bestämmelsen i 6 kap. 5 § brottsbalken om otukt med syskon ändras från att för närvarande avse samlag med syskon, dvs. både hel- och halvsyskon, till att endast avse samlag med helsyskon. Det betyder att samlag med halvsyskon inte straffbeläggs, och det är en nödvändig konsekvens om man vill ge möjlighet till äktenskap mellan halvsyskon.

Detta kan dock, som vi ser det, få icke önskvärda konsekvenser. När det gäller att från samhällets sida markera ett avståndstagande genom straffbeläggning, går det ju inte att göra skillnad mellan halvsyskon som växt upp tillsammans och halvsyskon som inte gjort det. Familjelagssakkunniga anför att det allmänt sett kan sägas att sexuella förbindelser inom en familj – bortsett från förhållandet mellan den vuxna mannen och kvinnan – kan komplicera familjerelationerna genom rivalitet och skuld-känslor. Blir sexuell umgänge mellan halvsyskon straffritt uppstår den situationen, säger de sakkunniga vidare, att äktenskapshinder – låt vara dispensabelt – uppställs men att motsvarande förbindelse i en samlevnad utan äktenskap inte föranleder något samhällets ingripande. Man medger att detta är en inkonsekvens som borde undvikas men som man i detta fall är beredd att ta.

Varken propositionen eller utskottsmajoriteten berör egentligen konsekvenserna av den ändrade bestämmelsen i brottsbalken. Utskottet säger visserligen att det inte kan uteslutas att det någon gång i en familj uppstår sådana förhållanden att det ter sig stötande att endast helsyskon straffas för en sexuell förbindelse. Sedan diskuterar utskottet en teoretisk lösning av problemet, av innebörd att straffbarheten av samlag mellan halvsyskon skulle göras beroende av om dispens till äktenskap ges eller ej, men

kommer till att det vore en direkt olämplig regel, och i den slutsatsen kan jag gärna instämma. I övrigt för inte utskottet någon argumentation för sin linje att ändra 6 kap. 5 § i brottsbalken.

Den lösning som valts innebär att man accepterar sexuellt umgänge generellt mellan halvsyskon. Detta sker för att möjliggöra för halvsyskon som inte vuxit upp tillsammans att, när särskilda skäl föreligger, kunna få dispens för att ingå äktenskap. Vi reserverar oss inte detta senare i och för sig, men vi menar att den valda lösningen kan innebära så betydande påfrestningar i relationerna mellan familjemedlemmarna att den inte bör väljas. Jag vill tillägga att det kan vara skäl att först försöka lösa den straffrättsliga sidan av den här frågan, möjligen via en speciell åtalsregel.

När det gäller giftomannasamtycke, som behandlas i reservationen 6, kan jag nöja mig med att instämma i vad bl. a. herr Wiklund i Stockholm tidigare har sagt.

Reservationen 10 gäller ekonomiskt stöd för fortsatt utbyggnad av de frivilliga familjerådgivningsbyråerna, och bakom den står lagutskottets ledamöter från moderata samlingspartiet, centern och folkpartiet, med undantag av herr Sjöholm. Reservationen grundar sig på en motion av herr Svensson i Kungälv. I dag drivs ett antal frivilliga familjerådgivningsbyråer i landet som oftast har olika former av kyrkligt eller frikyrkligt inslag. De här byråerna har en omfattande och betydelsefull uppgift för att lösa skilda familjeproblem. De är ett väsentligt komplement till den familjerådgivningsverksamhet som drivs i kommunal regi.

Reservanterna menar att när nu behovet av familjerådgivning kan väntas öka och när den hittillsvarande obligatoriska medlingen försvinner, finns det all anledning för statsmakterna att stödja den redan existerande frivilliga familjerådgivningsverksamheten och den utbyggnad av den som kan anses erforderlig.

Utskottsmajoritetens hänvisning till socialutredningen har kanske relevans i ett längre perspektiv, men inte i dagsläget när den i kommunal regi drivna familjerådgivningsverksamheten knappast kan sägas motsvara behoven.

Det bör också påpekas att de befintliga frivilliga familjerådgivningsbyråerna ger möjlighet till en valfrihet för den enskilda människan. Det är uppenbarligen så att många hellre vänder sig till den här typen av rådgivningsverksamhet än till den som drivs i offentlig regi, och den möjligheten bör understödjas.

Det konkreta ställningstagandet i reservationen 10 innebär krav på en skyndsam utredning angående i vilka former ekonomiskt bidrag bör lämnas från samhällets sida och vilka kvalitativa krav som bör ställas på verksamheten för att ekonomiskt stöd från samhället skall kunna utgå.

Det har, herr talman, vid flera tillfällen angivits att de viktigaste ändringarna i det lagförslag vi nu har att ta ställning till gäller reglerna om upplösning av äktenskap. Propositionens grundtanke är den att principen om äktenskapets frivillighet medför att makar bör kunna ställa anspråk på att få äktenskapet upplöst utan någon tidsutdräkt.

Detta är något nytt och skiljer sig markant från nuvarande regler. Jag bortser då från att make för närvarande kan få skillnad i äktenskapet på

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

grund av andra makens otillbörliga eller olämpliga förfaranden i en stor mängd fall. Någon prövning av vems skuld det är att ett äktenskap går omkull skall i fortsättningen inte ske, och att den frågan tas bort tycker jag är en av förtjänsterna i det här förslaget.

Jag föreställer mig att många domare upplever som en av de mest negativa företeelserna i arbetet just det att möta två makar som uppenbarligen tidigare har omfattat varandra med mycket varma känslor och som nu på alla tänkbara sätt försöker framställa motparten som en av de vidrigaste och förfärligaste människor som kan existera. Att domstolarna i fortsättningen slipper rota i hur äktenskapet har varit och hur makarna har betett sig mot varandra är som jag ser det en väsentlig förtjänst i förslaget – inte bara för dem som arbetar i domstolarna och som det ju åligger att göra det arbete som föreläggs dem – utan särskilt för parterna själva därför att man kanske kan undvika att motsättningar-na förstoras utan i stället hålls kvar på en någorlunda balanserad nivå.

Att ta bort prövning av skuldfrågan är en sak, att införa regler som i princip innebär rätt till omedelbar äktenskapsskillnad är något helt annat.

Den delen av förslaget har också mötts med invändningar från många håll. Ser man äktenskapet på det sätt som vi gör från moderata samlingspartiet – en i princip livsvarig gemenskap under ömsesidig trohet – kan man, även om man konstaterar att principen om den livsvariga gemenskapen inte under alla förhållanden kan upprätthållas, inte ansluta sig till principen att så fort makarna vill upplösa äktenskapet skall samhället tillhandahålla ett system som gör att detta kan ske utan tidsutdräkt. Vi menar nämligen att ett sådant system inte är till människornas bästa.

Olika länder med skilda samhällssystem kan naturligtvis se på äktenskapet och dess varaktighet på olika sätt. Men det är av intresse att konstatera att t. ex. ett kommunistiskt land som Rumänien, vilket lagutskottet besökte förra året, har en familjelag från 1966 som bygger på principen att äktenskapet är en förening för livet och som sätter upp sådana hinder för dem som vill få äktenskapsskillnad att jag tvivlar på att någon meningsriktning i Sverige skulle drömma om något liknande.

Regler om omedelbar skilsmässa innebär risk för att skilsmässor kommer till stånd utan moget övervägande, säger föredragande statsrådet. I reservationen 14 konstateras att det är angeläget att förhastade skilsmässor förebyggs över huvud taget. Ett sätt att förebygga sådana är att behålla den typ av tidsregel som ligger inbakad i det nuvarande hemskillnadsinstitutet även om själva institutet upphör.

Utskottsmajoriteten menar uppenbarligen här att vad man kallar principen om äktenskapets frivillighet talar till förmån för rätt till omedelbar äktenskapsskillnad och väger tyngre än de principer och praktiska konsekvenser som talar emot den rätten. Även utskottsmajoriteten anser att förhastade skilsmässor bör förebyggas men menar att risken för förhastade skilsmässor är liten när makarna är ense om beslutet.

Jag är inte så säker på att det är så. Vid handläggning av skilsmässomål i domstolarna visar det sig att i inte så få fall, där makarna i formell mening är ense om t. ex. hemskillnad, vill den ena av dem inte alls skiljas,

men han eller hon sätter sig inte emot det på grund av vad vi kan kalla prestigeskäl, affektstillstånd eller liknande omständigheter.

Vi vet att ungefär 25 procent av hemskillnaderna aldrig fullföljs, och även om det finns andra skäl till det än att sammanlevnaden återupptas är väl ändå den återupptagna sammanlevnaden skälet i den helt övervägande delen av dessa 25 procent. Statsrådet Lidbom ger för övrigt uttryck åt ungefär liknande uppfattning i propositionen. Det här visar att resonemanget om någon form av system som kan hjälpa till att förhindra förhastade skilsmässor har betydelse i praktiken.

Sedan kommer då frågan om hur det här institutet bör utformas och hur lång den tid bör vara då makarna skall kunna fundera över situationen. Jag har närmast den meningen, som jag påpekat i min motion 1801, att skillnaderna mellan hemskillnadsinstitutet och det föreslagna systemet med betänketid har övervärderats i den allmänna debatten. Visst finns det skillnader, t. ex. när det gäller den obligatoriska särlevnaden och beträffande egendomsförhållandena, men skillnaderna är inte så förfärligt stora, om man bortser från tidslängden.

I det betänketidsinstitut som propositionen föreslår för de två ganska väsentliga undantagen från huvudregeln om omedelbar äktenskapsskillnad har ena maken rättighet att få beslut på särlevnad liksom beslut i vårdnads- och underhållsfrågor. Något slags avdramatisering, som det har talats om, lär knappast ske, eftersom det väl också i fortsättningen skall hållas en förhandling innan man fattar beslut i interimistiska frågor.

När det sedan gäller frågan om betänketidens längd är det mycket som talar för en generell betänketid på sex månader. Det föreslås av fru Åsbrink, som i sin reservation påpekar att det inte finns något praktiskt behov av olika betänketider för skilda typer av situationer. Jag har också i motionen 1801 ställt ett yrkande om sex månaders betänketid.

Å andra sidan är kanske inte betänketidens *längd* det mest relevanta här. Huvudsaken är att den finns och att den är så pass lång att den ger makarna tillfälle att tänka över situationen och att de inte rusar i väg av den ena eller andra anledningen. Eftersom det uppenbarligen finns en bred opinion för tre månaders betänketid när makarna är ense och tidslängden, som jag menar, dock mer än en fråga om nyanser, har jag, i syfte att medverka till att nå en så samlande lösning som möjligt, accepterat en betänketid av tre månader. Detta föreslås i reservationen 14. Bakom den reservationen står lagutskottets ledamöter från moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet – fortfarande med undantag av herr Sjöholm. Jag kommer att yrka bifall till reservationen 14, och jag kommer att rösta på den reservationen.

Vi som står bakom reservationen 14 och vill ha en betänketid på tre månader i de fall när utskottsmajoriteten inte anser betänketid erforderlig delar majoritetens mening i fråga om en betänketid på sex månader då makarna inte är ense eller det finns barn under 16 år med i bilden. I reservationen 12 av herr Israelsson yrkas att regler om betänketid inte skall finnas ens i detta fall. Här menar utskottet att i en barnfamilj har barnen ett intresse av att förhastade beslut så långt möjligt undanröjs och att frågan om skilsmässa, i än högre grad än när makarna saknar underåriga barn, inte kan ses bara som makarnas ensak.

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

I reservationen 12 uttalar herr Israelsson att förhastad separation bör förebyggas, om parterna har barn, men att detta är en fråga som kan lösas på processuell väg. Den processuella frågan tar han upp i reservationen 15, där han yrkar på förslag om lagändring från Kungl. Maj:t av innebörd att "upplösning av äktenskap skall vinna laga kraft först efter 30 dagar". Det skulle innebära att man tillskapade en särskild fullföljdstid för äktenskapsmål och att man för de målen övergav nu gällande regler, av innebörd att ett tvistemål kan vinna laga kraft efter en vecka, om vadeanmälan icke har skett, och eljest efter tre veckor. Det vore enligt utskottet opraktiskt att på det sättet föra in olika slags fullföljstider för olika tvistemål, och dessutom blir lagstiftningen mycket otymplig, om man allmänt skulle börja föra in regler som egentligen är materiellrättsliga i den processrättsliga lagstiftningen.

Jag tillstyrker därför utskottets skrivning i de frågor som reservationerna 12 och 15 behandlar.

Herr talman! Jag vill slutligen yrka bifall i vad gäller lagutskottets betänkande nr 20 till reservationerna 5, 6, 10 och 14. Jag instämmer i tidigare framställda yrkanden om bifall till de reservationer i övrigt där mitt namn förekommer. Detta gäller också betänkandet nr 21. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Oskarson (m).

Herr SVEDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Winberg kommenterade även reservationen 5, där reservanterna yrkar att det förslag i propositionen som handlar om möjlighet för halvsyskon att ingå äktenskap med varandra och om avkriminalisering av samlag mellan halvsyskon skall avslås. När utskottet har behandlat ämnet har man menat att det torde bli mycket få fall då förbindelser mellan så nära släktingar aktualiseras. Däremot kan sådana fall utvecklas till stora tragedier, om alltför drakoniska lagar stiftas på detta område. Det är väl den synpunkten som har gjort att utskottet för sin del har tillstyrkt propositionens förslag i det här hänseendet.

Herr WINBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är medveten om det problem som herr Svedberg berör. Att vi under utskottsbehandlingen inte accepterat den nu antydda vägen med dispensmöjligheter sammanhänger med den andra sidan av saken - de bestämmelser som finns i brottsbalken. Där skulle det nog kunna få konsekvenser för många fler än dem det rör sig om när man nu förhindrar äktenskap mellan halvsyskon. Beträffande det senare kan vi väl vara överens om att sådana fall är ytterst få.

Jag ifrågasätter fortfarande om inte hela detta problem kan lösas via en åtalsregel beträffande bestämmelserna i 6 kap. 5 § brottsbalken, så att åtal bara behövde ske när det t. ex. från allmän synpunkt var påkallat.

Herr SVEDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Det har förekommit några uppmärksammade sådana här rättsfall under senare tid. Där har de mänskliga synpunkterna segtrat och

lagparagraferna fått ge vika. Det har väl också gjort att förslaget kommit med i propositionen.

Fru LUNDBLAD (s):

Herr talman! Vid tillkomsten av den nuvarande giftermålsbalken 1920 beskrevs den lagen av dåtidens människor som en mycket stor reform. Detta att man och hustru fick samma skyldigheter och rättigheter var inte helt självklart för 1920-talets medborgare. Därför blev också i många stycken de praktiska reglerna och försörjarsystemet byggda på den tidens rollfördelning mellan makar. Äktenskapet, som för många – speciellt kvinnor – fungerade som garantin för försörjning och trygghet, har alltmer för moderna människor fått ett annat innehåll.

Sedan gammalt har känslband mellan makar och eventuella barn samt strävan att skapa en hemmiljö som befrämjar barnens utveckling varit hörnstenarna för makarna i ett äktenskap. Under de senare årtionena har nya byggstenar lagts på det fundamentet, t. ex. intressegemenskap och arbetsamverkan samt ett gemensamt ansvar för familjens försörjning. En del av detta nämndes redan i den nuvarande giftermålsbalken men blev realiteter först när även kvinnorna fått lika möjligheter till utbildning och förvärvsarbete.

Genom att makar numera blivit mer jämställda har kanske äktenskaps ekonomiska och materiella sidor fått minskad betydelse och dess karaktär av ett frivilligt förbund mellan två självständiga personer har ökat. Kanske ligger häri en av förklaringarna till det minskande antalet äktenskap och ökande antalet skilsmässor. Detta inslag av en nödvändig institution för försörjning har ju försvunnit, och äktenskapet hålls nu främst samman av känslband och gemensamma värderingar inom familjen.

Många års arbete med familjer med samlevnadsproblem har lärt mig att man inte kan lagstifta om känslor. Känslor följer ingen lagbunden ordning – de kan vara flyktiga ibland, stabila ibland. Men även stabila känslor kan skifta och vara splittrade. Så t. ex. kan känslor för barn och make komma i konflikt med förhållande till släkt och vänner. Men det kan också finnas andra förklaringar till den verklighet som statistiken avspeglar, nämligen att efter tio år är 10 procent av äktenskapen upplösta.

Herr Lidgard var inne på den sjunkande giftermålsfrekvensen, men han uppehöll sig mest vid talet om den ekonomiska diskrimineringen av äktenskapet. Det är ju ett speciellt moderat tema, vilket redan har blivit belagt i en interpellationsdebatt här i kammaren förra året.

Därför skulle jag här vilja ta upp några andra aspekter på problemet.

Professor Hjalmar Sjövall har i ett material från en tidningsartikel om äktenskapets hausse och baisse försökt att med jämförande statistik belysa några av orsakerna till att antalet ingångna äktenskap minskat speciellt sedan 1966 och att antalet födslar av barn utom äktenskapet har ökat.

Minskningen i benägenhet att ingå äktenskap är i förhållande till kvinnans ålder allra mest markant i åldersgruppen under 19 år och den är minst markant i åldersgruppen 25–29 år. Då måste man bedöma detta

Nr 105

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstiftningen m. m.

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

utifrån att vi faktiskt under åren 1961–1965 här i Sverige upplevde ett rekord därför att under de åren levde fler kvinnor än någonsin tidigare i bestående äktenskap. Men den ökande skilsmässofrekvensen kompenseras av i någon mån det ökade antalet omgiften. Om man återigen ser på förhållandena mellan barnafödslar och giftermål, fastslår professor Sjövall efter en mycket noggrann genomgång av statistiken att man ofta får barn därför att man gifter sig, men att man också gifter sig därför att man väntar eller redan har fött barn. Vid en närmare analys av 1960-talet visar professor Sjövall att benägenheten att legitimera barn före födseln genom att ingå äktenskap med fadern kraftigt har minskat. Giftermål under pågående graviditet har speciellt minskat sedan 1965. I åldersgrupperna där kvinnan är under 20 år har det skett en minskning med hälften och i åldersgrupperna 20–24 år med en tredjedel av antalet vigslar. Skälet kan naturligtvis också vara att vi har fått en bättre preventivmedelskunskap. Det kan vara en skillnad i praxis vid aborttillstånd och liknande. Jag tycker i alla fall att denna ändring i orsaken till äktenskap är mycket viktig att lägga på minnet. Det bör nämligen innebära att många äktenskap tidigare kommit till stånd främst på grund av ett yttre socialt tryck och att de kanske inte alltid motsvarades av en känsla av samhörighet, en sådan känsla som helst bör tas med in i äktenskapet. Professor Sjövall uttrycker det så här: "Benägenheten för tvångsäktenskap har minskat." Jag tror att en sådan utveckling inte är av ondo. Varken för makarna eller för barnen kan känslan av tvångsmässig samlevnad i längden vara särskild berikande.

Det kan ju också tänkas att den tilltagande tendensen att bilda familj utan att gifta sig – helt bortsett från eventuellt väntade barn – också är en del av förklaringen till det minskade antalet ingångna äktenskap bland yngre personer. Men detta kan man inte direkt påvisa med statistik. Vi vet att många ungdomar i dag väljer att sammanleva utan äktenskap.

Jag har tyckt att det var nödvändigt att ta upp något av detta som debatten kanske alldeles för mycket kretsat kring utan att man egentligen har klarlagt hur det ligger till. Det är väl sådana här saker som i stor utsträckning legat bakom de stötar i domedagsbasunerna som vi fått höra med anledning av det föreslagna systemet för giftermål, äktenskap och skilsmässa. Man har fått intrycket att det här skulle vara fråga om en upplösning av moralen osv., medan det i verkligheten kanske i stället är så att ungdomarna på ett mer självständigt sätt än tidigare har tagit hand om sig själva och sin livssituation.

Som departementschefen anför i propositionen kan man inte utesluta att växande grupper av vårt folk inte vill låta sitt privatliv dikteras genom normer som påtvingats dem utifrån antingen genom äktenskapslagstiftningen eller på annat sätt. Därför har man också utmönstrat alla sanktionsregler som anknyter till makarnas personliga förhållanden. Det är mycket glädjande att så har skett liksom att alla av samhället skapade hinder för en reell skilsmässa tas bort när makarna själva är ense om att upplösa äktenskapet. Endast hänsynen till minderåriga barn föreslås nu få fördröja en gemensam ansökan om äktenskapskillnad. Därmed understryks mera än tidigare äktenskapet som en frivillig samlevnadsform.

Reservanter från samtliga borgerliga partier föreslår i reservation nr 14

att samhället bör insätta en spär i dessa fall mot förhastade skilsmässor. Jag måste säga att detta tyder på litet av förmyndarmentalitet mot vuxna människor. Man har ändock ansett dem vara mogna att *ingå* äktenskap utan föregående betänketid. Det är viktigt att påpeka att Advokatsamfundet och Sveriges rättshjälpsjurister i sina remissvar påpekat att hemskillnadsinstitutet var ett *onödigt ingrepp från samhällets sida* i två människors rätt att bestämma över sitt liv tillsammans och att ett system med betänketid inte är ägnat att hindra förhastade skilsmässor. Och just advokater och rättshjälpsexperter bör om några ha erfarenhet på detta område.

Herr talman! Livet kan många gånger behandla människor hårt. Goda relationer mellan samlevande vuxna – det som ofta ger livet störst värde – kan ibland vändas i sin motsats och bli nedbrytande krafter. Det kan uppstå ett så hårt tryck att människan invalidiseras i sina mänskliga relationer. Här bör samhället inte vara en hård domare, klädd i moralens dräkt.

En hel del av de skrivelser från olika personer och från olika religiösa samfund som sänts till riksdagens ledamöter – kanske speciellt till ledamöter av lagutskottet – har haft en sådan oförsonlig moralisk ton. Det talas ständigt om äktenskapet som en livsvarig gemenskap, och vi har väl egentligen alla denna önskan, men man kan inte vara ovetande om att en stor del av äktenskapen upplöses genom skilsmässor och att ständigt flera ingår mer än ett äktenskap under sitt liv. Medellivslängden har ju också ökat. Därför anser jag att det är mycket viktigt att ett förenklat borgerligt vigselformulär kommer till stånd, där dessa realiteter avspeglar sig. På något sätt stöter det mig när tidigare frånskilda personer – kanske till åren komna – vid vigseln måste lova varandra livslång trohet och gemenskap. Jag hälsar därför med tillfredsställelse att ett förenklat vigselformulär skall kunna väljas av parterna.

I en reservation som jag skrivit tillsammans med herr Sjöholm och herr Israelsson har vi sökt ge uttryck för att vi ansluter oss till den uppfattning som familjerättskommitténs majoritet haft om möjligheterna för ogifta föräldrar att gemensamt utöva vårdnaden, dvs. föräldrarätt och -skyldigheter, för sina barn. Detta förslag, som departementschefen inte nu tagit med i propositionen, har bl. a. i form av en socialdemokratisk motion varit föremål för utskottets behandling. Många och tunga remissinstanser tillstyrker detta förslag, även om det också har funnits varnande remissvar, som varit knutna till förslaget från kommittén.

Utskottet erkänner i sitt betänkande att flera av dess principiella uttalanden egentligen talar för bifall till motionärernas krav i denna del, nämligen att ogifta föräldrar som sammanlever med gemensamt barn bör ha samma rättigheter och skyldigheter mot detta barn. Detta kan utan tvivel – som utskottet också anfört – ha betydelse för harmonin inom familjen och därmed för barnets utveckling.

De svårigheter som kan uppkomma beträffande vårdnaden när sammanlevande ogifta föräldrar separerar torde enligt vår uppfattning inte vara svåra att komma till rätta med. Beträffande underhållsbidrag och bidragsförskott torde bestämmelserna kunna utgå ifrån att den av föräldrarna som inte stadigt sammanlever med barnet är underhållsskyl-

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstiftningen m. m.

dig och att kravet på bidragsförskott endast kan anhängiggöras när någon av föräldrarna är underhållsskyldig. Redan i dag finns ju i många fall underhållsskyldighet mot barn utom äktenskapet fastställd i avtal eller dom, men skyldigheten kan inte rättsligen påkallas så länge den underhållsskyldige direkt bidrar till barnets och den andra förälderns försörjning genom att sammanbo med dem och på det sättet uppfyller en försörjningsskyldighet.

Utskottet anser liksom statsrådet att föräldrarna kan gifta sig om de vill säkra vårdnadsrätten över barnet. Jag vill gärna understryka att samhället inte kan tvinga föräldrar att gifta sig, och jag anser att lagen därför inte bör innehålla dolda sanktioner i form av regler om rättsförluster. Det är min förhoppning att frågan om vårdnadsrätten inte har fått sin slutliga utformning. Jag anser att man bör sträva efter att familjerättsligt jämställa barn födda utom äktenskapet med barn i äktenskapet. Hur föräldrarna väljer att ordna sina inbördes förhållanden bör inte få inverka på deras rätt och skyldighet gentemot barnen. Rätten att vara en god förälder bör inte begränsas, inte heller när den skall kläs i en rättsligt bindande form. De juridiska problemen kring ogifta sammanlevande föräldrars gemensamma vårdnad av och förmynderskap för sina barn bör inte vara omöjliga att lösa. Här är plats för reformer med målsättningen jämlikhet mellan föräldrarna.

Regeringens förslag om en partiell reform av giftermålsbalken är en angelägen reform. Jag tror att den infriar en hel del förväntningar, speciellt bland vår tids ungdom, om att kön, handikapp eller livsåskådning inte skall medföra olika behandling från samhällets sida när det gäller samlevnad i äktenskap eller upplösning av äktenskap. Därför hoppas jag att de flesta av kammarens ledamöter skall rösta för ett genomförande av denna reform och att förslaget om avslag på propositionen inte får någon större anslutning.

Personligen skulle jag önska att någon form av rättslig reglering beträffande samlevnad utan äktenskap kunde skapas för de samlevande män och kvinnor som av naturliga eller ideologiska skäl väljer att inte ingå äktenskap. Jag hoppas att detta tillsammans med nya bestämmelser kring försörjarbegreppet i lagstiftningen skall kunna ingå i det fortsatta reformarbetet på detta område.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag utom på punkterna 15 och 32, där jag yrkar bifall till reservationerna 11 och 19.

I detta anförande instämde fru Theorin, herr Zachrisson, fru Hjelm-Wallén och fröken Mattson (samtliga s).

Herr WINBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag reagerade en smula när fru Lundblad menade att vi som ville ha ett system med betänketid hade något slags förmyndarmentalitet. Jag tror inte det är så. Bakgrunden till att vi vill ha den här möjligheten till ett övervägande under någon tid innan man definitivt upplöser ett äktenskap är just att vi tror att vi i det fallet kan skydda många människor.

I lagutskottet resonerade bl. a. fru Lundblad och jag om lagstiftning-

ens syfte. Jag hävdade att den till stor del hade till syfte att skydda den svagare parten i många hänseenden. Det är som sagt mot den bakgrunden man skall se vårt förslag om att ha en betänketid.

Om det vore så att vi alla när vi skall ta ställning i en fråga gjorde detta med eftertanke, var balanserade och lugna och visste precis vad vi skulle göra, då kanske fru Lundblads resonemang skulle vara riktigt. Men i en sådan situation som då det är fråga om att upplösa ett äktenskap tror jag att många av oss behärskas av känslor av humör, kanske bitterhet och prestige och därför inte kan se framåt på det sätt som är önskvärt. Det är skälet till att det finns ett starkt intresse av att behålla ett system med en betänketid.

Får jag också bara säga, eftersom fru Lundblad omnämnde Advokatsamfundet som avlämnat ett remissyttrande, att citatet ur detta visserligen var riktigt. Men jag vill också säga att många advokater i Sverige med förvåning har tagit del av sin organisations yttrande. Jag vill göra det påståendet, efter att ha samtalat med många av dem, att de inte alls delar den uppfattning som kommit till uttryck i detta yttrande.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av det som fru Lundblad sade om behovet och angelägenheten av gemensam vårdnad för ogifta eller skilda som har barn gemensamt och som bor tillsammans vill jag än en gång understryka vad utskottet har sagt, nämligen att denna fråga i fråga om behovet bör utredas bättre. Jag tycker att det är en direkt brist i familjelagssakkunnigas betänkande att denna fråga inte tänkts igenom tillräckligt grundligt vad gäller de formella konsekvenserna. Jag har därför för min del i utskottet rekommenderat – och fått in ett uttalande i denna riktning i utskottets betänkande – att saken tas upp till förnyad prövning. I samma mån som behovet kan verifieras bör frågan om gemensam vårdnad i nu åsyftade fall lösas.

Fru LUNDBLAD (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Winberg talar om att man skall skydda den svagare parten. Jag vill påstå att det kan finnas fall där en omedelbar skilsmässa just kommer till stånd för att skydda den svagare parten. I den nya giftermålsbalken finns nämligen inte begreppet "särlevnad". Detta betyder att makarna under en betänketid kan få leva tillsammans utan att den ena av dem kan begära polisskydd mot att den andra tränger på. Det kan finnas fall, där omedelbar äktenskapsskillnad utan betänketid verkligen är ett skydd för den svagare parten.

Jag är vidare vanligtvis mycket intresserad av att skydda svaga parter i olika samhälleliga sammanhang. Det är också det som gör att jag så starkt understryker rätten för fadern att få vårdnad om sitt barn utom äktenskapet. Det är verkligen ett område där fadern är den mycket svaga parten, som i dag nästan inte har några rättigheter alls.

Till herr Wiklund i Stockholm vill jag säga att jag till fullo uppskattar att utskottet varit mycket noggrant vid sin behandling av frågan om vårdnadsrätten över barn utanför äktenskapet. Men det har ändå varit omöjligt för mig att acceptera de slutsatser som utskottet kommer fram till.

Herr WINBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara till fru Lundblad säga att det ju i 15 kap. 11 § i förslaget om ändring i giftermålsbalken stadgas att om endera parten i mål om äktenskapskillnad så begär skall rätten vara skyldig att förordna om sammanlevnadens hävande och om förbud för makarna att besöka varandra. Självfallet menar vi, som vill ha en betänketid även när makarna är ense, att denna regel skall tillämpas också för dessa fall.

Herr OLSSON i Sundsvall (c):

Herr talman! De ändringar av äktenskapslagstiftningen som riksdagen nu har att ta ställning till har föregåtts av en livlig debatt sedan familjelagssakkunniga för ett år sedan framlade sitt förslag. Det är naturligt att en lagstiftning som så nära berör de allra flesta enskilda människor väckt stort intresse långt utanför detta hus. Åtminstone vi ledamöter av lagutskottet har erhållit åtskilliga skrivelser och även böcker med synpunkter på hur dessa frågor bör lösas.

Under de drygt 50 år som gått sedan den nuvarande giftermålsbalkens tillkomst har såväl de ekonomiska och sociala förhållandena som familjesituationen och människornas värderingar ändrats avsevärt, varför reformbehovet blivit ganska uppenbart. Det är väsentligt att en lagstiftning av denna karaktär kan utformas så att den omfattas av en bred majoritet av folket och så att huvudparten av de sammanlevande kan acceptera äktenskapets regelsystem.

Familjelagssakkunnigas förslag – ja, redan deras direktiv – föranledde åtskilliga farhågor för att äktenskapslagstiftningen skulle radikaliseras mer än som överensstämmer med en bred folkmajoritets värderingar. Propositionen går dock inte lika långt som de sakkunnigas förslag, utan har påverkats både av reservanterna bland de sakkunniga och av remissinstanserna.

Jag vill, herr talman, kommentera några av de punkter där reservationer eller särskilda yttranden föreligger, och jag skall först uppehålla mig vid yrkandena om avslag på propositionen.

Att en proposition i ärendet över huvud taget framlagts har kritiserats främst ur två synpunkter, nämligen dels den minskade nordiska rättslikhet på området som nu uppstår, dels att flertalet frågor om äktenskapets rättsverkningar ej löses samtidigt.

Mot bakgrund av reformbehovet har centerns representanter i lagutskottet funnit tillräckliga skäl för behandling av lagförslaget nu, trots nämnda båda brister. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till lagrådets yttrande, vilket utskottsordföranden herr Wiklund i Stockholm redan har erinrat om i debatten.

När det gäller uppdelningen av lagstiftningen i två etapper har det tidigare i debatten påpekats att även den nu gällande lagstiftningen tillkom i två etapper med en uppdelning i huvudsak efter samma grunder som nu föreslås i propositionen.

Herr talman! Jag yrkar på denna punkt bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen 1.

Jag vill även ta upp frågan om giftomannasamtycke. Sedan den 1 juli 1969 är giftermålsåldern 18 år för både män och kvinnor. För den som är

under 20 år, alltså omyndig, och önskar ingå äktenskap fordras för närvarande samtycke av s. k. giftoman, i de flesta fall den omyndiges föräldrar. Allmän enighet torde råda om att myndighetsåldern bör sänkas till 18 år. Då kvarstår endast frågan om eventuellt giftomannasamtycke för dem som vill gifta sig innan de uppnått 18 års ålder.

Utän tvivel finns vissa skäl som talar för bibehållande av giftomannasamtycke för underåriga med hänsyn till föräldrarnas vårdnadsuppgifter och ansvar för sina barn. Men det kan givetvis även sägas att eftersom det torde vara omöjligt för föräldrarna att hindra underårig att flytta samman med den han eller hon vill, så är det lämpligast att de även får tillfälle att gifta sig utan föräldrarnas tillstånd. Äktenskapets rättsverkningar – till skillnad från andra samlevnadsformer – måste dock här uppmärksammas. Om en omyndig har en förmögenhet – i de flesta fall tillkommen genom arv eller gåva – är förmyndaren redovisningsskyldig för denna förmögenhet, och genom överförmyndaren kontrollerar samhället årligen att förmögenheten förvaltas väl. Medlen får inte disponeras utan överförmyndarens medgivande. Ingår den omyndige äktenskap och äktenskapsförord ej upprättas, får maken eller maken automatiskt giftorätt i förmögenheten, vilket ju blir särskilt betydelsefullt i samband med skilsmässa eller dödsfall. Man kan alltså säga att den omyndige genom giftermålet på sätt och vis ger bort halva sin förmögenhet, trots att han i övrigt inte skulle kunna få disponera förmögenheten. För omyndigförklarad skall däremot kravet på giftomannasamtycke kvarstå, vilket bl. a. motiveras just med äktenskapets ekonomiska rättsverkningar.

Även om giftomannasamtycket avskaffas för dem som är under 18 år bortfaller dock inte föräldrarnas möjligheter att ge synpunkter till länsstyrelsen på det planerade giftermålet. Vi kan väl konstatera att föräldrarna inte heller för närvarande har något absolut veto mot underårigas giftermål.

Mot bakgrund av både föredragande statsrådets och utskottets klara uttalanden, att föräldrarnas inställning bör tillmätas stor betydelse vid länsstyrelsens tillståndsprövning, har fru Jonäng och jag anslutit oss till propositionens förslag om avskaffande av giftomannasamtycke. Jag yrkar, herr talman, med anledning härav bifall till utskottets hemställan på denna punkt och avslag på reservationen 6.

Enligt familjelagssakkunnigas förslag skulle äktenskap ingås genom att mannen och kvinnan gemensamt anmälde att de var ense om att ingå äktenskap. Anmälan skulle vara skriftlig och lämnas till den myndighet som av Kungl. Maj:t utsetts att motta sådana anmälningar. Utskottet anför angående formerna för äktenskapets ingående på s. 87 att de sakkunnigas förslag hade betydande förtjänster, men framhåller att det från lagtekniska synpunkter emellertid företedde *en del brister*, bl. a. oklarhet om från vilken tidpunkt ett äktenskap skulle anses ingånget, och att det var i viss mån oförenligt med den FN-konvention som Sverige har anslutit sig till.

Enligt centerens uppfattning är det angeläget att formerna för äktenskaps ingående är så gestaltade att de inte avhåller dem från giftermål som önskar att äktenskapets regelsystem skall gälla för deras samlevnad. Men vi kan inte enbart lägga lagtekniska synpunkter på

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

frågan. Såsom centerns representant i familjelagssakkunniga Torsten Gustafsson framhöll, bör formen för äktenskaps ingående samtidigt vara sådan att den markerar att giftermålet är en av de viktigaste händelserna i livet. Centerledamöterna i utskottet har inte kunnat ansluta sig till utskottets positiva uttalande om de sakkunnigas förslag till form för äktenskaps ingående, utan vi biträdde i stället reservationen 8 som innehåller ändringar i motiveringen, varigenom man tar bort det positiva uttalandet om de sakkunnigas förslag. Med anledning därav yrkar jag bifall till nämnda reservation.

De viktigaste förslagen i propositionen är nog de som avser upplösning av äktenskap. Först några ord om medlingen.

Den obligatoriska medlingen föreslås avskaffad, vilket överensstämmer med de sakkunnigas förslag. Trots att medlingen blir frivillig är det – i varje fall till dess familjerådgivningen blir tillräckligt utbyggd – en samhällets uppgift att tillse att minst två medlare finns i varje kommun.

De sakkunniga hade föreslagit att bestämmelserna om den frivilliga medlingen skulle införas i giftermålsbalkens 14 kap. I propositionen föreslås i stället en fristående lag om medling mellan samlevande. Från centerhåll har vi framhållit betydelsen av att i giftermålsbalken intas åtminstone en hänvisning till lagen om medling, så att denna lag får någon anknytning till giftermålsbalken. Den tillfälliga – som man kanske skulle kunna beteckna den – utskottsmajoriteten biträdde centerförslaget, och enligt föreliggande utskottsbetänkande skall alltså införas ett 14 kap. vars 1 § utgör en hänvisning till lagen om medling.

Herr talman! Jag vill därför på denna punkt yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen 11.

När det gäller vilka personer som av länsstyrelsen på förslag av kommun skall utses till medlare vill jag peka på ett par motionsyrkanden, nämligen dels en motion om krav att en av de minst två medlemmarna i varje kommun bör vara präst i svenska kyrkan, dels en motion med krav att minst en av medlarna skall vara förtrogen med religiösa föreställningar om äktenskap och familj.

Centerns representanter i utskottet har med tillfredsställelse noterat vad statsrådet anför i specialmotiveringen, nämligen att länsstyrelsen vid utseende av medlare bör försöka ta till vara den erfarenhet av sådana uppdrag som finns representerad hos svenska kyrkan och hos befattningshavare i andra trossamfund.

Utskottet understryker statsrådets uttalande och betonar dessutom att i större kommuner det angivna minimiantalet – två medlare – ofta kommer att vara otillräckligt. Vid utseende av fler än två medlare bör det enligt utskottets mening vara lättare att tillgodose önskemålet om att bland medlarna bör återfinnas företrädare för olika livsåskådningar.

Frågan om betänketider o. d. vid skilsmässa har föranlett inte mindre än nio motioner. Praktiskt taget full enighet råder om hemskillnadsärets avskaffande och införande av sex månaders betänketid vid skilsmässa när makarna är oense eller om makarna tillsammans eller endast en av dem har barn under 16 år som står under bådas eller den enes vårdnad.

I övriga fall av äktenskapsupplösning, alltså när makarna är ense och ej har barn under 16 år, skall man enligt propositionen och även enligt de

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

sakkunnigas majoritet få äktenskapsskillnad utan betänketid. Torsten Gustafsson framhöll i sitt särskilda yttrande till familjelagsakkunnigas förslag att han inte funnit fog för att förorda en betänketid i dessa fall men att han ansåg att det borde vara en normal ordning att dom på skilsmässa utan betänketid i praxis inte skulle meddelas förrän två à tre veckor efter ansökan och att domstolen skulle åläggas att i förväg låta delge parterna underriktelse om när dom skulle komma att meddelas.

I centerns partimotion nr 1791 utvecklas dessa synpunkter mot bakgrund av uppfattningen att samhället inte har anledning att föreskriva särskild betänketid annat än av hänsyn till den andre maken eller minderåriga barn, men att själva domstolsproceduren bör utformas på ett sätt som beaktar mänskliga faktorer, såsom risk för beslut som fattas utan klarhet om konsekvenserna eller eljest förhastat. Särskilt angeläget är att tänka på den svagare parten och beakta att reglerna för äktenskapets ekonomiska rättsverkningar ännu inte blivit översedda. I viss mån skulle denna utformning av domstolsproceduren fungera som en kort betänketid men skiljer sig dock principiellt från en sådan.

Jag känner stark sympati för det i motionen framförda förslaget, vilket borde ha kunnat utgöra underlag för en samförstånds lösning mellan dem som är emot betänketid och dem som önskar viss sådan även när makarna är ense och ej har barn under 16 år. Tyvärr fanns ej inom utskottet intresse för en sådan samförstånds lösning, vilket klart torde framgå av utskottets skrivning.

I avvägningen mellan min övertygelse om att samhället inte onödigtvis skall försöka förhindra eller uppskjuta upplösning av äktenskapet, när makar utan minderåriga barn är ense, och vikten av att hindra att beslut om skilsmässa fattas i affekttillstånd eller annars vid tillfällig kris i samlevnaden valde jag att i likhet med övriga centerledamöter ansluta mig till reservationen 14 med krav på tre månaders betänketid. Eftersom de ekonomiska konsekvenserna av äktenskapsskillnad inte kan bedömas i detta sammanhang på grund av att regeringen valt att dela reformarbetet i två etapper talar varsamhets skäl för denna lösning trots vissa principiella invändningar mot betänketid.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till reservationen 14.

Angående möjlighet för ogifta föräldrar att gemensamt utöva vårdnaden av barn har centerns representanter i utskottet helt anslutit sig till propositionen. Barnets bästa måste vara vägledande för denna lagstiftning. Så länge föräldrarna sammanbor uppstår förmodligen ej problem, men om ogifta föräldrar flyttar isär kan otvivelaktigt besvärliga situationer uppstå exempelvis när beslut snabbt måste fattas om barnet. Risk föreligger också att motsättningar mellan föräldrarna gör sig gällande i vårdnadsangelägenheter och därmed skapar påfrestningar för barnet.

Herr talman! Jag yrkar på denna punkt bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen 19.

Vi behandlar ju även nu lagutskottets betänkande nr 21 med förslag till några ändringar i hyreslagstiftningen som sammanhänger med den föreslagna och av utskottet enhälligt tillstyrkta lagen om ogifta samboendes gemensamma bostad. De skiljaktiga åsikterna i utskottet gäller 47 a § om rätt för den av två ogifta samboende som bäst behöver bostaden att

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstiftningen m. m.

få denna vid upplösning av samlevnaden.

Att vissa olägenheter kan följa med lagen på grund av att hyresvärdarna kan känna sig nödsakade att genom tätare inspektioner eller på annat sätt hålla sig underkunniga om ogifta samboendes personliga förhållanden är uppenbart. Men lagen är avsedd att skydda den oftast svagare parten vid upplösning av samlevnad, och eftersom stor risk torde finnas för att samboendeförhållandena inte anmäls i tid har fru Jonäng och jag inte funnit anledning att motsätta oss lagförslaget. Lagen föreslås vara av provisorisk karaktär och skall gälla till utgången av år 1979, och utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t noga skall följa utvecklingen på området. Jag yrkar därför bifall till hemställan i lagutskottets betänkande nr 21.

Till slut, herr talman, vill jag framhålla att äktenskapet utgör ett värde och en trygghetsfaktor både för kontrahenterna och för barnen. Hemmet och familjen är samhällets minsta grupp men kanske den betydelsefullaste. Äktenskapet bidrar till stabilitet i samhället. Under senare år har äktenskapsfrekvensen i vårt land varit sjunkande. Jag hoppas att de ändringar i lagstiftningen som nu skall genomföras kommer att leda till att de flesta samlevande skall kunna acceptera äktenskapets regelsystem.

Herr LIDGARD (m) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av att den reservation som jag och herr Winberg har fogat till lagutskottets betänkande nr 21 togs upp här vill jag säga följande som motivering för reservationen.

Det förefaller mig som om vi har att välja mellan två mindre tillfredsställande ting. Man skapar en situation där man ålägger fastighetsägaren-hyresvärden en skyldighet att i ett uppsägningssammanhang informera båda parterna i ett samlevnadsförhållande om de regler som gäller och om den uppsägning som är på gång. Och för att han skall kunna veta om det över huvud taget föreligger sådana omständigheter blir han nödsakad att forska en del i hyresgästens privata förhållanden. Vi har sagt i vår reservation att vi inte tycker att detta är helt tillfredsställande; det skapar både otrevnad och osäkerhet. Vi tycker att man rimligtvis borde kunna tillfredsställa de anspråk på trygghet som där kan ställas genom att man – med anledning av den motion som väckts i ärendet – skapar regler enligt vilka båda parterna i ett samlevnadsförhållande kan till hyresvärden anmäla sin situation så att en åtgärd skall riktas mot båda parterna även om detta innebär en något minskad trygghet.

Herr talman! Jag ber att få upprepa mitt yrkande om bifall till reservationen 1 i lagutskottets betänkande nr 21.

Fru SWARTZ (fp):

Herr talman! Jag delar den uppfattning som har kommit till uttryck i åtskilliga remissyttranden och motioner, att äktenskapet är den för de flesta riktiga och naturliga samlevnadsformen och fortfarande har en stark ställning i vårt samhälle, alltså äktenskap ingångna mellan två människor, som därför att de älskar varandra vill vara varandra trogna, dela ansvaret för hem och familj, trofast stå vid varandras sida, dela livets glädjeämnen och ge varandra det stöd som behövs för att bära livets bördor.

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

Att bibehålla vigseln för ingående av äktenskap måste ses som något positivt. Under årens lopp har vigseln omskrivits och omsjungits på allehanda språk, ofta med ett nog så romantiskt sken. Tyvärr har det väl varit så att festen och glansen ibland synt ha förtagit något av vigselns innersta mening. Jag tänker då närmast på kyrklig vigsel. När det gäller borgerlig vigsel har möjligheterna till förgyllning inte varit så stora. Jag tror ändå vi skall unna de människor, som så önskar, att skapa litet fest omkring det som de anser vara en stor högtid. Ingen utom kontrahenterna själva vet ju för övrigt hur de upplever sin vigsel. Med de vigselnsamtal som rimligen skall föregå varje kyrklig vigsel får de klarlagt för sig vigselns innebörd. Det är dock viktigt att varje vigselformulär klart utsäger detta. Då två människor bestämmer sig för att ingå äktenskap – och i den stund man avger sitt löfte – finns det säkert både vilja och ambition att infria dessa löften. I de flesta fall lyckas man ju också och får uppleva förmånen att leva tillsammans med den man älskar och de eventuella barnen, uppleva det som en förmån inte därför att det är en plikt utan därför att det är ens innersta önskan.

Av olika skäl finns det de som väljer en annan samlevnadsform, och det vare mig fjärran att uttala några dömande ord om det. Jag vet att det bakom detta ofta finns mycket väl genomtänkta synpunkter, som vittnar om ärlighet och ansvarskänsla.

När medlingen nu föreslås bli frivillig skulle jag ändå vilja ge ett ord av erkänsla för det många gånger värdefulla arbete i medmännisklighetens tjänst, som åtskilliga medlare faktiskt har utträttat – trots att de så gott som alltid kommit ganska sent in i bilden. Det finns ändå ett inte alltför litet antal äktenskap, som tack vare deras hjälp har klarat kriser. Av naturliga skäl kan det inte talas så mycket om detta, men det bör nog nämnas. I många fall har inte medlaren nått så långt men har klarat den svåra uppgiften att hjälpa människor ur deras låsta positioner, se nyktert på frågor och problem, acceptera varandra och få större möjlighet att leva vidare utan bitterhet när man går var sin väg. Blir medlingen frivillig, är det min förhoppning att svenska kyrkan och de fria samfunden klargör för människor att präster och pastorer i församlingstjänst tar emot alla som så önskar för enskilt samtal, som på ett värdefullt sätt kunde komplettera den frivilliga medlingen.

När det gäller möjligheter till utökad familjerådgivning – ett angeläget behov – får man hoppas att utbyggnaden kan ske ganska snabbt, likaså att vi människor lär oss inse det självklara i att söka hjälp för den lilla krämpan i äktenskapet, medan den ännu är liten. Det borde vara lika naturligt som att gå till doktorn med en stukad tumme. Utökad familjerådgivning skulle kunna rädda fler äktenskap, fler människor. Våra frivilliga familjerådgivningsbyråer med sina kvalificerade medarbetare har utträttat, och utträttat fortfarande, ett värdefullt arbete som samhället inte har råd att avvara. Jag instämmer helt i vad som sägs om detta i reservation 10.

Trots löften, vilja och ambition att infria dessa, samt den hjälp som kan ges, kommer ändå alltid några att misslyckas; vi är bara människor. Man kan misslyckas så totalt att samlevnaden inte kan fortsätta utan att alla i familjen tillfogas större eller mindre lidande. Skilsmässan är

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

nödvändig som nödlösning. Därmed inte sagt att man i vigseln ser fram emot den som mer eller mindre naturlig. Den får dock inte vara så öoverkomlig att detta blir ett hinder för vigseln.

Enligt lagförslaget skulle äktenskapsskillnad mellan makar som är ense och inte har barn under 16 år ej behöva föregås av betänketid. Att det är nödvändigt med betänketid i ett äktenskap med barn står utom all diskussion. Men vad är det som säger att man i det barnlösa äktenskapet skulle vara på det klara med sin situation och veta vilket som är riktigast, när man kanske befinner sig i en hastigt påkommen krissituation? Det finns människor som gått under på grund av snabbskilsmässa. Båda makarna eller en av dem har efter en tid erfarit att det inte alls var den bästa lösningen. Upprörda sinnen kunde kanske ha lugnats.

Jag instämmer, herr talman, i vad som sägs angående betänketid i reservation 14 och yrkar alltså bifall till reservationerna 10 och 14, båda av herr Wiklund i Stockholm m. fl.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Statsrådet Lidbom inleder sin presentation av den nya familjelagstiftningen med att säga att förslaget innebär en modernisering, inte några revolutionerande förändringar. Jag kan hålla med om detta. Det arbete som nedlagts från bl. a. moderata samlingspartiets sida för att göra dessa förändringar icke revolutionerande har fått gehör såväl hos den allmänna opinionen som i statsrådet Lidboms förslag till riksdagen.

Jag har roat mig att gå tillbaka till proposition 136 år 1968 för att se på de förändringar som då föreslogs i giftermålsbalken. Där skrev dåvarande justitieminister Kling: Samhällsförhållandena har under det senaste halvsekleet förändrats på ett sätt som genomgripande påverkar synen på äktenskapet som institution. Det kan inte heller bestridas att de etiska värderingar på vilka den äktenskapliga samlevnaden bygger också förändrats.

Där fick vi den första påminnelsen om vad som skulle komma i de direktiv som ett år senare lades fram. Direktiven skrevs i en tid när det sannerligen inte blåsta moderata vindar. Studentoroligheter och vänsteraktiviteter på yttersta kanten präglade nyheter och kulturdebatt. Det borgerliga samhället, traditioner och äktenskap blev föråldrade begrepp som de unga trodde sig vilja stå utanför. Familjelagssakkunniga fick direktiv som upplevdes som alarmerande av oss som fortfarande anser att samlevnad människor emellan företrädesvis hör äktenskapet till och att äktenskapet bör präglas av makarnas ömsesidiga hänsyn till och ansvar för varandra.

När jag nu vill instämma i statsrådets Lidboms klassificering av det här förslaget som en modernisering och icke revolutionering vill jag gärna göra det mot bakgrund av tre väsentliga punkter i direktiven. Jag vill ta fram dem och redogöra för i vilka former de nu föreligger som lagförslag.

I direktiven skrev för det första statsrådet Lidbom, som jag förutsätter har skrivit direktiven: Registrering hos folkbokföringsmyndighet bör vara det konstitutiva momentet för äktenskapets tillkomst. – Det skulle alltså vara ett rent registreringsförfarande, vilket i allmänhet innebär en registrering av ett redan ingånget avtal.

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

Familjelagssakkunniga fann emellertid att ett rent registreringsförfarande inte kunde förordas. Det innehåller bl. a. ett osäkert moment när det gällde tidsrymden mellan överenskommelse om äktenskapets ingående och registrering av detsamma. I stället förordades ett anmälningsförfarande, som i alla händelser ställde kravet att bägge parter skulle vara närvarande och dessutom – vilket jag tycker var mycket väsentligt – skulle gå att förena med vigsel, kyrklig eller borgerlig. Jag har emellertid hela tiden hävdat att vigsel skall konstituera äktenskapet, och herr Torsten Gustafsson och jag reserverade oss också för den åsikten.

Åtskilliga remissinstanser stödde oss. Regeringen eller statsrådet Lidbom kände att den politiska vindriktningen har förändrats, och i propositionen föreslås att vigseln även framdeles får vara formen för äktenskapets ingående. Men jag vill gärna påpeka att det kanske är litet säreget att det enda motiv som anges till svängningen i statsrådets uppfattning är att vi – genom att frånträda vigseln som konstitutivt element – skulle gå från FN-konventionen. Men, statsrådet Lidbom, den har vi brutit mot redan när vi tagit bort lysningen. Det står nämligen i FN-konventionen att äktenskap skall ingås efter vederbörlig kungörelse. Jag vill erkänna att jag inte har läst igenom propositionen 136 år 1968 så noga att jag kan garantera att i det lagförslag som där lades fram inte gjordes någon erinran om att förslaget innebar ett brott mot FN-konventionen. Det förslaget fick antagligen passera utan att heller någon i riksdagen – vad jag vet – uppmärksammade brottet mot konventionen. Vi reserverar i familjelagssakkunniga och utskottets majoritet har däremot uppmärksammat detta faktum, och det är nästan litet rörande att statsrådet Lidbom som förevändning för att han tagit sitt förnuft till fånga på denna punkt tar att ett borttagande av vigseln skulle innebära ett brott mot FN-konventionen.

Låt oss så betrakta vad som stod i direktiven om skilsmässa: omedelbar äktenskapsskillnad när makarna är ense om att upplösa äktenskapet men också omedelbar äktenskapsskillnad på yrkande av bara den ena maken när omständigheterna visar att söndringen är så djupgående att äktenskapet är definitivt spolerat.

Låt mig först uttrycka min glädje över att vi aldrig har kommit att beröra tanken att man skulle undersöka omständigheterna för att utröna hur djupgående söndringen har varit. Den delen av direktiven förföll alltså, och kvar står att en omedelbar äktenskapsskillnad skulle komma när makarna är ense om att upplösa äktenskapet. Här sägs ingenting om förekomsten av barn. Familjelagssakkunniga mjukade emellertid upp dessa direktiv högst väsentligt genom att införa den mycket starka begränsning som ligger i att hänsyn skall tas till den tredje part som barnen utgör vid bedömningen av frågan om äktenskapets upplösning – där skall en tvingande betänketid på sex månader iakttas.

Jag vill gärna påpeka att detta förslag innebär en skärpning gentemot den nu gällande lagstiftningen i vissa fall. I dag kan makar nämligen utan föregående hemskillnad få äktenskapsskillnad enligt den s. k. otrohetsparagrafen 11:8, något som omöjliggörs enligt den nya lagstiftningen i det fall att barn under 16 år finns. Jag tycker det är ett riktigt påpekande, och enligt min uppfattning har propositionen här följt den uppfattning

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

som jag hade i familjelagssakkunniga och som jag tycker är riktig. Men i utredningen reserverade jag mig för att det alltid skulle finnas en betänketid inför upplösning av äktenskap.

Jag vill gärna säga att den socialdemokratiska regeringen och justitieministern här inte har backat – för att använda det uttrycket – utan snarare skärpt reglerna. Justitieminister Kling skrev nämligen 1968 i propositionen 136 med förslag om ändring i giftermålsbalken: ”Den nuvarande ordningen med ett hemskillnadsår som betänketid för makar som står i begrepp att skiljas har emellertid visat sig värdefull och den bör sannolikt bibehållas för framtiden.” Det var regeringens inställning när det gällde skilsmässa och hemskillnadstid 1968. Redan 1969 hade där emellertid skett en uppluckring, och nu har ju också utskottsmajoriteten gått med på att man skall kunna få omedelbar skilsmässa utom när makarna är oense därom eller när barn finns.

Jag vill gärna passa på att uttrycka min glädje över att den reservation som jag var ensam om i familjelagssakkunniga har fått stöd vid utskottsarbetet av ledamöter från centerpartiet och folkpartiet, vilket ju visar en allmän förflyttning enligt den ”konservativa inriktning”, för att citera statsrådet Lidbom, som jag tydligen representerar.

Den tredje punkten ur direktiven som jag skulle vilja ta upp är den där det sägs att vi skall sträva efter en lagstiftning som skall vara neutral till olika samlevnadsformer och moraluppfattningar.

Det ligger – det vill jag gärna säga – mycket i tanken på en neutralitet som ger ett ökat fritt handlingsutrymme för enskilda människor. Men jag vill i detta sammanhang bemöta herr Sjöholm, som säger att det är förvånande att moderata samlingspartiet kräver att samhället skall gå in och ställa krav, eftersom det skulle kunna uppfattas som ett uttryck för socialism. Jag vill här säga att en grundregel i vår politik har varit att samhället visserligen skall lämna den enskilde frihet men också stötta dem som är svaga, och det är ju vad äktenskapslagstiftningen enligt allmän uppfattning och enligt allas uppfattning är till för.

Näväl, neutralitetstanken kunde vi i familjelagssakkunniga inte biträda. Det berodde på flera olika saker. Man kan se neutraliteten till samlevnadsformer från två olika håll.

Man kan säga att samhället skapar äktenskapsregler. De finns för dem som vill använda sig av dem, men samhället ställer sig neutralt så till vida som människorna själva får välja om de vill inordna sig under detta regelsystem eller inte. Men detta går svårligen att förena med direktivens ord om att äktenskapet skall ha en central plats i familjerätten.

Man kan också skapa neutralitet genom att samhällets reglering av mannens och kvinnans inbördes relationer är densamma antingen äktenskap har ingåtts eller inte. Det innebär att om jag får barn med någon finns det regler som automatiskt gäller för mitt förhållande till denna person. Det är alltså en form av tvångsgifte, och det berövar äktenskapet som rättsligt institut dess materiella innehåll. Vad blir det kvar av själva äktenskapet i ett sådant fall? Definitivt ingenting. Därför fick vi i familjelagssakkunniga säga att det går inte att åstadkomma en lagstiftning som är helt neutral, om man vill behålla äktenskapets centrala plats och inte vill tvinga in människor under ett regelsystem.

På ytterligare ett område kan jag med glädje notera att statsrådet Lidbom i propositionen har bifallit en reservation från bl. a. min sida. Det gäller frågan, om samboende föräldrar skall kunna ha gemensam vårdnad om sina barn. När jag första gången ställdes inför problemet tyckte jag att en förändring i den riktningen var mycket sympatisk. Jag hade alltså ingen moralisk motvilja mot en sådan anordning. Men sedan jag hade satt mig in i de konsekvenser som en sådan lagregel skulle få kunde jag bara fastslå att i dessa regler måste en skillnad göras mellan gifta makar och samboende, beroende på att förfarandet när samlevnaden upplöses är olika i de två fallen. Jag ser alltså propositionens förslag som en eftergift åt de synpunkter som jag sedan länge haft i denna fråga.

Jag vill beröra ytterligare en punkt, nämligen den särskilda bodelningsregeln. Statsrådet Lidbom gjorde här en ändring i propositionen som jag tycker är till det bättre. Vi hade inte föreslagit någon ändring, men statsrådet har alltså gått ett steg längre än vi gjorde. Om jag skall yttra mig litet vanvördigt om den regeln kan jag säga att den är en förtäckt skadeståndsregel. Men den bidrar i alla fall till att hjälpa de kvinnor som vid upplösning av ett äktenskap, i och med att skadeståndsregeln inte finns kvar, skulle ställas i en orimlig social eller ekonomisk situation. Detta är alltså en förbättring i propositionen.

Jag kan sålunda konstatera att mitt ställningstagande när det gäller vigseln och den gemensamma vårdnaden har beaktats i propositionen. Beträffande betänketiden och giftomannasamtycket kan jag konstatera att ledamöter från centerpartiet och folkpartiet har följt mitt ställningstagande i utredningen.

Statsrådet Lidbom inleder sin proposition med ett konstaterande att familjen är av grundläggande betydelse både för familjemedlemmarna och för samhället. Statsrådet anför också att övervägande antalet män och kvinnor som bildar familj väljer att ge sin samlevnad äktenskapets form.

Vad statsrådet inte anför är att det traditionella äktenskapet i vårt land i dag upplever en kris som torde sakna motsycke i hela världen. Denna kris drabbar äktenskapet som samlevnadsform – påvisbar genom det ständigt stigande antalet skilsmässor. Människor har fått svårare att leva samman. Men krisen drabbar också själva äktenskapsuppfattningen.

Allt färre gifter sig. Varken utskottet eller departementschefen har velat gå på djupet för att utröna varför det förhåller sig så.

De borgerliga ledamöterna i familjelagssakkunniga önskade få till stånd en utredning för att undersöka svenska folkets kännedom om gällande äktenskapslagstiftning. Jag hade t. o. m. saken uppe i en enkel fråga till finansminister Sträng, eftersom det hela tiden ansågs att vi inte skulle kunna få pengar till en sådan undersökning. Efter ungefär två års diskuterande deklarerade de socialdemokratiska ledamöterna att någon utredning inte var önskvärd.

Det är glädjande att jag nu har tillfälle att till statsrådet Lidbom ställa den fråga som för mig så länge varit angelägen: Hur kan statsrådet Lidbom i sin proposition konstatera att här skall man skapa en bättre likhet och en neutralitet olika samlevnadsformer emellan och samtidigt inte vilja biträda ett önskemål om en undersökning för att utröna vad svenska folket egentligen vet om gällande lagstiftning på detta område?

Jag beklagar att den undersökningen inte kommit till stånd. Det hade varit utomordentligt värdefullt såväl för statsrådet som för familjelagssakkunnigas fortsatta arbete att vi hade haft en uppfattning om vad människor känner till. Annars kan vi inte utröna vad nedgången i antalet äktenskap beror på. Det är en allvarlig nedgång och ingenting som man längre kan slå bort.

Vi i moderata samlingspartiet har hänvisat till att nedgången i antalet äktenskap har berott på skatte- och sociallagstiftningen – det må den ha gjort – men det är inte enda skälet. Det vore fel att säga att det endast är materiella hänsyn som varit avgörande. Det finns mer djupgående och därför svårfångade skäl till den nya attityden.

Den förändrade sexualmoralen har satt trohetsbegreppet i fråga och därigenom urholkat den etiska grundsynen på äktenskapet. Det stigande antalet skilsmässor har bidragit till att urholka uppfattningen om äktenskapet som en livslång gemenskap. Nya samlevnadsformer, alltifrån storfamiljer till andra grupperingar, har bildat en motvikt till den lilla kärnfamiljen. Men först och främst – och det vill jag inte beklaga – är sammanboende utan äktenskap socialt accepterat.

Allt fler människor känner sig främmande för regler och förordningar, vill bryta sig ut, själva bära ansvaret och göra som man vill – man vill inte längre vara gift.

Vad gör då samhället i gengäld? Borde inte denna förändring av äktenskapsuppfattningen bemötas med åtgärder som stärker äktenskapet? Borde inte ungdomars flykt från det regelsystem som följer med giftermålet av samhället bemötas med att ge dessa regelsystem fördelar? Icke så från statsrådet Lidboms sida. I stället får vi: neutralitet till olika samlevnadsformer, urholkning av de fördelar som följde på giftermålet, förändring av äktenskapet i själva dess funktion – som det också presenteras i utskottsbetänkandet – och först och främst osäkerhet om vilka rättsregler som i framtiden skall åvila det.

Herr talman! Jag skall inte – det har gjorts här förut i dag – gå in på osäkerheten inför det fortsatta arbetet och osäkerheten för den som i dag gifter sig om vad detta i framtiden kommer att innebära. Jag är övertygad om att denna osäkerhet påverkar inställningen till äktenskapet.

Det hade dessutom varit lyckligt om statsrådet hade tagit upp hela äktenskapslagstiftningen i en enda proposition – det är självklart. Jag vill erinra om att utskottet påfallande många gånger säger att man skall se över äktenskapslagstiftningen för att uppnå språklig enhetlighet, man skall göra slutlig revidering, och utskottet utgår ifrån att gällande giftermålsbalk då kommer att ersättas av en helt ny giftermålsbalk. Utskottet är mycket medvetet om det felaktiga i den uppdelning som här sker.

Jag kan inte heller undgå att uttrycka min glädje åt att 5 kap. 1 § giftermålsbalken får stå kvar. Det är särskilt glädjande mot bakgrunden av vad justitieminister Kling – jag nämnde det inledningsvis – sade 1968 om förändringen av de etiska värderingarna. Jag tycker att det ändå ligger en viss trygghetsfaktor i detta att man enligt propositionen och utskottsbetänkandet inte har velat ta bort 5 kap. 1 § giftermålsbalken.

Jag har velat göra denna sammanfattning av vad som har skett och

därmed klarlägga att den hårda kritik som på våra "jubelmöten", enligt statsrådet Lidbom, förs fram från moderata samlingspartiets sida inte är hård jämfört med det förslag som propositionen innehåller.

Vi har i vårt valmanifest tagit upp den här frågan så till vida att vi säger att äktenskapets ställning skall stärkas. Men det kan jag inte kalla för några utrerade konservativa yttringar.

Jag skulle här vilja ställa en sista fråga till statsrådet Lidbom. Det är en fråga som jag tror alla ungdomar – gifta, sammanboende och förlovade – och kanske också vi äldre, som har varit gifta en längre tid, vill ha svar på. Statsrådet Lidbom anser att äktenskapet skall ha en central ställning i familjerätten och det vill vi också. Med det menar vi att vi är villiga att ge vissa förmåner till dem som är gifta. Jag talar inte då enbart om ekonomiska fördelar, som statsrådet Lidbom förstår. Utan jag vill veta vad statsrådet Lidbom över huvud taget menar med "central plats i familjerätten" för äktenskapet. Man kan inte bara hoppas att alla skall gifta sig.

Jag vill här beklaga att lagutskottet har i referatet av interpellationsdebatten som statsrådet Odhnoff förde, tagit med den felaktighet som fanns i hennes interpellationssvar. Hon sade då – jag vill ha med detta i protokollet även denna gång, eftersom hon inte bemötte det – att 1 800 kronors avdrag vid beskattningen kostar samhället 1 500 miljoner kronor och att detta skall värderas som en förmån för de gifta. Men, statsrådet Lidbom och utskottets värderade ordförande, exakt samma avdrag kommer sammanboende med barn till del. Den enda skillnaden mellan gifta och ogifta utgörs här av den lilla grupp gifta makar där bara en förvärvsarbetar och där inga gemensamma barn finns. Det blir alltså inte fråga om 1,5 miljarder kronor – det har jag redovisat tidigare.

Den enklaste addition ger sålunda vid handen att denna ekonomiska diskriminering trots allt finns, men det skall vi inte tala om i dag.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om man får tro fru Sundberg, vilket man kanske inte får göra på den här punkten, skulle numera moderaterna vara de som i stort sett bestämmer hur vi skall besluta här i kammaren och t. o. m. hur propositionerna skall utformas. Det är väl en mild överdrift. Och det är kanske litet farligt att ta ut segrar i förskott på det här storvulna sättet.

När jag nämnde – i samband med frågan om betänketid – ordet socialism var det därför att samhället här tar åt sig mer och mer och lämnar mindre och mindre åt den enskilde att bestämma. Det tycker jag att samhället gör när man t. o. m. vill förmena vuxna, rättskapabla människor att suveränt besluta i en sak som angår dem själva. Och vad händer? Jo, herr Winberg stiger upp och tar fram som ett idealland i det här avseendet Rumänien, som ju är ett socialistland. Jag tycker att det bestyrker precis vad jag har sagt.

När jag ändå har ordet vill jag påpeka att flera av de domstolar som har yttrat sig och även Sveriges advokatsamfund och Sveriges rättshjälpsjurister varit eniga om att betänketid inte borde ifrågakomma. Några av dem vill t. o. m. slopa betänketiden när det finns barn och när makarna icke är ense. Organisationer som sysslar med dessa problem dagligen anser

att man inte bör ha någon betänketid, detta av rent praktiska skäl därför att det inte skulle vara till någon nytta. Rättshjälpsjuristerna anser t. o. m. att det skulle vara menligt med betänketid, eftersom parterna under den tiden i stället kan börja ordna för sig själva med bodelning och sådant som brukar kunna ställa till trassel.

De som känner till förhållandena säger alltså att det av praktiska skäl icke bör finnas någon betänketid. Jag säger att vi lever i ett fritt land och att det är en liberal ståndpunkt att människor skall få bestämma själva. Om makar efter ett längre eller kortare äktenskap lugnt och sansat kommer överens om att bryta upp, så skall inte samhället lägga hinder i vägen. Det är trots allt socialism i överförd mening, fru Sundberg.

Fru LUNDBLAD (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Sundberg angrep i sitt anförande en del personer för brist på konsekvens i uppfattningen. När fru Sundberg gjorde det, tycker jag att det finns anledning att peka på ett par punkter i den motion där fru Sundberg står som första namn.

Beträffande den förenklade borgerliga vigselceremonin heter det i motionen: "Vi motsätter oss därför att vigsel skall kunna ingås efter ett förfarande som uteslutande begränsas till de konstitutiva momenten — — —." I en reservation som fru Sundberg tillsammans med herr Gustafsson avgivit till familjelagssakkunnigas betänkande sägs däremot att en enkel borgerlig ceremoni, där det endast bör vara krav på att de för äktenskapets ingående konstitutiva momenten ingår, bör kunna godkännas.

Vilken konsekvens finns det i uppfattningen på den punkten, fru Sundberg? Fru Sundberg nämnde ett statsråd som ändrat uppfattning på fyra år. Jag konstaterar att fru Sundberg kan ändra uppfattning på mindre än ett år.

En annan punkt i motionen handlar om vårdnaden av barn. Där säger fru Sundberg att hon inte vill vara med om att ge fadern samma rätt att överta vårdnaden om ett barn som han har utom äktenskapet, även om det inte skulle strida mot barnets bästa. I det betänkande som fru Sundberg för ett år sedan var med om att skriva under och på en punkt där hon inte har reserverat sig sägs det att modern och fadern även när det gäller barn utom äktenskap bör vara likställda i fråga om rättigheten att få vårdnaden om barnen.

Jag har velat peka på dessa punkter, därför att fru Sundberg var helt tyst beträffande dem. Just detta med vårdnaden om barnen tycker jag är väsentligt att dra fram i detta sammanhang. Många män ute i landet har varit mycket aktiva när det gällt att framhålla hur viktigt det är att fäderna får samma rätt som mödrarna till vårdnad och tillsyn av barnen. Jag vet också att fru Sundberg har deltagit mycket aktivt på många möten med Männens rättsförening i dessa frågor. Därför finner jag det litet stötande att fru Sundberg på denna punkt inte givit klart uttryck för sin uppfattning i dag.

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Sundberg apostroferade mig speciellt, när hon sade att utskottet enligt hennes tolkning av betänkandet skulle vara medvetet om att metoden att göra den här reformen i två etapper är olämplig. Jag vill bestämt bestrida den uttolkningen. Då skulle vi inte alls ha lagt fram detta betänkande. Vi skulle då ha avstyrkt propositionen och alltså avstått från att behandla den.

Vidare var fru Sundberg länge inne på diskussioner om den ekonomiska diskrimineringen av äktenskapet. Med anledning av det ber jag att få hänvisa fru Sundberg till s. 74 i betänkandet, där utskottet just med anledning av debatten om den ekonomiska diskrimineringen av äktenskapet säger följande: "Utskottet utgår emellertid från att familjelagssakkunniga vid sitt utarbetande av ett förslag till ändrade regler för äktenskapets ekonomiska rättsverkningar undersöker hur dessa regler förhåller sig till annan lagstiftning som ekonomiskt påverkar äktenskapet."

Fru Sundberg tillhör fortfarande familjelagssakkunniga, föreställer jag mig, och har alltså stora möjligheter att medverka till erforderlig belysning av frågan om hur det kan förhålla sig med äktenskapets ekonomiska diskriminering.

Fru JONÄNG (c) kort genmäle:

Herr talman! Fru Sundberg sade att centern tagit ett steg i konservativ riktning. Det är fel. Jag har noggrant redogjort för vårt ställningstagande när det gäller betänketiden. Jag har redogjort för de principiella synpunkterna och för att vi av omsorg om människorna på de grunder jag tidigare redovisat tagit ställning för tre månaders betänketid. Det är inget uttryck för vare sig konservatism eller dess motsats. Det är ett uttryck för omsorg om den svagare parten. Vi har också fått en bredare upplutning kring betänketid på tre månader. Det är alltså fråga om praktisk politik, ingenting annat.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar bara, fru Jonäng, att jag hos centerpartiets representant i familjelagssakkunniga inte fick gehör för mitt krav på betänketid i varje fall vid äktenskapets upplösning.

Herr Wiklund i Stockholm vill jag hänvisa till s. 79 i betänkandet där utskottet skriver: "Utskottet utgår från att gällande GB då kommer att ersättas av en helt ny giftermålsbalk." Det blir alltså nästa gång vi behandlar ärendet.

Jag vill också påpeka att det som herr Wiklund citerade på s. 74 i utskottets betänkande bara gäller de ändrade reglerna för äktenskapets ekonomiska rättsverkningar. Familjelagssakkunniga skall undersöka hur dessa regler förhåller sig till annan lagstiftning, men vi har inte av utskottet fått mandat att undersöka hur gällande sociallagar och skatteregler påverkat äktenskapet. Det var det jag anförde, och det var det interpellationsdebatten med fru Odhnoff rörde sig om.

Fru Lundblad anförde två exempel på bristande konsekvens i detaljfrågor. I det ena fallet har jag ändrat uppfattning, och det gäller den

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

förenklade borgerliga vigselceremonin, där jag genom samtal med mina partikamrater kommit fram till – det står inte heller i betänkandet – att den etiska innebörden skulle vara med.

Men när det gäller vårdnaden av barn har jag verkligen inte ändrat uppfattning. På s. 108 i utskottets betänkande heter det: "I likhet med föredragande statsrådet anser utskottet det emellertid starkt motiverat att fadern får vårdnaden, om det faktiskt skulle vara bättre för barnet att stå under faderns vårdnad, oaktat föräldrarna aldrig har sammanlevt och modern i och för sig är skickad att ta hand om barnet." Det är detta jag vänt mig emot – att föräldrarna aldrig har sammanlevt och bildat en familj. Den flicka som inte söker abort utan väljer att föda sitt barn får en ökad otrygghet oaktat hon är lämplig att ta hand om barnet.

På den punkten har jag alltså inte ändrat uppfattning. När det gäller poängterandet av den etiska innebörden i vigselceremonin kan jag säga att jag har gjort detta.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl alldeles uppenbart att om familjelagssakkunniga nu skall gå in i en belysning av äktenskapets ekonomiska rättsverkningar så kommer man in på sådana frågor som diskuteras i debatten omkring eventuell diskriminering av äktenskapet. Med vår formulering syftar vi i utskottet direkt till att det skall bli fråga om just en belysning av såväl skatte- som sociallagstiftningens konsekvenser sett ur äktenskaps synpunkt.

Sedan vill jag verkligen hoppas att det blir en ny giftermålsbalk. Redan i fråga om språkdräkten är det angeläget att det blir en sådan balk. Det är väl klart att när det gäller just de ekonomiska rättsverkningarna och även i övrigt så måste resultatet av reformarbetet sammanbindas till ett slags slutprodukt, och då måste det givetvis bli en ny giftermålsbalk. Det betyder naturligtvis inte att de punkter som vi *i dag* diskuterar innehållsligt skulle bli ändrade i en kommande ny giftermålsbalk.

Jag vidhåller att utskottets majoritet icke har uppfattningen att det är olämpligt att gå fram i etapper, utan vi anser det tvärtom av praktiska skäl lämpligt och riktigt. På detta sätt har vi nu kunnat starta reformarbetet i form av lagstiftning.

Fru LUNDBLAD (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill påpeka att de frågor, som jag tog upp, av mig absolut inte betraktas som några detaljfrågor. Ätminstone frågan om vårdnaden av barn är en mycket väsentlig fråga för många personer.

Om jag jämför texten i fru Sundbergs motion och texten i hennes reservation till familjelagssakkunnigas betänkande, så talas det i reservationen om anslutning till förslagen om vidgade möjligheter att i barnets intresse överföra vårdnaden om barn utom äktenskap från modern till fadern. Hon har alltså där anslutit sig till förslaget, medan fru Sundberg i sin motion har skrivit: Jag kan icke biträda detta förslag.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är fråga om två olika förslag. I propositionen föreslås detta med vårdnaden att gälla även fall där mannen icke har sammanlevt med kvinnan och barnet. Det tycker jag *är* en helt annan sak än vid separering av sammanboende som har bildat en familj. Där skulle jag mycket väl kunna tänka mig att vårdnaden tillerkänns fadern, och på den punkten kommer väl förslaget sannolikt att gå igenom såsom det nu föreligger.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Jag har suttit och lyssnat till en lugn, fridfull och saklig debatt om äktenskapsrätten. Det har varit givande, om också icke i varje sekund uppiggande -- tydligen tyckte fru Sundberg att tristessen blev så stor att hon måste visa sina talanger att reta upp kolleger i de borgerliga partierna.

Men till saken. I morse uttryckte jag ett önskemål att vi skulle använda en del av denna debatt till att testa samstämmigheten kring huvudlinjerna i denna modernisering och reformering av äktenskapsrätten. Vi visste i och för sig från början att det fanns och finns en bred majoritet för propositionens förslag och för utskottsbetänkandets majoritetsförslag. Men det var ändå intressant att se hur långt samstämmigheten sträckte sig, framför allt därför att det fanns en viss oklarhet om var moderaterna stod. I sin agitation kommer de med rätt mycket av indignationsnummer och har blåst upp en rätt stor oro inför denna lagstiftning och de har också skapat en ovisshet om var de själva står.

Nu svarade herr Lidgard i förmiddags att han visst icke uppfattar denna lagstiftning som något attentat mot äktenskapet och familjen. Fru Sundberg noterade nyss att det inte var fråga om några revolutionerande förändringar i äktenskapslagstiftningen och att hon också kunde ge sin anslutning till huvudlinjerna i förslaget. Då vill jag säga till båda dessa moderata vänner: Men gå då även utanför detta hus och tala om det! Det är i inte ringa mån ni själva och era partivänner som har snedvridit debatten, som har jagat upp sinnesstämningarna och som har givit många människor uppfattningen att man nu står i begrepp att rasera äktenskapet eller att i varje fall äktenskapet är svårt hotat av alla möjliga illfundiga och fanatiska påhitt från socialdemokratiskt håll. Skingra då själva de missförstånd ni skapat!

Nu ville fru Sundberg turnera på följande vis -- och något av det återkom väl också i herr Lidgards anförande: Okay, den lagstiftning som vi skall besluta om i dag är inte farlig i sak, men se nu också vilka framgångar vi moderater har haft genom ärendets behandling från det att justitieminister Kling skrev sina direktiv, över familjelagssakkunnigas betänkande och fram till proposition och utskottsbetänkande!

Ja, men fru Sundberg, det där är inte bara rätt skrytsamt. Det är dessutom i sak fel. Här genomför vi nämligen i allt väsentligt en reform precis efter de linjer som skisserats i direktiven och de linjer som återfinns i familjelagssakkunnigas betänkande. Propositionen är, som jag sade förut, något mindre omfattande än familjelagssakkunnigas förslag. Ett och annat delförslag har vi avstått från. All right, på en eller annan

Nr 105

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

punkt har vi tagit hänsyn till kritik, och jag sade också att jag tycker att det är riktigt vid denna typ av lagstiftning att vara särskilt observant och att lyssna noga på kritik, att söka sig fram till ett regelsystem som kan accepteras av så många människor som möjligt. Det hade jag inte väntat mig att få höra några ironiska kommentarer om.

Men dessutom vill kanske fru Sundberg och herr Lidgard nu insinuera att socialdemokratin har ändrat sin grundläggande inställning. Nu nalkas valet, och nu har man känt att de politiska vindarna börjat blåsa åt ett annat håll. Förr talade man öppet om att man ville komma åt äktenskapet, nu har man retirerat och talar i stället väl om äktenskapet. Nu är det inte längre fråga om att rasera det. Så heter det från moderaternas sida.

Det är naturligtvis frestande, framför allt utanför denna kammare där man inte riskerar att bli bemött, att föra den typen av argumentation. Tyvärr är emellertid även de här påståendena felaktiga fru Sundberg. Det är inte så att regeringen, i februari 1973, då lagrådsremissen offentliggjordes har intagit en helt ny attityd till dessa äktenskapsfrågor.

Jag tycker egentligen inte om att behöva belägga att jag har rätt genom att citera mig själv, men i det här fallet kan jag inte motstå frestelsen att göra det. Det är inte första gången i vår som vi möter den här beskyllningen, den här misstanken, den här farhågan för hur det skall gå med äktenskapet, och jag har även tidigare haft anledning att ta upp ämnet. När jag skall citera mig själv skall jag ta ett anförande vid universitetet i Jyväskylä i Finland – ett offentligt anförande som sedermera tryckts – sommaren 1971, ett år innan familjclagssakkunniga lade fram sitt betänkande. Det anförandet inleder jag med att säga:

”Låt mig börja med en otvetydig deklaration. För mig är det uppenbart att familjen är en både livskraftig och ändamålsenlig institution. Familjebegreppet och familjens sociala funktion har förändrats och kommer säkert också i framtiden att förändras under inflytande av vad som sker i samhället i övrigt. Men ingenting tyder på att det grundläggande familjemönstret med föräldrar och barn som lever tillsammans i ett gemensamt hem skulle vara en livsform som är stadd på retur.”

Jag sade vidare: ”Äktenskapet kan ingalunda anses vara en föråldrad företeelse. Jag kan inte se något rimligt skäl varför politikerna skulle försöka ge sig på att radera det.”

Det är alltså den attityd som vi hade när direktiven skrevs 1969 och när jag höll talet på sommaren 1971 – samma attityd som nu återspeglas i propositionen.

Jag tänker inte gå djupt in i de skäl som moderaterna har kvar för att klamra sig fast vid sitt avslagsyrkande – dessa skäl som jag kallade formella: de vill kunna bedöma hela reformen i ett sammanhang och inte ta den i etapper, de vill ta hänsyn till det nordiska samarbetet. I huvudsak kan jag hänvisa moderaterna till att diskutera denna fråga med sina kolleger i folkpartiet och centerpartiet, som tydligen hittills inte blivit särskilt övertygade av den moderata argumentationen. Men något skall jag väl säga åtminstone om det nordiska samarbetet.

Herr Winberg läser, så hovrättsråd han är, naturligtvis Svensk

Juristtidning, och det händer att han läser högt ur den i riksdagen. Han har hittat två professorer från Danmark och Finland och en parlamentariker från Norge som har skrivit och skällt på Sverige för att vi bryter det nordiska samarbetet genom att göra denna reform på egen hand och som riktar ganska grava beskyllningar mot Sverige. Det är om jag minns rätt – herr Winberg får korrigera mig om jag har fel – herr Helge Seip som beskyller oss för att bryta med Helsingforsavtalet. Helsingforsavtalet? Där finns en bestämmelse i avtalet om att de nordiska länderna skall sträva efter en ökad rättslikhet på privaträttens område. Bryter vi med den bestämmelsen, när vi nu säger att vi finner reformbehovet i Sverige så angeläget, att vi inte anser oss kunna vänta en oviss tid på att de andra nordiska länderna eventuellt också vill reformera sin lagstiftning?

Det vore en väldigt egendomlig tanke, om de nordiska länderna skulle ha tagit på sig den typen av bundenhet. Vi söker oss till nordiskt samarbete av många goda och praktiska skäl: därför att vi har så mycket att lära av varandra, så många gemensamma erfarenheter, så mycket av gemensam bakgrund, och därför att vi ibland uppnår stora praktiska fördelar för människorna genom att harmonisera lagstiftningen. Men vi har vad jag vet aldrig hittills känt oss fördragsmässigt bundna att avstå från reformer som vi anser angelägna i vårt eget land – och det vore sannerligen uppseendeväckande. Hur vill i så fall herr Winberg, som för vidare den här anklagelsen, se på Danmarks och Norges uppträdande i förhållande till Helsingforsavtalet? Danmark är medlem i EG, Norge sökte medlemskap i EG – för resten under en regering där Helge Seip var med som statsråd. Detta Romfördrag, som Danmark skrev på och Norge länge var betänkt att skriva på, innehåller ju bestämmelser om harmonisering av lagstiftningen på just stora delar av privaträttens område – hela den kommersiella rätten och åtskilligt annat som i princip ligger under Romfördraget. Bröt Danmark och stod Norge i begrepp att bryta mot sina förpliktelser enligt Helsingforsavtalet genom att gå in i förhandlingarna med EG om medlemskap och där åta sig förpliktelser som stred mot Helsingforsavtalet? Ja, har man herr Winbergs inställning till Helsingforsavtalets innebörd så måste det ju vara så. Men tänk efter, herr Winberg! Ingen har slungat ur sig den beskyllningen mot Danmark eller mot Norge vid någon tidpunkt, och det är på goda grunder man har avstått från det. Vi har aldrig försökt kasta någon smuts på våra grannar för att de ville behålla sina händer fria och skaffade sig andra internationella bindningar som för dem var ännu mer angelägna. Men då kan det i rimlighetens namn inte heller vara något fel att påstå att samma avtal tillåter vilket nordiskt land som helst att i sina lagstiftningsärenden fritt pröva från fall till fall om man vill gå fram för sig eller om man vill välja den nordiska harmoniseringens väg.

Herr Winberg säger om detta nordiska samarbete att vi skall väl ändå sätta så stort pris på det att vi accepterar någon fördröjning av en svensk lagstiftning. Det är kanske huvudskälet till moderaternas avslagsyrkande. Låt oss titta på läget! Kan herr Winberg tala om för mig vad "någon fördröjning" är för någonting? Har herr Winberg fått några senkomna informationer om hur de andra länderna tänker göra? Vi vet att Danmark har en principdiskussion på gång och så småningom kanske får en

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

äktenskapslagstiftning som liknar vår. Såvitt jag vet i dag säger den norska regeringen, vars justitieminister tillhör kristelig folkeparti, att lagreformer i den riktning som Sverige nu genomför vill man över huvud taget icke reflektera på.

Den finske justitieministern, socialdemokraten Louekoski, har nyligen varit ute och talat offentligt om hur han ser på detta. I Finland föreligger ett betänkande som i sina huvudlinjer påminner rätt mycket om den svenska lagstiftningen — det är riktigt. Men det är ett splittrat betänkande, och det är ett politiskt ovisst öde som detta betänkande går till mötes. Enligt Louekoski finns det ingen anledning att räkna med att den nuvarande finska regeringen går vidare med detta betänkande till någon proposition, åtminstone icke för närvarande.

Men i så fall, herr Winberg, vad är det vi väntar på? Hur länge skall vi vänta? Skall vi över huvud taget intressera oss för efter vilken linje man kan skapa enigheten i framtiden? Kan herr Winberg skingra dunklet och tala om för oss vilka krav vi bör ställa på innehållet i en äktenskapslagstiftning? Eller är det bara att vänta, oavsett om det blir resultat eller vad det blir för slags resultat? Det har pratats så mycket strunt kring det svenska agerandet i det nordiska lagstiftningsarbetet att det är rätt angeläget att ta upp den här frågan litet grundligare.

Jag kan försäkra både herr Lidgard och herr Winberg att vi i alla faser har skött detta grundligt nordiskt med kontaktmannamöten mellan justitieministerierna och med möten på ministernivå. Redan tillsättandet av familjelagssakkunniga föregicks av överläggningar på kontaktmannaplanet och på ministerplanet. Det konstaterades att de andra länderna inte var intresserade av att tillsätta utredningar för reformer i den riktning som vi övervägde i Sverige, bortsett från Danmark där man hade liknande funderingar.

Jag var själv 1969, strax efter det att denna utredning tillsattes, med i Reykjavik på ett justitieministermöte. Den norska justitieministern, som då var en högerkvinna, sade att det inte fanns intresse för att tillsätta någon utredning av det här slaget. Den isländske justitieministern var inte ett dugg intresserad av att gå sådana vägar som man i Sverige övervägde. Den finske justitieministern sade att man hade en kommitté på gång men inte tänkte ge den så här vittsyftande mandat.

Sådant var läget då. Sedan väntade vi och fick ett betänkande. Efter remissbehandlingen kollade vi upp läget i de andra nordiska länderna. Och vad säger de då? Ja, en del av er var ju själva med vid Nordiska rådets session i Oslo och hörde vad de sade. Hörde ni någon ansvarig representant för den finska regeringen utlova någon proposition i den här stilen inom överskådlig tid? Hörde ni någon ansvarig representant för den norska regeringen utlova någonting sådant? Nej. Men vad betyder då detta tal om att vi borde ha väntat ytterligare?

Ett litet specialämne, som egentligen ligger vid sidan av äktenskapslagstiftningen, kanske jag borde säga några ord om.

När moderaterna attackerar oss och anklagar oss för att vara fiender till äktenskapet talar de ibland om social- och skattelagstiftningen och menar att den är så illa ordnad att folk förlorar på att gifta sig och vinner på att skilja sig. Vi har i propositionen från regeringens sida gett uttryck

åt vår principiella uppfattning – att man över huvud taget i lagstiftningen bör försöka ordna det så att folk inte förlorar på att gifta sig och inte vinner på att skilja sig.

Sedan är det en annan femma att det i vissa sammanhang kan vara svårt att leva upp till denna målsättning. Bl. a. finns här kostnadsaspekter och kontrollsvårigheter. Läget är ändå även i de här frågorna, när man kommer till realiteterna, det att inte heller ni moderater riktigt kan leva upp till de där indignationsnumren ute i bygderna. När det gäller sådana här bestämmelser som ni vill peka på i det studiesociala systemet eller i arbetslöshetsförsäkringen, för att nu nämna två ämnen som ni haft tillfälle att avhandla under loppet av mindre än en vecka, upplever ni ju precis samma svårigheter som vi andra. Inte kan ni stå för att omedelbart bara avskaffa regeln om avräkning av makes inkomst vid tilldelning av studiemedel – det kostar för mycket.

I princip vill vi väl alla här sträva mot regler som inte på detta sätt missgynnar de gifta. Men när vi i går diskuterade kontantstödet från arbetslöshetsförsäkringen, inte ville ni då bara säga att det inte skall ske någon avräkning av makes inkomst på detta kontantstöd. Det kan ni inte säga därför att det kostar för mycket pengar.

Det här bör man ju se på. Familjelagssakkunniga skall undersöka hur olika typer av lagstiftning fungerar i relation till äktenskap och andra samlevnadsformer. Om jag inte minns fel gjordes det i går en hemställan om att man även i en särskild utredning skall se på en del bidragsregler just ur aspekten att äktenskapet inte bör diskrimineras.

I själva verket torde det här i riksdagen råda ganska stor samstämmighet också om detta att man bör söka undvika att ha regler i skatte- eller sociallagstiftningen som gör att människor förlorar på att gifta sig eller vinner på att skilja sig. Men inställ då också den delen av er propaganda och gå ut och förklara för människorna att när det kommer till kritan kan ni nog inte gå så mycket längre än några andra partier när det gäller att revidera dessa bestämmelser i skatte- och sociallagstiftningen som ni så ofta och så hårt har kritiserat.

Herr LIDGARD (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar verkligen att statsrådet Lidbom med detta senaste anförande förtog en del av det goda intryck vi fick genom hans tidigare anförande i dag. Det är tydligen diskussionerna om vem som har fått vem att förflytta sig i någon riktning som inte riktigt kan accepteras. Jag var i mitt anförande rätt försiktig på den punkten och ville liksom inte tillskriva oss någon ära. Jag konstaterade att här hade skett en viss utveckling från den tid då direktiven skrevs fram till det utskottsbetänkande som vi nu behandlar. Nu säger herr Lidbom att det inte har skett någon förändring. Vi som tycker oss märka en förändring – både vetenskapsmän på detta område och andra som har upplevt direktiven som direkt äktenskapsfientliga och som nu kan se på problemet på ett något annorlunda sätt – är med andra ord inte läskunniga. Herr statsrådet har verkligen gjort oss besvikna och fundersamma på om man kan stödja den här lagstiftningen, som jag ändå ganska helhjärtat har försökt – om man nu inte kan göra det som jag tycker är riktigast,

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

nämligen att skjuta på den tills vidare. Det är en tråkig situation vi har hamnat i, och den är statsrådet ansvarig för.

Beträffande den nordiska lagstiftningen vill jag bara säga att herr Lidbom är alltför benägen att beskylla andra för att prata strunt. Denna gång gällde det dem som sysslat med nordisk lagstiftning och som tycker att vi svenskar skall försöka anstränga oss på detta område. De sägs nu ha pratat en massa strunt. Man befrämjar inte den nordiska samarbetstanken på detta och andra områden genom att beskylla olika människor – däribland företrädare för de andra nordiska länderna, det måste ju bli så – för att prata strunt.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig börja med att tacka för det sista som statsrådet Lidbom sade om jämställdheten mellan sammanboende gifta. Får jag där föreslå att statsrådet Lidbom försöker att så ofta det går tala med sina kolleger i regeringen om detta. Visserligen gäller det här ekonomiska frågor, men om man gör en avräkning mot makes inkomst, så kan man ju göra precis samma avräkning mot sammanboendes inkomst.

Om vi tar bort alla prövningar – på folkpensionen, studiemedlen och vad det nu kan vara – så vore det naturligtvis idealet. Men det kostar pengar. Och varför kan man inte åtminstone jämställa så mycket det går? Där finns det ändå en skillnad, nämligen den att till sammanboende räknas enligt kommunalskattelagens 65 § bara de som varit gifta med varandra och har eller har haft gemensamma barn. Redan där är alltså begränsning. Det är bara detta lilla jag ber om i fortsättningen.

Sedan instämmer jag helt i vad statsrådet Lidbom sade om vikten av att få en lagstiftning som kan accepteras av så många som möjligt. Både statsrådet och jag har väl den förhoppningen att denna lagstiftning skall kunna accepteras av fler än vad den nuvarande lagstiftningen gör, men jag är inte säker på det.

Slutligen sade statsrådet Lidbom att man kan glida i sitt ställningstagande – men det var inte det ordet statsrådet använde – genom att lyssna på människor, på stämningar och remissinstanser. Det är alldeles riktigt. Jag är mycket glad för att så är fallet. Men förkasta då inte att vi har varit medhjälpliga när det gällt att skapa en opinion kring värdet av familjen, äktenskapet och denna lagstiftning! Jag tror jag kan garantera att vi inte skall gå ut och föra några debatter, som vi inte kan föra när vi bemöts här av föredragande statsrådet eller av ledamöter i denna kammare. Så pass ärliga är vi ändå. Men debatten kommer att fortgå om det som står i direktiven, att ”familjebandens betydelse som trygghetsfaktor förändras emellertid successivt”. Statsrådet Lidbom tog upp detta i början av sitt huvudanförande i dag. Vi har olika uppfattningar om vad samhällets ökade inflytande innebär. För oss innebär det att man ytterligare måste stärka äktenskapet, men det gör det inte för statsrådet Lidbom.

Herr WINBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Det var tydligen en känslig fråga för herr Lidbom som jag tog upp, eftersom han blev så indignerad över att jag refererade dem

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

som ifrågasatte Helsingforsavtalets innebörd. I artikel 4 står det att man skall försöka uppnå "största möjliga överensstämmelse på privaträttens område". Här finns det uppenbarligen representanter för de andra nordiska länderna som inte anser att den inriktningen fullföljs från svenskt håll. Jag refererade inte Helge Seip, herr Lidbom. Jag refererade justitierådet Curt Olsson som är finländare. Men Helge Seip och Curt Olsson drar i princip likartade slutsatser.

Det kanske kan vara anledning att ånyo påpeka vad förre danske justitieministern Thestrup sade i Nordiska rådet. Det togs upp av herr Hernelius i denna kammare i utrikesdebatten den 21 mars. Herr Hernelius citerade Thestrup och sade just att den svenska regeringen enligt Thestrups mening inte allvarligt hade försökt nå fram till en gemensam ordning på detta område. Här har vi alltså, herr statsråd, tre framträdande representanter för tre andra nordiska länder som kritiserar den svenska regeringens handlande. Jag förstår att det var en känslig fråga jag berörde.

Låt mig slutligen till herr Lidbom säga att jag inte är hovrättsråd – jag är rådman. Det kan smälla lika högt eller lika lågt i detta sammanhang, men också på den punkten hade alltså herr Lidbom fel.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Okunnigheten beträffande herr Winbergs titulatur ber jag om ursäkt för. Jag hoppas att det nu är avklarat.

Först till herr Lidgard. Vi har öppet deklarerat att vi förändrat familjelagssakkunnigas förslag på en del punkter. Ett och annat i betänkandet genomför vi över huvud taget inte. Men en annan sak är att vi inte behövt offra någon av de principer som är väsentliga i denna del av äktenskapsreformen, de återfinns i direktiven till familjelagssakkunniga och i familjelagssakkunnigas betänkande, och de går alltså igen i propositionen. Dessa principer har vi tvärtom en utomordentligt bred uppslutning kring i dag. Det är glädjande och sannerligen ingenting att gräla om.

Vi har inte förändrat attityd till äktenskapet och familjen. Det försökte jag belägga med ett citat av ett uttalande som jag själv gjorde för ett par år sedan.

Fru Sundberg har säkert gjort ett förträffligt arbete i familjelagssakkunniga; här har alla goda krafter medverkat. Centertidningarna skröt ett tag med att vi tagit hänsyn till Torsten Gustafssons uppfattning. Jag kommenterade det i morse med att säga att det är riktigt att vi lyssnat till vad herr Gustafsson och många andra haft att säga. Vill man göra honom till hjälte fördenskull, så skall jag, sade jag, gärna hjälpa till att putsa hans hjältegloria. Om nu fru Sundberg med detta vill ha sagt att hon också vill ha en liten hjältegloria, så låt mig då överlämna en liten hjältegloria till fru Sundberg och hjälpa till med putsningen av den också. Men låt oss inte gräla om det.

Fru Sundberg tog upp påståendena att det förekommer en diskriminering av äktenskapet utanför äktenskapslagstiftningen genom att man på exempelvis det studiesociala området räknar av makens inkomst mot bidraget. Fru Sundberg ställer därvidlag frågan: Kan man inte åtminstone, för att nå jämlikhet, göra samna avräkning för sammanboende som inte

är gifta som för de gifta? Men, fru Sundberg, tala med ert eget parti först, och gör upp med partivännerna så att moderata samlingspartiet får en gemensam ståndpunkt! Ni hade inte som parti den ståndpunkten vare sig förra veckan, då de studiesociala frågorna behandlades, eller i går, när vi behandlade arbetslöshetsförsäkringen.

Jag vill till sist säga några ord till herr Winberg. Jag är givetvis medveten om att det finns människor i Norge och Danmark som blivit ledsna för att vi inte ansåg oss kunna avstå från att genomföra den föreslagna reformeringen av äktenskapslagstiftningen. Vi får bära att de är ledsna, och om de har skällt på oss och tagit till överord skall vi inte bry oss så mycket om det heller. Det viktiga när vi nu går vidare är att det fortfarande råder den bästa nordiska sämja. Vi har stått öppna för nordiskt samarbete så långt det varit möjligt med hänsyn till våra grundläggande principer. Vi kommer att stå öppna för nordiskt samarbete, och vi kommer att aktivt verka för samarbete under det reformarbete som återstår på familjerättens område.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall be att få informera statsrådet Lidbom om att i den sociala studiereformen fanns med som regeringens förslag att sammanboende skulle jämställas med gifta. Jag vill inte på något sätt verka skrytsam, men jag har faktiskt suttit i den utredning som arbetat med de frågorna.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Om jag är rätt informerad, fru Sundberg, gällde det inte alla sammanboende, utan bara sammanboende med barn.

Fröken ANDERSON i Lerum (s):

Herr talman! Jag hyser inga större illusioner om möjligheten att vid denna tidpunkt kunna tillföra debatten så mycket nya synpunkter. Jag skulle dock vilja ta upp vissa saker till behandling.

Den lagstiftning vi sysslar med i dag har – om man generaliserar litet grovt – två sidor. Den ena – som man kanske skulle kunna kalla den positiva – behandlar frågorna om trolovning, hindersprövning, vigsel och makars gemensamma ansvar för hem och familj. Den andra sidan – som kanske i de flesta fall upplevs som negativ – upptar frågorna kring vad som händer när äktenskapet inte längre går att hålla samman och en upplösning anses vara den enda utvägen.

Som vi hört flera gånger tidigare i dag innehåller förslaget till ny giftermålsbalk väsentliga förändringar när det gäller just äktenskapets upplösning. När den nya lagen träder i kraft försvinner hemskillnaden, den obligatoriska medlingen osv. Då försvinner också den obligatoriska betänketiden och hemskillnadsåret.

I flera motioner, avlämnade i anledning av propositionen, har motionärerna uttryckt farhågor för att ett slopande av betänketiden kommer att leda till förhastade skilsmässor. På denna punkt finns också flera reservationer vid utskottets betänkande. Så har t. ex. i reservationen 12 av vpk:s representant i utskottet yrkats att det skall gå att få

skilsmässa utan betänketid i alla äktenskap. Men reservanten anser att en förhastad separation bör förebyggas i de äktenskap där det finns barn. Detta kan dock enligt reservantens uppfattning bäst tillgodoses genom en ändring i de processuella reglerna, och man yrkar därför på en omarbetning av dessa.

I reservationen 14 föreslår sex av utskottets borgerliga ledamöter att man skall införa betänketid för samtliga, dock att man i fråga om de fall, där makarna är ense om att skiljas och icke har barn under 16 år, begränsar betänketiden till tre månader. Som motivering anges det angelägna i att förhastade skilsmässor förebyggs, och man anser att lagen bör innehålla en spärr som hindrar att en gemensam ansökan om skilsmässa automatiskt resulterar i en dom på äktenskapsskillnad.

I reservationen 13 av fru Åsbrink föreslås med i stort sett samma motivering en betänketid av sex månader, oavsett om det finns barn under 16 år eller om makarna är ense om att separera. Enligt reservanten finns det inget praktiskt behov av att föreskriva olika lång betänketid för skilda typer av situationer.

I reservationen 15, slutligen, yrkar vpk:s representant bifall till ett motionsyrkande om att upplösning av äktenskap skall vinna laga kraft först efter 30 dagar och att förslag till bestämmelse om detta skall utarbetas och föreläggas höstriktsdagen.

Utskottet delar i princip reservanternas uppfattning att förhastade skilsmässor -- jag skulle för den delen vilja säga: också förhastade äktenskap -- helst bör undvikas. Att utskottsmajoriteten ändå valt att följa propositionens förslag har sin grund i bl. a. följande.

Det har, både i familjelagssakkunnigas förslag och i propositionen, starkt understrukits att äktenskapet -- och givetvis även andra samlevnadsformer -- bör vara en frivillig förbindelse mellan två självständiga parter. Mot detta principuttalande har inga invändningar rests. Den logiska konsekvensen måste enligt min uppfattning då bli, att denna frivilliga förbindelse också skall kunna upplösas utan att samhället ställer krav på betänketid eller andra ingrepp i parternas frihet att själva bestämma. Det finns heller inga som helst belägg för påståendet att denna frihet skulle resultera i en mängd förhastade skilsmässor. Även om man naturligtvis inte kan bortse från att det finns *någon* risk för att så kan ske, är det enligt utskottets uppfattning inte motivering nog för att kräva betänketid för alla. Själv har jag litet svårt att tro på detta, som har förts fram av olika talare här, att människor skulle rusa åstad och begära skilsmässa i affektillstånd och utan att alls tänka sig för. Om det förekommer, tror jag att det hör till de mycket sällsynta undantagen. Däremot *vet* jag att det finns människor som under många år håller ihop ett äktenskap, t. ex. till dess att barnen blir vuxna och inte ställer samma krav på omvårdnad som tidigare. De har kanske sedan årtal tillbaka varit överens om det lämpliga i att upplösa äktenskapet. Att då ålägga dessa människor ytterligare en betänketid tycker jag förefaller ganska omotiverat.

Däremot tillstyrker utskottet -- enligt sånär som på vpk:s representant -- förslaget om viss betänketid i de fall då det finns minderåriga barn eller då den ena maken inte vill gå med på en skilsmässa. Motiveringen är ju,

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

som också sagts tidigare, att man vill skydda den svagare parten – barnen eller den make som har en annan uppfattning.

Som jag tidigare nämnde kommer kravet på obligatorisk medling att försvinna enligt propositionens förslag. Detta obligatorium har väl uppfattats mycket olika av dem som haft anledning att söka kontakt med medlare. Obestriddligt är att medlingen i många fall har lyckats förmå makar vilkas äktenskap råkat i gungning att fortsätta samlevnaden. Säkert har också möjligheten att få tala ut om sina problem med en opartisk person som dessutom haft tystnadsplikt varit en tillgång i vissa fall. Jag vill gärna instämma i de uppskattande omdömen som tidigare har fällts från denna talarstol beträffande den insats som medlarna har gjort under gången tid. Men många människor har också upplevt medlingen som ett obehörigt intrång eller som en meningslös formalitet.

Endast i en motion, nr 1796 av fru Sundberg m. fl., har krav rests på ett bibehållande av medlingen i dess nuvarande skick. Utskottet har emellertid enhälligt anslutit sig till propositionens förslag att upphäva den obligatoriska medlingen. Många skäl talar dock för att samhället på något sätt ställer sakkunnig hjälp till förfogande för dem som frivilligt vill underställa sin önskan om äktenskapsskillnad en annan persons prövning.

Föredragande statsrådet och utskottet är helt överens om att familjerådgivningsbyråerna, med den sakkunskap dessa representerar bl. a. i form av befattningshavare med utbildning och erfarenhet på olika områden, vore mycket lämpliga att fungera som medlare. Men för närvarande är inte denna verksamhet tillräckligt utbyggd, framför allt inte på landsbygden där avstånden till en familjerådgivningsbyrå ofta är besvärande långa.

Statsrådet föreslår därför att länsstyrelserna i avvaktan på en utbyggd familjerådgivningsverksamhet skall utse minst två medlare i varje kommun. Utskottet biträder detta förslag med det tillägget att länsstyrelserna bör inhämta förslag från kommunerna på lämpliga medlare. I detta sammanhang betonar utskottet nödvändigheten av att familjerådgivningsbyråerna byggs ut och att samhället ställer nödiga resurser till deras förfogande. Detta har också påtalats i flera motioner.

Utskottet har också haft att behandla ett yrkande i motionen 1797 av herr Svensson i Kungälv som kräver ekonomiskt stöd åt den verksamhet som bedrivs av vissa enskilda familjerådgivningsbyråer, som har församling, kyrklig samfällighet e. d. till huvudman. I reservationen 10 har några av utskottets ledamöter reserverat sig för ett bifall till motionen i så måtto som att man begär en utredning om ekonomiskt stöd till sagda verksamhet.

Utskottsmajoriteten vill för sin del gärna vitsorda att dessa frivilliga byråer i dagens läge utgör ett värdefullt komplement till samhällets familjerådgivning. I många fall åtnjuter de också stöd från kommuner och landsting.

Utskottet förmodar att socialutredningen kommer att pröva även denna fråga och avstyrker därför bifall till motionen.

I fråga om vilka som bör utses till medlare har det väckts flera motioner med bl. a. krav på att en av medlarna borde vara präst i svenska kyrkan, att alla med vigselbehörighet också skulle vara behöriga att medla

eller att minst en av medlarna skall vara förtrogen med religiösa föreställningar om äktenskap och familj.

Utskottet anser sig inte kunna tillmötesgå något av dessa förslag. Medlingen skall bli frivillig, och i princip skall man kunna vända sig till vilken människa som helst för att få råd och hjälp. Utskottet understryker dock mycket starkt vikten av att ibland medlarna finns företrädare för olika uppfattningar i fråga om mänsklig samlevnad och påpekar lämpligheten av att man i varje fall i större kommuner utser fler än två medlare för att på detta sätt bereda plats för olika åsiktsriktningar.

Denna fråga har diskuterats här tidigare i dag av olika talare. Det har också lämnats två särskilda yttranden på denna punkt i utskottets betänkande, och jag skall bara med ett par ord beröra dessa.

Fru Åsbrink har här tidigare i dag redogjort för de synpunkter som hon har fört fram i sitt särskilda yttrande. Hon anser att det föreslagna förfarandet, även om man utser flera medlare i varje kommun, ändå inte kan täcka in alla samfund som finns på en ort. Alla människor skulle alltså inte ha möjlighet att vända sig till en behörig medlare inom sitt eget samfund. Det är väl möjligt, men skall man gå in på detta då blir det en hel skara av medlare, och man kan ifrågasätta om det är nödvändigt. Skulle man tillgodose alla religiösa samfund och sammanslutningar på detta sätt, skulle med samma rätt kunna ställas krav på att även andra, t. ex. ideella organisationer, fick samma möjlighet. Jag anser nog att med den mycket positiva skrivning som utskottet har enats om och med de möjligheter som här lämnats öppna skulle det inte stöta på några större svårigheter att tillgodose olika önskemål som naturligtvis med full rätt kan ställas från olika grupper av människor i denna fråga.

Jag har också ett särskilt yttrande på denna punkt, närmast för att understryka vikten av att man tar till vara de erfarenheter som de nuvarande medlarna har fått. Både utskottet och statsrådet i propositionen har påpekat att man bör tänka på att ta till vara den erfarenhet som präster och frikyrkopastorer har fått av medling. Jag har utökat detta med att påpeka att man naturligtvis också skall ta till vara den erfarenhet som borgerliga medlare har kunnat få av detta viktiga värv. Jag vet att det finns många sådana som med både kunnighet och känsla för de mänskliga situationerna har gjort och gör en mycket god insats på detta område. Jag förutsätter att detta kommer att tas med i bilden när man så småningom går att utse de medlare som erfordras för varje kommun.

Jag måste också säga att jag har litet svårt att förstå att tillhörigheten till en yrkesgrupp, t. ex. präst i svenska kyrkan, skall meritera för uppdraget att vara medlare. Det finns säkert, jag är övertygad om det, många sådana som är mycket lämpliga för uppgiften, men jag är också övertygad om att det inom denna grupp, såväl som inom andra grupper, också finns de som är mindre lämpliga. Det är ju så vi människor fungerar vare sig vi tillhör den ena eller andra yrkesgruppen i samhället.

Fru talman! Med detta skall jag sluta mitt anförande, och jag vill yrka avslag på reservationerna 10, 12, 13, 14 och 15 och bifall till utskottets betänkande i motsvarande delar.

Nr 105

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Förslaget i vår motion och i den reservation som har nr 12 och som fröken Anderson nyss återopat gäller frågan om att samlevnad skall kunna upplösas genom att endera eller båda gör en skriftlig anmälan om det. Det förslaget har vi ställt därför att vi inte anser att det skall behövas någon speciell betänketid. Eftersom samlevnaden är frivillig är det inte heller riktigt att gå emot en absolut rätt till omedelbar separation. Men vi har, som fröken Anderson mycket riktigt betonade i det här avseendet tagit fram behovet av att det tas hänsyn till barnens intresse, och detta finns också formulerat i reservationen 12.

Jag kan inte se att det skall vara nödvändigt att dra ut på ett separationsförfarande i tre månader, när det kunde klaras av snabbare. Jag uppfattar fröken Andersons anförande så att inte heller hon menar att det är bra för någon part att dra ut på det här ofta påfrestande förfarandet - påfrestningar som för övrigt också drabbar barnen.

I syfte att ändå tillgodose de önskemål som finns om att hindra förhastade separationer har vi i reservationen 15 tagit fram frågan om att lösa problemet på processuell väg. Vi motiverar där förslaget om att upplösning av äktenskap skall vinna laga kraft först efter 30 dagar. Vi anser att man därmed i praktiken tillgodoser också kravet om att i barnens intresse införa en viss betänketid. Den som i en för individen så avgörande fråga som denna inte har ändrat mening inom 30 dagar gör det knappast heller inom tre månader.

Fröken ANDERSON i Lerum (s) kort genmäle:

Fru talman! I sak är fru Marklund och jag helt överens. Att jag kanske gick förbi vpk:s reservation och motion litet hastigt hoppas jag ingen tolkar som någon vanvördnad. Det berodde endast på att tiden är så långt framskriden och jag hade ambitionen att korta av mitt anförande.

Man kan naturligtvis diskutera tidslängden på betänketiden i de fall där det finns barn och makarna är ense. För min del tycker jag kanske att om man ändå har en betänketid är tre månader en mer lämplig tid än 30 dagar, men det kan man ju se på olika sätt. I sak är vi alltså överens.

Herr ROMANUS (fp):

Fru talman! I folkpartiets nya partiprogram, som antogs i november 1972, sägs följande beträffande en reform av familjerätten.

"Inom familjerätten bör reformer genomföras som även i framtiden bevarar äktenskapet som en för det stora flertalet lämplig samlevnadsform. Reglerna för ingående och upplösning av äktenskapet bör förenklas. Äktenskapet bör vara en form för frivillig samlevnad mellan självständiga individer. Den obligatoriska medlingen bör ersättas med möjligheter till familjerådgivning i tid. Familjerådgivningen bör byggas ut och förstärkas så att råd och hjälp kan lämnas i alla samlevnadsproblem. Skilsmässoreglerna bör utformas med hänsyn till barnens bästa. Även vid upplösning av fri samlevnad bör frågor om vårdnaden och den gemen-

samma bostaden lösas med utgångspunkt från barnens bästa.”

Av det jag citerat framgår att folkpartiet ansluter sig till huvudlinjerna i den första etapp av reformarbetet som nu behandlas av riksdagen. Det framgår också av lagutskottets betänkande och av vad utskottets ordförande herr Daniel Wiklund har sagt och av det han återgav av herr Mundebos anförande i Nordiska rådet.

Man kan tillägga att denna reform stämmer mycket väl med vad som står i folkpartiets partiprogram.

När moderata samlingspartiet nu yrkar avslag på reformförslaget vänder man sig inte mot sakinnehållet, utan man har två argument som rör sättet för utarbetandet av propositionen. Man vänder sig mot uppdelningen av reformarbetet i två etapper, och man vänder sig mot det sätt på vilket det nordiska samarbetet har skötts.

Vi var flera i utredningen som var tveksamma till uppdelningen av arbetet. Det är naturligtvis alltid en fördel om man kan överblicka hela förslaget på en gång.

Ett skäl för uppdelningen var att de ekonomiska rättsverkningarna tar lång tid att utreda. En uppdelning möjliggör vissa angelägna förändringar, framför allt en förenkling och humanisering av formerna för äktenskapets upplösning, utan att det långa och invecklade arbetet på de ekonomiska rättsverkningarna behöver avvaktas. En annan angelägen reform var att kunna ta större hänsyn till barnets bästa vid upplösning av samlevnad utan äktenskap.

En förutsättning för min medverkan till en uppdelning av utredningsarbetet var att man på detta sätt i en första etapp kunde föra en diskussion om principfrågorna bakom de ekonomiska reformerna, och genom remissbehandlingen och den allmänna debatten få vägledning för utredningens vidare arbete. Som folkpartiet många gånger framhållit är detta en metod som oftare borde tillämpas i utredningsarbete på viktiga områden.

En sådan principiell debatt har vi också fått. De ändringar som nu görs innebär inga bindningar som läser det fortsatta arbetet i viktiga principfrågor. Därför är uppdelningen inte något avgörande skäl mot ett beslut i dag.

Jag beklagar att fru Sundberg, som i utredningen var med om denna uppdelning, inte har lyckats övertyga sitt parti om att acceptera den. Det är snarast hon som har fått vika.

Över huvud taget måste jag säga att jag inte känner igen henne i dag. Nu säger hon att utredningsdirektiven är alarmerande. Så har hon lyckligtvis inte alls låtit under de här åren vi har suttit tillsammans i utredningen. I den motion hon har väckt framförs åtta yrkanden, varav inte mer än två överensstämmer med vad hon har ställt sig bakom i utredningen.

Hon talade mycket om hur hon fått ökad anslutning till vissa punkter i de reservationer hon avgav i utredningen. Däremot sade hon, som fru Lundblad påpekade, mindre om de punkter där hon själv har ändrat sig.

Det andra skälet moderata samlingspartiet har anfört är önskemålet att behålla nordisk rättslikhet. Nordisk rättslikhet är givetvis en fördel. I vissa avseenden innebär propositionen ökad likhet mellan svensk och

Onsdagen den
30 maj 1973

-----
*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

annan nordisk lagstiftning, på andra punkter ökar skillnaderna.

Jag kan instämma med en hel del av den kritik som har framförts mot regeringens sätt att sköta det nordiska samarbetet. De uttalanden som herr Lidbom på regeringens vägnar har gjort i Nordiska rådet har inte präglats av viljan att så långt som möjligt pröva utsikterna till sammanjämkning. Snarare har svårigheterna betonats och radikalismen i de svenska utredningsdirektiven och den svenska regeringens syn på äktenskapet överdrivits. Här bör man efter utskottsmajoritetens uttalande i betänkandet kunna räkna med en annan attityd från svenska statsråd som talar i nordiska sammanhang -- i varje fall inom familjerättens område.

Som läget nu är, står det alldeles klart att Sverige får gå före, om vi skall kunna genomföra de önskvärda ändringarna av framför allt skilsmässoreglerna inom överskådlig tid.

En anledning till missförstånd och oro i diskussionen kring den reform som nu förestår är utredningsdirektivens litet slarviga formulering om lagstiftningens neutralitet mellan olika samlevnadsformer. Men det bör nu vara klarlagt hur det ligger till. Om man vill -- som i regeringens direktiv till utredningen och i det citat jag nyss läste upp ur folkpartiets partiprogram -- att äktenskapet skall bibehålla en central ställning i familjerätten och även i framtiden vara en för det stora flertalet praktisk samlevnadsform, kan inte familjerätten vara neutral mellan äktenskap och samlevnad utan äktenskap. Om detta borde inte längre någon oklarhet eller oenighet råda.

Däremot bör man när det gäller skattereglerna och det sociala stödet eftersträva neutralitet till den juridiska formen för samlevnaden, och i stället så långt möjligt låta den faktiska situationen vara avgörande. Det framhålls av folkpartiet och centerpartiets ledamöter i utskottet i deras särskilda yttrande. Det innebär alltså att i de sammanhangen skall äktenskapet varken diskrimineras eller premieras. Det är också ganska självklart, om man tänker på att det i praktiken i så fall oftast blir diskriminering eller premiering av barnen i familjen. De bör ju inte bli lidande på föräldrarnas beslut att gifta sig eller att avstå från giftermål.

Den viktigaste delen av förslaget gäller de ändrade reglerna för äktenskapets upplösning. Utredningens förslag innebär en förenkling och humanisering. Rätten till skilsmässa slås fast. Man skall inte för att få skilsmässa behöva ställa ut sitt privatliv och offentligt rikta anklagelser mot den, som man har levt tillsammans med. Skuldtänkandet avlägsnas. Hemskillnadsinstitutet ersätts med en betänketid, där man inte längre föreskriver särlevnad, utan som huvudregel överlåter åt makarna att själva bestämma hur de vill leva under betänketiden. Utredningens förslag har på detta område i stort sett accepterats av remissinstanserna, i propositionen och i utskottet. Det är egentligen bara en punkt som har varit omstridd, nämligen den om betänketid skall gälla även när makarna är ense om att skiljas och inte har barn.

Jag vill här bara peka på en omständighet. I utredningens förslag var en grundläggande tanke att man så långt som möjligt skulle avskaffa de särskilda grunderna för skilsmässa. Om man inför en betänketid även när makarna är ense om att skiljas, aktualiseras frågan om att göra undantag

från denna betänketid, om vissa omständigheter föreligger, t. ex. när det är fråga om misshandel mellan makarna eller när den ena av makarna redan har flyttat ihop med någon annan person. Då är det knappast rimligt att tvinga dem att vara gifta ett visst antal månader. Självklart blir önskemålen om undantag starkare ju längre betänketiden är. Det är ett av de vägande skälen till att jag yrkar bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Propositionen har gått ifrån utredningens förslag på två avsnitt, dels beträffande formerna för äktenskapets ingående, dels i fråga om möjligheten till gemensam vårdnad av gemensamma barn även när föräldrarna inte är gifta.

När det gäller äktenskaps ingående hade jag föreslagit i utredningen att äktenskap skulle ingås inför s. k. giftermålsvittne, utan att man i lagen föreskrev en särskild vigselceremoni. Då skulle man uppfylla det motiverade och av en FN-konvention uppställda kravet att båda kontrahenterna skall inställa sig inför myndighet. Man skulle också få en stringent procedur, så att man t. ex. kunde vota exakt när äktenskapet ingåtts. Samtidigt skulle man öppna en möjlighet till ett enklare förfarande, där man inte skulle tvinga dem som vill gifta sig att avge löften, som de inte känner sig säkra på att kunna hålla. Det borde ha varit möjligt att samla olika meningsriktningar kring en sådan lösning, om man vid sidan om den hade bibehållit vigsel i nuvarande form som en möjlighet för äktenskaps ingående. Den metod som geringen har valt ligger emellertid så pass nära denna lösning, att det inte har varit nödvändigt att nu komma med ändringsförslag motionsvägen.

Utredningen föreslog att man skulle göra det möjligt för föräldrar, som inte är gifta men som bor tillsammans, att gemensamt få vårdnaden om sina gemensamma barn. Samma möjlighet skulle öppnas för föräldrar som har skilt sig men sedan flyttat ihop igen. De föräldrar som inte vill gifta sig skulle på det sättet kunna visa att detta inte hindrar att de tar gemensamt ansvar för sina barn. För barnen skulle det vara en fördel att inför utomstående – skolan, kamraterna osv. – ha samma relation till båda föräldrarna. För fränskilda som flyttat ihop igen skulle det vara värdefullt att kunna visa sin vilja att gemensamt ta ansvar för barnen, även om de av olika skäl inte vågar satsa på ett nytt försök med äktenskap.

Detta förslag har tillstyrkts av en rad viktiga remissinstanser – socialstyrelsen, Kommunförbundet, Advokatsamfundet, Familjerådgivarnas förening, Fredrika Bremerförbundet, Husmodersförbundet, ärkebiskopen, två tingsrätter, flera socialnämnder och barnvårdsnämnder samt folkpartiets och socialdemokraternas kvinnoförbund och ungdomsförbund.

Tyvärre har statsrådet Lidbom inte följt utredningsmajoriteten, som i detta fall utgjordes av folkpartiets och socialdemokraternas ledamöter, utan i stället lyssnat till minoriteten – moderat- och centerledamöterna och ordföranden regeringsrådet Hellner. Det innebär att barn födda utom äktenskapet även i fortsättningen kommer i en särställning när det gäller relationerna till föräldrarna.

Enligt min mening bör möjlighet skapas till gemensam vårdnad när

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

föräldrarna inte är gifta eller när de har skilt sig. Detta kommer naturligtvis i de flesta fall att aktualiseras bara då föräldrarna bor tillsammans. Men man bör inte utesluta att det kan finnas fall, även om de inte är många, då föräldrarna önskar gemensam vårdnad, även om de inte bor tillsammans. Det kan t. ex. gälla skilsmäsofall; man kan väl tänka sig att föräldrarna är ense om att skiljas men att de vill ta ett gemensamt ansvar för barnen och manifesterar det genom att ha gemensam rättslig vårdnad om dem. Att i sådana fall tvinga fram avgörandet att den ena skall vara vårdnadshavare kan innebära att man skapar konflikter, som annars kunde ha undvikits.

Mot utredningens förslag har invänts att man kan befara att sammanboende föräldrar i många fall separerar utan att se till att vårdnaden överförs på den ene av föräldrarna. Det skulle kunna leda till att ställningstaganden som är viktiga för barnen försenas därför att föräldrarna har svårt att få kontakt med varandra eller svårt att enas om besluten.

De problemen borde man kunna lösa genom att den som har den faktiska vårdnaden i dessa fall efter en anmälan också förordnas som rättslig vårdnadshavare.

I propositionen påpekas vidare att skyldighet att betala underhållsbidrag inte åvilar den som själv har del i vårdnaden, och att bidragsförskott inte utgår om båda föräldrarna har vårdnaden. Men man får väl ändå tänka sig att föräldrarna i de fall, där de är ense om att gemensamt ha vårdnaden om barnen, kan ordna de ekonomiska frågorna i godo. Om de senare skulle bli oense om underhållet har ju den förälder, som har den faktiska vårdnaden, alltid möjlighet att också hos rätten begära att ensam få den rättsliga vårdnaden.

Enligt min uppfattning är alltså dessa praktiska invändningar mot förslaget inte avgörande. Man borde redan nu kunna gå längre än vad som föreslås i propositionen och — som jag föreslagit i en motion — även längre än utredningen ville. Jag noterar att, som herr Wiklund i Stockholm framhållit, utskottet har tagit seriöst på denna fråga, och jag är tacksam för att man betonar att den inte är färdigbehandlad nu utan bör följas vidare av utredningen.

Av praktiska skäl kan jag inte yrka bifall till min motion, utan jag yrkar bifall till reservationen 19 som överensstämmer med utredningens förslag.

Ett par ord slutligen om medling och familjerådgivning.

Utredningens förslag att avskaffa den obligatoriska medlingen i samband med skilsmässa har vunnit stor anslutning. Det gäller även förslaget att man tills vidare skall behålla medlingsorganisationen på grund av att det är så ont om familjerådgivningsmöjligheter.

Det är givet att dessa medlare ofta är mycket dugliga personer — med god människokänedom och ett gott förstånd — som kan hjälpa människor. Men det är också klart att många av dem saknar utbildning för den här uppgiften. När det nu sägs i propositionen att medlingen skall få en ny inriktning som mera närmar sig familjerådgivningens uppgifter, avses med det att medlingen inte till varje pris skall syfta till att förlika makarna och att hålla ihop äktenskapet. Det är naturligtvis en riktig

synpunkt. Men det bör kraftigt understrykas, att detta uttalande inte får tolkas på det sättet, att medlarna skall kunna ersätta en sakkunnig familjerådgivning av utbildad personal. Det är en övergångslösning som motiveras av den starkt eftersatta utbyggnaden av familjerådgivningen. Det är angeläget att familjerådgivningen snabbt får en fast organisatorisk form, och inte utreds ytterligare i många år, och att en utbyggnad sker snabbt. Jag anser också att man i nuvarande bristläge måste vara generös mot den enskilda familjerådgivningen. Jag yrkar därför bifall till reservationen 10. I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Fru talman! Herr Romanus uppmanade mig att bemöta honom, men jag tycker inte att kammaren är rätt plats att diskutera arbetet inom familjelagssakkunniga och frågan om huruvida jag har funnit direktiven alarmerande eller inte. Jag har konsekvent redovisat mina synpunkter i utredningsarbetet, även i reservationer och särskilda yttranden.

Det är möjligt att proposition 32 för herr Romanus har haft någonting av sura rönnbär över sig.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag uppmanade inte alls fru Sundberg att bemöta mig, och jag tycker inte heller att hon gjorde det. Jag vara bara tacksam för att hon var inne och kunde höra mina synpunkter, eftersom jag inte vill tala illa om henne i hennes frånvaro.

Det är klart att vi inte här kan dra upp vad som har hänt inom utredningen. Men när man, som fru Sundberg gör, går till attack mot propositionen och mot andras ställningstaganden, är det ett minimikrav att det man säger skall stämma något så när överens med vad man har skrivit under i utredningen – inte vad som har sagts på sammanträdena utan vad man har skrivit under. Ingen som tar del av fru Sundbergs motion med dess åtta yrkanden och av vad fru Sundberg har sagt här i riksdagsdebatten kan påstå att det stämmer med det utredningsbetänkande som fru Sundberg i *allt väsentligt* står bakom.

Det är detta som jag tycker bör påpekas, när fru Sundberg gör ett stort nummer av att regeringen har ändrat sig på några punkter. Jag anser att det är bra att regeringen kan ändra sig, varför skulle man annars ha remissbehandling osv.? I något fall tycker jag att ändringen har varit till det sämre, men att regeringen i en proposition skall kunna ändra sig i förhållande till ett utredningsförslag är all right.

När man, som sagt, gör ett stort nummer av att ändra ändrar sig, borde man kanske ägna någon energi åt att motivera varför man själv så kapitalt har ändrat sig i den avgörande frågan, nämligen huruvida reformen bör genomföras i två etapper eller inte. Det är ju uppdelningen som framförs som motivering för att hela ert parti yrkar avslag på propositionen. Det minsta man kan begära är väl att det då presenteras en motivering, men det har fru Sundberg inte gjort. Vad som har sagts inom utredningen har jag däremot ingen tanke på att vi skall stå här och älta.

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Fru talman! Det rör sig om två olika motioner. Den ena är partimotionen med avslagsyrkandet. Den andra är en motion, där jag står som första namn, och den innehåller icke något avslagsyrkande utan gäller krav som ställs i det fall partimotionen icke skulle bifallas.

Jag begärde ordet när herr Romanus ville beskylla mig för grava avsteg. Anförandet utmynnade tydligen så småningom i att det rör sig om ett enda, nämligen i vad avser uppdelningen i två avdelningar. Jag vore tacksam om herr Romanus i annat fall specificerade sina anklagelser. Det är mycket svårt att bemöta dem om man inte har klart för sig vad de handlar om.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill först säga, för att det inte skall råda något missförstånd, att jag inte anser det i och för sig felaktigt att ändra uppfattning. Det är alltså inte fråga om någon anklagelse därvidlag. Men nog är det märkligt att man, när man gör ett nummer av att andra har ändrat uppfattning, inte motiverar varför man själv har ändrat sig. Den avgörande punkten är ju om reformen skall genomföras nu – som fru Sundberg tyckte i utredningen – eller om den skall vänta i avvaktan på etapp nr 2 – som fru Sundberg alltså inte tyckte i utredningen.

Det är visserligen två olika motioner, men jag utgår ifrån att fru Sundberg stöder partimotionen. Är det fel, så kanske vi får besked om det nu?

Det finns åtta punkter i den motion där fru Sundberg står som första namn, och om tiden medger skall jag ta upp dem allihop.

1. Motionärerna vill att 1 kap. 1 § giftermålsbalken alltjämt skall gälla. Det tyckte inte fru Sundberg i utredningen.

2. Giftomannasamtycke skall krävas för minderårigas ingående av äktenskap. Där hade fru Sundberg samma uppfattning i utredningen.

3. I fråga om det borgerliga vigselformuläret har fru Sundberg lämnat den uppfattning som hon företrädde i utredningen. Detta har tidigare påvisats av fru Lundblad.

Punkt 4 gäller trohetsbegreppet. Där säger fru Sundberg något annat i motionen än vad som sades i utredningen, nämligen att paragrafen skulle avskaffas. Det var vi ense om i utredningen, såvitt jag minns.

Beträffande punkt 5, att medlingsinstitutet inte skall ha provisorisk karaktär, fanns ingen reservation av fru Sundberg i utredningen.

I fråga om punkt 6, betänketiden, har fru Sundberg samma uppfattning i motionen som hon hade i utredningen.

Beträffande punkt 7, att man skall avslå förslaget om ändring i 6 kap. 12 § föräldrabalken, ansåg fru Sundberg i utredningen att man skulle ändra paragrafen fast inte exakt på samma sätt som föreslås i propositionen. Men fru Sundberg kunde ju då ha motionerat om ett bifall till utredningens förslag – det hade varit att vidhålla samma uppfattning – och inte bara motionera om avslag.

Punkt 8, om avslag på förslaget till lag om ogifta sammanboendes gemensamma bostad, stämmer inte med fru Sundbergs ståndpunkts- tagande i utredningen.

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

Av åtta punkter står fru Sundberg fast vid två. Det framgår av hennes motion.

Att ändra uppfattning är ingenting som i och för sig är felaktigt, men man kan ju som sagt ge en motivering för det.

Fru andre vice talmannen anmälde att fru Sundberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr WERNER i Malmö (m):

Fru talman! Under debattens gång har det blivit en stor uppslutning kring detta lagförslag. Enigheten omkring det har varit så förvånande stor, att man numera tvistar om vem som har bidragit med vad till denna förträffliga produkt. Men vi skall nogsamta veta att enigheten inte är lika stor utanför detta hus. Nu har visserligen fru Jonäng tagit till orda å de kristnas vägnar och nästan ex cathedra talat i den kristna lärans namn och välsignat denna lagstiftning. Det må fru Jonäng göra, men hon skall komma ihåg att hon bara har mandat för sig själv. Hon fick också en liten tillrättavisning av rektor Åsbrink, som sade att man inte skall ta monopol på kristna tankar. Men som vanligt föll fru Åsbrink själv i den grop som hon grävde. Hon gjorde ett utfall mot grupper som tänkte annorlunda och som menade sig vara kristna. – Jag beklagar att jag tog upp denna sak innan fru Åsbrink hade kommit tillbaka in i kammaren. – Jag kan emellertid hålla med fru Åsbrink om att man inte skall ta monopol på den kristna tanken. Men man skall också respektera de grupper som tänker helt annorlunda i dessa sammanhang och som ser mycket allvarligt på äktenskapet såsom av Gud instiftat till samhällets bestånd.

I en tid då många människor upplever en tilltagande rotlöshet är det angeläget att slå vakt om de institutioner som ger människor något av fäste i tillvaron. Äktenskapet och familjen är fortfarande för många människor ett sådant tryggt fäste, inte minst för de små. Därför är det bedrövtligt att det i den ”billigare” debatten det senaste årtiondet har spelats ut så mycken kritik mot det traditionella äktenskapet. Man har talat om alla de olika samlevnadsformer som vida överglänsar äktenskapet, och man har på många sätt lyckat över den heliga familjen. Detta har måhända ofta röjt en egen olycklig kärlek.

Det är inte att förvåna sig över att lagstiftningsarbetet på detta område under de senaste åren har betraktats som en eftergift åt den här mentaliteten. Man får i sanningens namn säga att familjelagssakkunnigas betänkande onekligen bidrager till att på ett par punkter beskära äktenskapets möjligheter att ge trygghet.

Vad beträffar den tidigare reformen i äktenskapslagstiftningen, som togs 1968, så var det betänkligt att man strök lysningsveckorna – betänketiden före äktenskapet som t. o. m. en så liberal själ som herr Sjöholm gärna ville ha kvar. Jag kan livligt instämma i att det var ett beklagligt steg. Denna betänketid var verkligen ett skydd mot förhastade äktenskap. Man kan gå till våra gamla lysnings- och vigselböcker och se att många som tog ut lysning aldrig kom tillbaka för vigsel, och det var nog som regel mycket klokt av dem.

Familjelagssakkunnigas förslag bidrog ju med snabbskilsmässan, skils-

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

mässan utan betänketid, och innefattade också de triviala formerna för äktenskapets ingående. Utredningen ville utmönstra lagens bestämmelser om uttryck för etiska normer i relationerna mellan makarna. Enligt direktiven skulle ju äktenskapet vara en frivillig form för samlevnad mellan självständiga personer, och det låter ju rimligt och bra. Men verkligheten är tyvärr inte så rationell. I den samlevnad det gäller handlar vi människor visst inte alltid frivilligt och självständigt. Där finns redan från början ett beroendeförhållande, som varenda älskande människa har upplevt.

Nåväl, det länder statsrådet till heder att han på några punkter tystat utredningens förslag, även om det skedde under tryck från opinionen. Han har erkänt att han lyssnat till kritiken, och det var klokt av statsrådet – det borde regeringen för resten göra litet oftare. Det hade det goda med sig att vi fick behålla den kyrkliga vigseln som betyder mycket för många – de för vilka vigseln inte betyder så mycket skall kanske inte yttra sig å andras vägnar. Vi fick vidare behålla anknytningen till de etiska normerna i 5 kap. 1 § om trohet och bistånd, visserligen bara i en portalparagraf, som inte är rättsligt bindande och förpliktande, men ändå med angivande av äktenskapets syfte.

Jag skall i det följande, fru talman, bara uppehålla mig vid det nya som föreslås beträffande äktenskapets upplösning.

Det angavs redan i direktiven att förhastade skilsmässor skulle förebyggas. Hemskillnadsåret har tvivelsutan visat sig vara en sådan spår mot förhastade skilsmässor. Man må säga vad man vill om detta, att det är ett uttryck för förmynderskap osv., men statsrådet redovisar själv att mellan 20 och 25 procent av hemskillnaderna aldrig fullföljs till äktenskapsskillnad. Sedan har han visserligen lämnat den korrekta brasklappen att det i många fall inte blev någon reell samlevnad efter hemskillnadsåret, men vi vet ju ändå att mellan 1 000 och 2 000 äktenskap på det sättet räddats. Jag menar att man verkligen skall ha något väsentligt att sätta i stället, om man gör sig av med sådant skydd mot förhastade skilsmässor. Man har dock faktiskt inte kunnat anvisa några sådana alternativ.

Vi skall också komma ihåg det svåra läge som äktenskapet befinner sig i och som redan har skildrats flera gånger under debatten. Situationen är ju den att samtidigt som vi har ett sjunkande äktenskapstal, dvs. att färre människor ingår äktenskap, ökar skilsmäsofrekvensen. Till tragiken i detta sammanhang hör de många barnen. År 1971 tillkom ytterligare 16 109 barn med föräldrar som var skilda. Minsta inblick i deras situation bjuder en att sannerligen inte bara reformera äktenskapet för makarnas bekvämlighet utan i allra högsta grad också med tanke på barnens bästa. De har ingen frivillighet och självständighet i detta sammanhang.

Det finns motionsyrkanden om sex månaders betänketid, oavsett om det finns minderåriga barn och oavsett om makarna är ense eller ej, vid hemskillnad eller äktenskapsskillnad. För en utomstående kan det ju te sig omotiverat med en betänketid för människor som är överens om att gå var sin väg – fattas bara annars när man lugnt och sakligt kommer överens om att göra det, har herr Sjöholm sagt. Det finns måhända sådana i Helsingborg som är i äktenskaplig konflikt men som lugnt och

sakligt tar sin rock och hatt och går. Vi har inte sådana i Malmö, och jag undrar om de finns någonstans.

Det är också fråga om vad man menar med att vara överens. Den som har erfarenhet från medlingsverksamhet vet att de flesta anser sig vara överens i medlingssituationer. Attityden är sådan, men den kan vara och är ofta tilltvingad av prestigeskäl eller påtvingad av motparten. Efter en kort stund märker man att enigheten just bara är en attityd och att både den ena och den andre långt hellre vill få sina problem lösta än att gå åt skilda håll. Det är ett minst lika allvarligt steg att lämna en livskamrat som att gå in i ett äktenskap, och i båda fallen borde lagen ge folk rådruum, vara ledande. Talet om ångerveckan är i högsta grad befogat. Vi kan inte säga att den har man haft redan under ett stormigt äktenskap, för nu gäller det ju huruvida man skall ångra sig tillbaka till äktenskapet, och det blir en ny upplevelse.

Jag yrkar därför, fru talman, bifall till reservationen 13, som är signerad av fru Åsbrink och som jag tycker är förträfflig.

I det här sammanhanget vill jag också säga ett par ord om medlingen, som enligt min mening har nedvärderats över hövan. Det hedrar utskottet att man åtminstone vill ha in en paragraf som anger att det alltfört finns möjlighet till medling. Obligatoriet har naturligtvis nackdelar, men uppenbarligen också förtjänster. Hur kan man påstå att det hittillsvarande medlingsinstitutet har varit en meningslös formalitet? Man skjuter gärna på prästerna och menar att de inte har någon utbildning och inte kan åstadkomma mycket i det här sammanhanget, men hur vet man nu det? Prästen arbetar under biktens insegel och skickar inte någon rapport till statistiska centralbyrån eller annan myndighet. Jag anser att här har skett mycket gott som man inte skall förakta, när man nu är tveksam om hur man skall fånga in detta goda med den nya ordningen. Jag har sällan varit med om att kontrahenter har upplevt medlingen som ett besvärande intrång i sitt privatliv. Somliga har tyvärr redan vaskat sin byk inför mångas ögon och öron, andra har varit förtegnade och slutna kring sig själva men upplever det plötsligen som befriande att få tala ut inför en människa som är opartisk. Och en medling kan vara värdefull även om den inte leder till fortsatt äktenskap. Medlaren kan få parterna att respektera varandra för framtiden, att inte spela ut barnen i sin konflikt. Medlaren kan kanske hjälpa den särskilt förfördelade parten att orka leva vidare, och det är en stor vinning för den människa det gäller.

Jag tycker också att motionsyrkandet att en av medlarna bör vara präst eller på annat sätt religiöst förankrad är rimligt. Propositionen utesluter inte ett sådant förhållande, det vet jag, men den garanterar heller inte ett sådant. Det vore rätt olyckligt, tycker jag, om man i en kommun fick ett par medlare varav ingen hade denna erfarenhet från den kristna sidan, då vi ju ändå vet att de flesta medlingspar en gång har blivit förenade genom kyrklig vigsel.

Utskottet talar varmt för familjerådgivning, och det vill jag också göra. Man framhåller att den inte som medlingen bara har anledning att knytas till äktenskapsskillnaden. Visst har familjerådgivningen många väsentliga uppgifter. Men de makar som i en konflikt räknar med skilsmässa som en möjlighet kommer alltid att vara sent ute, även hos familjerådgivaren –

om de ens kommer. De affektstillstånd som oftast hör samman med dessa konflikter blockerar viljan att söka hjälp, och få kan i den situationen inse medlingens och familjerådgivningens möjligheter.

Fru talman! Med detta vill jag bara säga att i fråga om propositionens förslag i samband med äktenskapskillnaden vidhåller jag att det nya lagstiftningsförslaget inte ger ett tillfredsställande skydd för de människor det gäller.

Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 4–6, 8–10 och 13.

Fru ÅSBRINK (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag hade inte tillfälle att höra herr Werner i Malmö från början, men jag tror att det var nog det jag hörde.

Jag har aldrig angripit en kristen syn på äktenskapet. Snarare vill jag skydda de många olika kristna som har en djupt religiöst förankrad syn på äktenskapet men som icke går att infoga i den gängse schablon som används av en del grupper – ”vi kristna, vi som företräder en kristen livssyn”. Detta har man inte rätt att ställa emot andra människor, och jag vill påminna herr Werner om Erasmus' ord om att det finns många som tillhör de heligas samfund och som vi inte har i katalog här på jorden. Jag har i mitt inlägg velat protestera mot dessa monopolsträvanden, att någon eller några har ensamrätt på att representera en kristen syn i så här allvarliga sammanhang. Jag anser att det krävs stor ödmjukhet i hanterandet, och då tror jag inte man säger ”vi kristna”, utan då tar man i all stillhet ställning till de framlagda förslagen.

För övrigt, fru talman, konstaterar jag att jag fick en viss absolution av herr Werner i slutet av hans anförande, eftersom min reservation nr 13 ingår bland de av honom godkända.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag skall inte lägga mig i det här religiösa grälet – jag saknar all kompetens i det fallet.

Det är alltid roligt att lyssna till Mårten Werner, han hör förvisso icke till de ointressanta. Ibland vinklar han förstas frågan litet väl våldsamt, som när han lägger geografiska synpunkter på detta med betänketid. Visserligen var det en komplimang till det lugna och trygga folket i Helsingborg i förhållande till det vilda i Malmö, men det kanske inte är riktigt säkert att det förhåller sig så som han skildrar det.

Om man nu skall lägga litet allvarligare synpunkter på frågan så kan man hänvisa till remissinstanserna, som jag redan en gång har gjort här. De som sysslar med detta dagligen, herr Werner -- rättshjälpsjuristerna, Advokatsamfundet, våra domstolar – säger att det är meningslöst med en betänketid, det hjälper inte. Det vore underligt om de bara hämtade sina synpunkter eller sina erfarenheter från Helsingborg och aldrig hade varit i Malmö. Vissa av dem anser att inte heller i sådana fall där det finns barn eller när makarna är oense skall det vara någon betänketid.

Detta är alltså de praktiska skälen för att det inte skall vara någon betänketid. Sedan finns det, som jag tidigare sagt, principiella skäl – att man inte skall leka överförmyndare för vuxna rättskapabla människor.

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

Fru JONÄNG (c) kort genmäle:

Fru talman! Herr Werners i Malmö uttalande när det gäller mig tycker jag är litet märkligt. Det torde ändå stå klart att jag inte har något mandat att tala å andras vägnar än mina egna. Det skulle jag inte behöva upplysa om. Jag har heller inte talat å andras vägnar, och jag har allra minst inneslutit herr Werner i Malmö i mitt anförande. Jag har gett uttryck åt mina personliga synpunkter, och den rätten hoppas jag verkligen att jag har.

Jag sade exempelvis, för att citera ordagrant ur anförandet: "Jag vill göra den *personliga deklARATIONEN* att jag anser att det finns en samsyn mellan kyrkans lära om äktenskapet och äktenskapslagstiftningen i både dess gamla och dess nya form." Det är alltså min personliga uppfattning jag har framfört, och det torde framgå mycket klart.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag beklagar att fru Åsbrink inte hörde riktigt vad jag sade. Jag påpekade att fru Åsbrink tidigare i dag hade så smått läxat upp fru Jonäng, och nu läxade fru Åsbrink upp mig också -- alldeles i onödan, därför att vi har strängt taget samma mening i denna fråga. Jag framhöll också att man måste respektera de grupper som av religiösa skäl avvisar det här lagförslaget, och vi representerar ju liksom dem också.

Det är klart, herr Sjöholm, att man inte skall lägga geografiska synpunkter på detta. Men vi lever ändå i tid och rum, och vi får ta våra exempel med hänsyn till detta.

Jag vill också säga att domstolarna var i sina remissyttranden visst inte eniga med de sakkunniga beträffande betänketiden. Det var Advokatsamfundet som anslöt sig till de sakkunnigas ståndpunkt i det fallet.

Men herr Sjöholm är ju en stor tänkare, så kom själv med några argument, herr Sjöholm, för detta. Jag vill framhålla att en institution som räddar mellan 1 000 och 2 000 äktenskap om året skall man inte offra utan att ha någonting att sätta i stället. Och vad har herr Sjöholm att sätta i stället? Här gäller det att rädda äktenskap.

Jag sade att fru Jonäng talade i den kristna lärans namn och ansåg sig liksom kunna konfirmera att den här lagen stod i god överensstämmelse med den kristna läran. Att jag säger detta kan man väl inte ruska på huvudet åt, för det fick vi ju bekräftat precis nu igen. Jag menar att man får vara litet försiktig och kanske sätta ett streck till under att det är fru Jonängs personliga uppfattning.

Fru ÅSBRINK (s) kort genmäle:

Fru talman! Det sista som herr Werner i Malmö sade vill jag gärna understryka -- just detta att man måste ha en klar skiljelinje mellan en personlig uppfattning och att tala på den kollektiva kristendomens vägnar. Det är därvidlag jag har reagerat. Sedan får fru Jonäng personligen tycka precis vad hon vill, på samma sätt som jag och herr Werner i Malmö och alla i denna kammare förbehåller oss samma rätt för vår egen del.

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Fru talman! Herr Werner i Malmö bestred att det var en massa remissinstanser som var för att slopa betänketiden.

(Herr Werner i Malmö: Nej, det gjorde jag inte.)

Ja, herr Werner sade att det var få domstolar som var för det. Jag kan då läsa upp vilka domstolar det gällde. Det var hovrätten för Nedre Norrland, Stockholms tingsrätt och Malmö tingsrätt. Vidare var det en massa andra institutioner och dessutom Advokatsamfundet och Föreningen Sveriges rättshjälpsjurister som är de som mest sysslar med detta praktiskt. Det är ett faktum som man inte kan komma ifrån.

Herr Werner frågar vad jag vill sätta i stället och säger att så och så många äktenskap har räddats. Ja, jag tror att dessa äktenskap har räddats genom den obligatoriska medlingen. Jag sade också i mitt första anförande – jag vet inte om herr Werner hörde det – att en del äktenskap räddats som inte borde ha räddats genom präktiga prostar på landet som haft mycket stort inflytande över människor och lappat ihop äktenskap som nog blivit raka motsatsen till vad de borde vara. Människor har tvingats leva ihop trots att det hade varit mycket bättre för alla parter om de inte gjort det, i synnerhet för barnen.

Fru JONÄNG (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag hade inte tänkt begära kort genmäle – jag tycker att debatten kommit ner på en nivå där det inte är så lämpligt att föra den. Jag vill bara säga att jag tänker inte låta mig läxas upp av fru Åsbrink, även om fru Åsbrink är rektor, och inte heller av herr Werner i Malmö.

Jag kan inte förstå hur man över huvud taget kan tala om monopolrätt, som fru Åsbrink gör. Är det meningen att fru Åsbrink skall ha rätt att tala precis så som hon tycker och tänker, men att jag inte skall ha denna rätt? Jag vill upprepa att jag sade i mitt anförande att jag ville göra en *personlig deklaration*. Kraftigare, tydligare och klarare kan jag inte uttrycka att det är en personlig mening jag ger till känna, och jag anser mig fortfarande vara i min fulla rätt att göra en sådan deklaration.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Fru talman! Det där sista som fru Jonäng sade tänker jag inte kommentera. Det hör inte till mitt område just nu. I stället vill jag rikta mig till herr Sjöholm, som sade att det finns domstolar som vill avvisa den här betänketiden. Ja, det är väl riktigt. Men herr Sjöholm sade tidigare att samtliga domstolar enhälligt var av samma mening, och det var fel, herr Sjöholm!

Sedan är det förvånande att herr Sjöholm så väl känner prostar på landet. Det var ju glädjande att han har sådana vänner. Men om det är rejäla prostar, så tror jag inte att de säger ett ord om sina medlingar till herr Sjöholm.

Fru andre vice talmannen anmälde att fru Åsbrink anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr HAMMARBERG (s):

Fru talman! I den debatt vi fört här i dag har många understrukt att äktenskapet skall vara en frivillig samverkan mellan självständiga människor. Det har också talats om en "portalparagraf" i giftermålsbalken, och jag undrar då om jag inte skulle kunna göra en liten travestering och säga att formuleringen att äktenskapet skall vara en frivillig samverkan mellan självständiga människor kan vara något av en portalprincip i äktenskapet. I utskottet har vi utgått från den principen och kanske gått ett steg längre. Jag vill personligen understryka det och säga att denna frivilliga samverkan mellan självständiga människor också skall bygga på lojalitet och hänsyn. När jag säger att utskottet kanske har gått litet längre tänker jag på att utskottet i sin skrivning har framhållit att principen om lojalitet och hänsyn bör gälla oavsett samlevnadsform, således inte bara inom den samlevnadsform som ryms inom äktenskapet.

Låt mig också erinra om att vi i utskottet har strukt under vad statsrådet framhållit i propositionen, nämligen att det är av stor betydelse att lagstiftningen respekterar människors frihet att själva utforma sitt personliga liv och bestämma de etiska normer som skall gälla för deras familjeliv. Konsekvensen av det understrykandet och konstaterandet borde väl egentligen ha varit att både statsrådet och utskottet hade följt de sakkunniga och tagit bort 1 § i 5 kap. Så har emellertid inte skett. Men att den saken har understrukits så starkt i utskottets betänkande tycker jag ger det argumentet avsevärd tyngd. Med utgångspunkt i denna tankegång måste emellertid också ambitionerna hos lagstiftaren på äktenskapsrättens område begränsas till att tillhandahålla praktiska lösningar på de problem som uppstår. Lagstiftningen bör således ges en sådan utformning att reglerna kan accepteras av alla. Det är också något som vi har enats om i utskottet. Den föreslagna utformningen av lagstiftningen ger den som vill välja en enkel form för ingående av äktenskap och betraktar det som ingående av vilket kontrakt som helst möjlighet att göra det, och de som vill ge äktenskapet ett annat etiskt innehåll, t. ex. en religiös prägel, får möjlighet att göra det.

Trots att vi har förenklats både reglerna för ingående av äktenskap och skilsmässoreglerna kommer det även i fortsättningen att finnas människor som inte vill ge sin samlevnad äktenskapets form. Det är en skyldighet för lagstiftarna att ta hänsyn också till dessa människor. Om de vill leva samman i vad som brukar kallas ett samvetsäktenskap, skall den möjligheten finnas. Då uppfyller man kravet att lagstiftningens regler skall kunna accepteras av alla och ändå ge möjlighet till praktiska lösningar. De som vill stå utanför skall också ha möjlighet att välja en annan samlevnadsform.

Om man accepterar det resonemanget kan man icke acceptera fru Sundbergs tankegångar och hävda att äktenskapet skall ges särskilda förmåner av ekonomisk eller annan art. Det innebär i realiteten att man säger till två människor som vill leva samman under andra former än äktenskapets: Alla andra människor får dessa förmåner därför att de går till prästen eller till borgmästaren och gifter sig, men ni som av olika skäl väljer en annan samlevnadsform får inte dessa fördelar av samhället. Jag kan personligen icke acceptera att lagstiftningen byggs på sådana

Nr 105

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstiftningen m. m.

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstiftningen m. m.

tankegångar.

Jag konstaterar därför med stor tillfredsställelse att det nu också föreslås att sammanboende, även om de icke ingått äktenskap, skall ha samma rätt till bostaden i händelse av en upplösning av sammanboendeförhållandet. Med detta konstaterande vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet nr 21 om ändringar i jordabalken.

Jag skall sedan övergå till att säga några ord om reservationerna 16, 17, 18 och 20.

I reservationen 16 tas frågan om underhållsbidrag upp. Tidigare har det varit rätt vanligt att man utdömt en underhållsskyldighet under hemskillnadsåret. Underhållsskyldigheten har sedan omprövats när äktenskapsskillnaden inträtt. Här uppstår nu genom den nya lagstiftningen en förändrad situation. Därför har utskottet understrukt att under en omställningsperiod kan behov föreligga av underhållsbidrag även i fortsättningen. På den punkten har herr Israelsson till betänkandet fogat en reservation, där han yrkar att underhållsskyldigheten skall begränsas till ett år. Utskottsmajoriteten har för sin del inte direkt velat slå fast att underhållsskyldigheten skall utsträckas till bara ett år. Personligen hyser jag stor sympati för tankegången att underhållsbidraget inte skall utgå för längre tid än att det täcker en omställningsperiod. Men vi skall också komma ihåg att vi fortfarande, såsom redan nämnts, har den situationen att endast – det kanske är fel att använda uttrycket endast, men jag gör det just i detta sammanhang – mellan 55 och 60 procent av de gifta kvinnorna finns ute i förvärvsarbete. 40 procent av de gifta kvinnorna har således inte möjlighet att försörja sig genom eget arbete, och för dem kan det uppstå vissa svårigheter om omställningsperioden skulle slås fast till endast ett år. Vi har ansett – och därvidlag tror jag att vi är helt överens med reservanten – att familjelagssakkunniga i fortsättningen måste titta på frågan om underhållsbidrag. Vi bör, vid genomförandet av den slutgiltiga lagstiftningen på detta område, få ta ställning till denna fråga igen, och då kanske vi kan lösa problemet på ett helt annat sätt.

Reservationen 17 tar upp frågan om egendomsordningen. Vi är överens med reservanten om att frågan inte är av den arten att en ändring skall ske i dag. Men vi skiljer oss så till vida att vi endast konstaterar att frågan är föremål för familjelagssakkunnigas övervägande, medan reservanten vill att den kommunistiska motionen skall överlämnas till familjelagssakkunniga för beaktande när de gör sina överväganden för framtiden. Vi i utskottsmajoriteten har för vår del ansett att familjelagssakkunniga skall pröva dessa frågor utan att vi ger den lilla pekpinne som ett överlämnande av motionen skulle innebära.

Reservationen 18 tar upp frågan om möjligheten för fader att få vårdnaden om utomäktenskapligt barn. Den del av det problemkomplexet som tas upp i reservationen 18 berör närmast de fall där sammanlevnad icke förekommer mellan föräldrarna.

Jag delar helt uppfattningen att rent logiskt ingen av föräldrarna bör ha legalt företräde när det gäller vårdnaden, men det stöter på ganska stora praktiska svårigheter att konsekvent följa upp den inställningen. Det skulle nämligen innebära att vårdnadsfrågan inte kommer att kunna prövas förrän faderskapet är fastställt. Vi vet av erfarenhet att det i vissa

situationer kan uppstå svårigheter när det gäller fastställande av faderskap och att det rättsförfarandet också kan dra ut på tiden. Om de i reservationen föreslagna reglerna slogs fast utan att följdreglerna ändrades, skulle det kunna innebära att barn vid födseln egentligen saknade vårdnadshavare – och att frågan om vårdnadshavare inte skulle kunna avgöras förrän faderskapet är fastställt.

Rent principiellt delar jag dock den uppfattningen att man i framtiden här kanske kan finna en sådan lösning att man kommer bort från detta.

I vad sedan gäller reservationen 20 om umgängesrätten vill reservanten införa ett bötesstraff för dem som på ett eller annat sätt försöker sabotera möjligheten att utnyttja umgängesrätten. Jag kan säga att vi även på den punkten – åtminstone gör jag det personligen – hyser stor förståelse för problemet och vet att det många gånger har uppstått uppslitande och otrevliga situationer. Men vi vill också erinra om att möjligheten finns att förelägga dem vite som tredska när det gäller att ge möjlighet att utöva umgängesrätten. I utskottet hyser vi den uppfattningen att hotet om ett eventuellt bötesstraff inte skulle påverka den tredska i särskilt hög grad.

Vi har i stället fört det resonemanget – och vi delar på den punkten föredragande statsrådets uppfattning – att en förälder som konsekvent åsidosätter umgängesrätten knappast kan anses vara den lämpligaste vårdnadshavaren och att man därför borde kunna ompröva vårdnadsrätten för en tredska förälder. Vi tror att det skulle vara en åtgärd som skulle vara bättre än att införa ett bötesstraff. Utskottet förutsätter därför i likhet med föredragande statsrådet att just den principen eller de tankegångarna kommer att beaktas i rättstillämpningen i fortsättningen.

Med detta, fru talman, vill jag yrka avslag på reservationerna 16, 17, 18 och 20 samt bifall till utskottets hemställan när det gäller motsvarande punkter.

Låt mig sedan säga några ord om det särskilda yttrande som centerpartisterna i utskottet har gjort. De skriver följande slutkläm: ”Vi inskränker oss till att uttala, att utskottet enligt vår mening inte anfört några bärande sakskaäl utan i stället förbigått det väsentliga i förslaget.” Förslaget gäller således det i cp:s partimotion framförda förslaget om en särskild form för domstolsproceduren vid äktenskapskillnad.

Jag vet inte vad de som har skrivit det särskilda yttrandet har för pretentioner på att utskottet skall säga, när de påstår att vi har förbigått det väsentliga i förslaget. Låt mig därför få citera några rader ur utskottets betänkande – bedömningen om utskottet utan bärande sakskaäl har förbigått det väsentliga får någon annan göra. Utskottet skriver på den här punkten: ”I praktiken medför regeln” – således enligt det i centerpartiets partimotion framförda förslaget – ”den konsekvensen att rätten, även om den kan företa ärendet till avgörande, likväl skall dröja därmed under viss i lagen angiven tid.” Det här skulle således ersätta betänketiden. ”Med hänsyn till de krav på effektivitet och snabbhet som i andra sammanhang ställs på domstolarnas verksamhet skulle det enligt utskottets mening te sig märkligt att nu i lag föreskriva att domstolen skall fördröja handläggningen av vissa ärenden.” Jag tycker att det, om något, är ett svar på den tankegång som framförs i

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

centerpartimotionen.

Låt mig sedan, fru talman, få uttala min tillfredsställelse över den stora enighet som vi har kunnat nå i utskottet när det gäller skrivningen om de homosexuellas problem. Jag tycker att vi faktiskt har fått en bra skrivning, eftersom utskottet framhåller att de homosexuellas många gånger svåra problem bör uppmärksammas. Jag vill understryka vad utskottet skriver genom att uttrycka den personliga förhoppningen att vi skall få en snar utredning på detta område, gärna genom att följa den tanke som framförs i remissyttrandet från socialstyrelsen att detta utredningsuppdrag skall överlämnas till familjelagssakkunniga. Vilken väg man skall gå må ankomma på andra att avgöra.

Herr Lidgard har i debatten i dag sagt att reservanterna i sak delar utskottsmajoritetens uppfattning i denna fråga. Om det verkligen är fallet, varför har man då fogat denna till ytterlighet urvattnade reservation vid betänkandet?

Med detta vill jag, fru talman, yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter i betänkandet nr 20 med undantag av punkten 15, där jag yrkar bifall till reservationen 11. Jag yrkar också bifall till utskottets hemställan i betänkandet nr 21.

Fru MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Herr Hammarberg uttrycker sympati för det mesta av tankegångarna i de reservationer som vpk-ledamoten i utskottet har avgivit. Jag skall därför bara ta upp en av de punkter det handlar om, nämligen de ogifta föräldrarnas rätt att gemensamt utöva vårdnaden om barn.

Vi menar att det vägledande måste vara att avskaffa skillnaderna mellan gifta och ogifta och mellan barn till gifta och barn till ogifta. Utskottets motivering för att gå ifrån denna som jag betraktar den mycket viktiga rättsprincip är verkligen ett de obotfärdigas förhinder. Praktiskt kan frågan lösas utan större svårigheter.

Om ogifta föräldrar separerar kan man förfara på olika sätt. Den gemensamma vårdnaden kan kvarstå ända till dess att endera parten ansöker om att få en ändring. Är parterna överens om att någon ändring inte skall vidtas finns det praktiskt taget inget problem. Ett visst dröjsmål kan det kanske ibland bli fråga om. Men även för gifta människor avgörs vårdnadsfrågan vid separation ofta åtskillig tid efter det att de faktiskt har separerat — ibland t. o. m. långt efter det att den rättsliga skilsmässan har trätt i kraft.

En annan metod skulle vara att lösa frågan administrativt, t. ex. genom att knyta vårdnaden till bostadsanmälan eller till något skärpta regler för mantalsskrivning.

Det går alltså att lösa frågan, och det går att lösa den utan kontroll av folks privatliv. Att ogifta som har barn skall vara skyldiga att t. ex. anmäla sitt samboende är inte märkligare än den ofta vida mer ingripande skyldigheten att underkasta sig faderskapsundersökning.

För oss är det centrala att man får lika regler för gifta och ogifta i denna och i andra frågor. Det är den principen som propositionen och utskottet tyvärr har svikit. Det är en onödig eftergift åt konservativa

krafter, och den drabbar många ogifta föräldrars berättigade krav på likställdhet.

Herr Hammarberg talade om att ett barn skulle löpa risken att stå utan vårdnadshavare efter födseln. Jag har redan bemött det argumentet i mitt inledningsanförande, då jag sade att en moder självklart blir vårdnadshavare i och med födseln och att fadern kan bli det omedelbart efter det att faderskapet har fastställts. Vad vi diskuterar är ju hur lång tid det skall behöva ta innan det görs.

Fru JONÄNG (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag ville medverka här i dag till en konstruktiv debatt, och jag har därför avsiktligt inte gått in i polemik mot utskottets skrivning när det gäller frågan om den processuella ordningen, som vi fört fram förslag om i vår motion 1791. Men herr Hammarberg tog upp denna fråga, och jag vidhåller då att utskottet i sin skrivning inte tagit hänsyn till saksäl. Förslaget om den processuella ordningen togs upp av centerns representant i familjelagssakkunniga, och tanken finns redovisad i en eller ett par meningar i ett särskilt yttrande. Man kan fråga sig om utskottsmajoriteten verkligen på fullt allvar menar att remissinstanserna, som haft att ta ställning till familjelagssakkunnigas hela betänkande, skulle ta ställning till en tanke som förts fram i en mening i ett särskilt yttrande. Då har man verkligen stora krav på remissinstanserna. Att denna propå inte har vunnit gensvar bland remissinstanserna, som det står i utskottets skrivning, anser jag vara av noll och intet värde. Det kan absolut inte tas som intäkt för vare sig det ena eller det andra.

Sedan säger utskottet att man omvandlar en materiellrättslig regel om betänketid till en processuell regel om fördröjd handläggning och menar att detta är en uppenbar brist. Jag tycker att det är en förvånansvärt snäv och statisk syn som utskottet där gör sig skyldigt till. Lagregler kan väl ändå aldrig upphöjas till självändamål. Jurister har naturligtvis sin syn på denna fråga, men lagstiftaren måste ha sin syn, präglad av flexibilitet och progressivitet. Lagstiftaren måste tänka på det materiella innehållet i lagen och anpassa lagreglerna efter människornas behov och utvecklingen. Den konstruktion som vi föreslog var bra från den synpunkten, därför att den gav ett faktiskt innehåll som vi ansåg nödvändigt, en viss betänketid, samtidigt som förslaget rymde tillit till människors förmåga att själva klara upp sin situation.

Herr LIDGARD (m) kort genmäle:

Fru talman! Herr Hammarberg efterlyste ett svar på frågan hur man å ena sidan kan säga att man har samma uppfattning som utskottsmajoriteten och å andra sidan komma med den, som han kallade den, "urvattnade" reservation som vi har lämnat i fråga om samlevnad mellan homosexuella. Jag vill konstatera att i vårt förslag till utskottets yttrande använder vi exakt samma formulering som utskottsmajoriteten, nämligen att motionen med hänsyn till det anförda får anses vara tillgodosedd. På den punkten är vi alltså ense.

När vi sedan valt en annan formulering för att ge uttryck åt vår uppfattning är det därför att vi inte riktigt är på det klara med vad

Nr 105

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstiftningen m. m.

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

utskottsmajoriteten menar med att det har manifesterats att från samhällets synpunkt samlevnad mellan två parter av samma kön är en fullt acceptabel samlevnadsform. Vi försöker faktiskt – det är i varje fall meningen med vår särskilda formulering – att hålla oss till saken, nämligen att ett sådant här förhållande för länge sedan är avkriminaliserat. Där ligger skillnaden i stort sett.

Herr HAMMARBERG (s) kort genmäle:

Fru talman! När det gäller fru Marklunds invändningar mot mitt resonemang om vårdnaden av barn utom äktenskapet, vill jag erinra om att jag betonade de praktiska svårigheterna i sådana fall där sammanlevnad icke förelåg. Om sammanlevnad föreligger och parterna separerar, bör det vara betydligt lättare att lösa frågan. Men om man skall införa en sådan generell regel kan man inte göra som fru Marklund framhåller. Det är klart att modern skall ha vårdnaden om barnen när de föds. Vi har ju sagt att det automatiskt är så nu. Fadern får sedan ansöka om att erhålla vårdnaden.

Om nu fru Marklund menar att man skall bibehålla denna ordning, måste man också bibehålla ansökningsförfarandet. Skulle man här vara konsekvent och säga att båda föräldrarna skall ha samma rätt till vårdnaden, skulle ingen ha vårdnaden vid barnets födelse, om icke faderskapet var fastställt i förväg och överenskommelse träffats i vårdnadsfrågan. I annat fall skulle man komma i den situationen att barnet vid födelsen icke hade någon vårdnadshavare. Det kan, som jag erinrade om, dröja viss tid innan faderskapet har fastställts, vilket är förutsättningen för att man skall kunna pröva vilken av föräldrarna som skall ha vårdnaden.

Låt mig sedan till fru Jonäng säga att när det gäller den processuella ordningen, som föreslogs i centerpartimotionen, var den en följd av att man sade sig vara principiellt emot en betänketid. Men man ville införa en processuell ordning som skulle innebära någon form av betänketid – det var således både hit och dit i uppfattningen om betänketid. Man ville sålunda införa en betänketid bakvägen, och man sade att domstolarna kan fördröja meddelandet om dom genom att inte avlämna den eller genom att, som jag tror det står i motionen, stipulera en tid på 14 dagar eller en månad.

Jag ser att lampan blinkar, men jag skulle också vilja passa på tillfället att säga till herr Lidgard att det i utskottsmajoritetens uttalande ändå framkommer en mycket positivare inställning till de homosexuellas problem än vad som framgår av reservationen.

Fru MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Jag skall inte ta upp tiden med att upprepa vad jag vid två tillfällen har sagt om hur, som vi ser det, faderskapet mycket enkelt och praktiskt kan fastställas. Det kan ske mycket snabbare än vad utskottets talesman här tycks mena.

Jag vill bara understryka, för att något missförstånd oss emellan inte skall föreligga, att jag absolut inte lutar åt att det ändå skall finnas någon sorts ansökningsförfarande. Det har jag motiverat bl. a. med att det då

skulle kunna bli så att fäder aldrig ställs inför ett direkt ansvar för sina barn utan först efter en ansökan får visa att de har ansvaret. Jag har betonat hur detta konserverar könsroller och tar sig uttryck i viss likgiltighet från männens sida när det gäller ansvaret för sina barn.

Men, som sagt, jag skall inte upprepa alla de skäl jag anført. Jag vill bara säga att jag absolut vidhåller att ett ansökningsförfarande inte är det rätta sättet.

Fru JONÄNG (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill bara erinra om den principiella inställning som centerpartiet har i frågan om betänketid som jag tidigare redovisat. Vår grunduppfattning är att samhället inte har anledning att föreskriva särskild betänketid annat än av hänsyn till den svagare parten och till barnen. Men vi har med hänsyn till mänskliga faktorer och också som ett samhällets skydd för den svagare parten föreslagit att man genom domstolsproceduren ändå i praktiken skulle få betänketid eller rådrum även för den andra kategorin makar. Därför tog vi ställning för tre månaders betänketid, genom vilket förslag man alltså i praktiken får det rådrum som vi önskar.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Fru talman! Debatten om den framtida äktenskapslagstiftningen har varit livlig och omfattande. Det beror dels på den oro många känner med tanke på regeringens förflutna på lagstiftningsområdet, dels på att debatten mer rört sig kring förre justitieministern Klings direktiv och utredningens betänkande än om den proposition och det utskottsbetänkande vi nu har att behandla.

I ett ordnat samhälle finns ingen bättre samlevnadsform att sätta i stället för äktenskapet. Till detta resultat har man kommit inom olika samhällssystem. Jag skulle vilja säga med tanke på den debatt som har förts att man förr när man debatterade brukade fråga: Vad säger skriften? I den här kammardebatten har man sagt: Vad tycker olika kristna uppfattningar? Bibeln, på vilken den kristna livsåskådningen grundar sig, understryker starkt äktenskapets, familjens och hemmets stora betydelse för samhällets bestånd. Men även andra samhällssystem, som inte åberopar kristna värderingar, har kommit fram till samma syn.

Statsrådet sade i inledningen av debatten att det är gles med reformer på detta område. Jag tror att nuvarande lagstiftning kan justeras och förbättras, även om jag har stor respekt för lagstiftarna förr i tiden. Jag tror att de tog stor hänsyn till helheten och det långsiktiga perspektivet. Eftersom jordisk kärlek, äktenskap och familj har något tidlöst över sig, är varje ändring i lagstiftningen känslig och bör göras efter moget övervägande.

När det nu föreslås en ny lagstiftning, kan vi ställa några grundläggande frågor: Vilka och hur många är det som kräver reformer på detta område? Varför gör man det? Vad leder dessa nya reformer till för resultat långsiktigt? Och hur kommer nästa generation att döma oss som lagstiftare i dag?

Äktenskapet är inte något fullkomligt, bl. a. därför att det inte finns

Nr 105

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstiftningen m. m.

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstiftningen m. m.

några fullkomliga människor. Jag tror att detta behöver sägas. Man kan inte kräva förändringar bara därför att äktenskapet inte fungerar fullkomligt. Vi har trafikregler som är lika för alla. Trots detta händer det olyckor – kollisioner, dikeskörningar osv. Men vi kan ju inte bara av den anledningen ändra trafikreglerna. I stället försöker vi ge trafikanterna bättre utbildning, vi uppmanar dem att visa större hänsyn, osv. Och samhället är skyldigt att ge ungdomen utbildning, information och vägledning. Det har förekommit mycket litet av sådana synpunkter under debatten i dag. På andra områden kräver vi utbildning, personligt ansvar och arbetsinsatser, men hur är det på det här området? Skall vi där låta veckopress, porrlitteratur och film m. m. informera och vägleda, då begår vi något av ett brott mot det uppväxande släktet. Här känner många vuxna stor oro inför framtiden.

Samhällets syn på äktenskapet, sammanhållningen, andan och miljön i hemmet och familjen spelar en avgörande roll för utvecklingen i övrigt och avgör om samhällsutvecklingen skall gå i positiv eller negativ riktning. Vi får inte under några omständigheter tillåta att samhället genom lagstiftning medverkar till äktenskap u. p. a., ty lagstiftningen påverkar attityden och inställningen till äktenskap, familjebildning osv.

Att få ingå äktenskap är ett åtråvärt mål och ett av livets stora lyckomoment. Det har väl inte förekommit så mycket av romantiska drag i den här debatten, och jag vet inte vad ungdomen skulle ha sagt om den suttit med här i dag. Men detta att få ingå äktenskap, där ord av mycket hög valör som kärlek och trohet måste vara och är grundläggande faktorer, det är en stor upplevelse för människan. Jag skulle vilja säga: Låt oss medverka till att ungdomen i fortsättningen kan drömma vackert och rent om kärlek och familjebildning. Berövar vi dem detta har vi berövat dem något av det värdefullaste i tillvaron.

Äktenskapet innebär ju inte något färdigt på lyckans område, men det är en grund på vilken två människor kan bygga sin lyckas borg. Det innebär ett stort ansvarstagande mot livskamraten men framför allt mot barnen, som är äktenskapets stora lycka och rikedom. Det innebär de många åren av ansvar, arbete och omsorg, då man får avstå från åtskilligt som eljest skulle vara trevligt att få vara med om, men på grund av föräldransvaret gör man detta gärna.

Jag skall ta mig friheten att citera ett telegram, som jag gett så många brudpar. Det kan väl vara tillåtet i en sådan här debatt:

”Ett hem till skänks man aldrig får
ej ens på livets ljusa höjder
det bygges sakta år från år
och älskas fram i livets sorg och fröjder.”

Det finns ganska många människor i vårt land som har en sådan syn på äktenskap och samlevnad.

Så några ord om skilsmässa. Skilsmässa kan aldrig vara något lyckligt även om den blir nödvändig, och vi bör visa stor hänsyn och känna med de människor som drabbas av sådana situationer. Ytterst sällan kan båda parter känna sig nöjda och vara överens. I de flesta fall är det en av parterna som blivit försmädd. Detta att bli överens kan i sig dölja mycken tragik. För barnen skapar skilsmässan stora problem. Det finns mängen

föräldrar som trots rätten ändå inte får ha någon kontakt med barnet. Men barnet behöver båda föräldrarna, och båda föräldrarna behöver barnet — här gäller ömsesidighetens lag. Föräldrakänslan går inte att döda. Därför måste samhällets strävan vara att minska antalet skilsmässor och att verkligen ge stöd och hjälp när påfrestningarna blir för stora. Vi måste försöka skapa en samhällsutveckling som ger en positiv miljö för hemmet och familjen.

I den bl. a. av mig undertecknade motionen 1790 har vi framhållit äktenskapets, familjens och hemmets stora betydelse. Vi avslutar den med följande ord: ”Enär de ekonomiska frågorna som är av väsentlig betydelse för helhetsbilden av äktenskapet blir föremål för senare behandling, det nu framlagda förslaget är ju en delreform, talar starka skäl för att förändringar i äktenskapslagstiftningen prövas i ett sammanhang.

Med hänsyn därtill samt till att äktenskapet bör ges en starkare status som samlevnadsform bör beslut om ändringar i äktenskapslagstiftningen anstå i avvaktan på att kompletterande utredningar föreligger. Till detta skall också läggas de välmotiverade önskemålen om en samnordisk lagstiftning som anförts i Nordiska rådet.

Med hänvisning till vad som anförts hemställes att riksdagen måtte besluta att, i avvaktan på kompletterande utredningar samt på grund av angelägenheten av en samnordisk lagstiftning, avslå proposition 1973:32.”

Detta blir också mitt yrkande.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag finner det såsom utskottets ordförande angeläget att rikta uppmärksamheten på informationsfrågan, eftersom herr Johansson i Skärstad efterlyste information till ungdom om äktenskapet och dess förpliktelser. Utskottet har faktiskt tagit ett initiativ i denna fråga. Det har nämligen väckts en motion av fröken Mattson om utländsk äktenskapslagstiftning. Hon hemställer att informationsbroschyrer skall utarbetas för detta ändamål. Med anledning av denna motion har vi utvidgat kravet på information till att gälla även den nya svenska äktenskapslagstiftningen.

Jag tycker att det finns anledning att påpeka detta med anledning av det som herr Johansson i Skärstad har anført.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c) kort genmäle:

Fru talman! Det är mycket viktigt att sådana broschyrer finns, men jag anser att den positiva information som behövs för att vi skall kunna hjälpa ungdomarna till rätta i vårt samhälle är alldeles för liten och måste lämnas i mycket större utsträckning i olika sammanhang, inte minst i våra skolor.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Fru talman! Det är just syftet med utskottets skrivning i denna fråga. Det skall ske en information i lämplig form rörande den svenska äktenskapslagstiftningen.

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

Fröken HÖRLEÉN (fp):

Fru talman! Det finns grundvärden som är omistliga för oss människor. Dit hör vårt behov av gemenskap. Men lika naturligt som detta är för oss, lika väl medvetna är vi om att denna gemenskap ständigt hotas av de konflikter vi drar in varandra i. Det skulle förvåna mig, om någon i denna kammare inte skulle ha erfarenhet av att sådana konflikter kan uppstå, som för längre eller kortare tid bryter våra kontakter med någon i vår omgivning. Ju djupare vår personlighet är engagerad i gemenskapssammanhanget, desto allvarigare konsekvenser får sådana störningar och desto större blir också vårt ansvar för att skydda varandra mot sådant som i onödan skapar varaktiga konflikttillstånd.

På familjelivets område har på några få decennier stora förändringar skett när det gäller formerna för samlevnaden. De yttre förändringarna hör samman med en ny syn på trohet och normer för relationen man-kvinna. Vi brukar säga att vi lever i ett pluralistiskt samhälle, där skiftande livsöskådningar möts och där olika normsystem för livsföringen slås ut mot varandra. Risken är stor att vi därvid hamnar i normlöshet, och det skulle så långt jag förstår vara helt förödande för vårt samhälle. Vi är medvetna om att vi för egen del har behov av regler och normer som hjälp för att hitta fram i tillvaron. Vi har personliga normer, som vi försöker följa. Likaså står det klart för oss, att samhället behöver inte bara rättsregler utan en grundläggande etisk syn, vars kärna måste vara att tjäna de människor som utgör samhället.

Till de institutioner, som samhällen runt hela vår jord sett som sin uppgift att omge med skrivna eller oskrivna skyddslag, hör äktenskapet. Detta beror givetvis på att äktenskapet har sin förankring i djupa mänskliga behov. Ett väsentligt bland dessa är just behovet av gemenskap. Många gånger hotas också den äktenskapliga gemenskapen av mer eller mindre affektbetonade urladdningar, som kan leda till långvariga kriser. Kanhända går vägarna isär för alltid, men det händer också att livsvägarna på nytt löper samman, därför att det under det ytliga affektstillståndet fanns djupare bindningar som gjorde makarna beroende av varandra.

Vi kan naturligtvis inte lagstifta fram gemenskap, men vi kan skapa former för upplösningen av äktenskapet som i någon mån hindrar förhastade beslut. Det är min uppfattning, fru talman, liksom flera tidigare talares, att ett skilsmässobeslut makar emellan alltid bör förknippas med en betänketid, oavsett om makarna är ense om beslutet eller inte och likaså oberoende av om de har underåriga barn i sin gemensamma vårdnad eller ej. Jag är väl medveten om att många beslut om skilsmässa fattas efter noggrant övervägande och inte kommer att ändras efter ytterligare betänketid, men lagstiftningen är till för att skydda framför allt den svagare parten. I det här sammanhanget får väl den betraktas som den svagare parten, som har svårt att fatta beslut, som lätt låter sig övertalas och som inte heller har så lätt att överblicka konsekvenserna på såväl det personliga planet som det praktiskt-ekonomiska.

Statsrådet Lidbom sade tidigare i dag, att principen om äktenskapets frivillighet, som lagförslaget fastslår, skulle innebära att den som "efter moget övervägande" håller fast vid sin önskan om skilsmässa skall få den

tillfredsställd. Jag är inte övertygad om att en lagstiftning som ger möjlighet till skilsmässa utan obligatorisk betänketid är den bästa lösningen för makar när det gäller att fatta beslut i skilsmäsofrågan under "moget övervägande". När man formellt fattat beslutet, står man psykologiskt sett i en ny situation med möjlighet att eventuellt se sin belägenhet i ett nytt ljus. En betänketid skulle då ge makarna ytterligare möjlighet att söka kontakt med familjerådgivningen och minska risken för beslut som i hastigt mod fattats i strid med makarnas djupare intentioner. Jag yrkar därför bifall, fru talman, till reservationen 14 vid lagutskottets betänkande nr 20, som anknyter till motionen 1778.

Fröken MATTSON (s):

Fru talman! Som motionär och som en av ledamöterna i familjelags-sakkunniga skulle jag i detta skede av debatten helt enkelt ha kunnat stryka mig från talarlistan. De synpunkter som bör anläggas på lagutskottets betänkande nr 20 har redan på ett fint och föredömligt sätt förts fram av bl. a. fru Lundblad och fröken Anderson i Lerum.

Att jag ändå tar några minuter i anspråk beror på att man i början av debatten sade att de socialdemokratiska kvinnorna inte har fått sina synpunkter tillgodosedda. Jag vill därför framhålla att vi från Socialdemokratiska kvinnoförbundet hela tiden har drivit frågan om en ny och – som statsrådet Lidbom sade – modernare familjerätt och äktenskapslagstiftning. Min första åtgärd som nyvald ordförande för nu rätt många år sedan var att leda en uppvaktning till dåvarande justitieministern med ett krav på detta. På vår kongress 1968 hade vi en utfrågning av dåvarande statsrådet Kling om äktenskapslagstiftningen och familjerätten. När man går tillbaka till protokollen och ser vad statsrådet sade då och vilka synpunkter vi förde fram i diskussionen om familjerätten, finner man att mycket är nästan ordagrant inpassat i direktiven till de fortfarande arbetande familjerättssakkunniga. Det är moderna och riktiga synpunkter som förts fram, och vi har ansett det vara ett mycket värdefullt bidrag som vi har givit till diskussionen om hur detta arbete skall bedrivas.

Nu föreligger det reservationer och även motioner från kommunistiskt håll i anledning av propositionen och utskottsbetänkandet. Jag vill passa på tillfället att understryka att jag personligen, och säkert många med mig, delar en hel del av de synpunkter som förts fram. De är nämligen på många punkter ganska identiska med vårt mycket omtalade program, som har berörts vid många tillfällen här i riksdagen när vi har diskuterat olika frågor. Det har också ett avsnitt om familjerätten, och vi säger i vårt program:

"Nuvarande familjerättsliga lagar bör vara en del i en *samlevnadslagstiftning* vars grundläggande värdering är att familjen är en frivillig samlevnad mellan ekonomiskt oberoende och självständiga individer. Med familj avses då alla former av sammanboende med två eller flera individer."

Det är emellertid en viss skillnad mellan riktpunkter och målsättningar för framtiden och vad man i nuläget bedömer som möjligt att genomföra. Vi har nog för vår del velat hävda att dessa tankar skall kunna genomföras stegvis och att vi i dag tar ett ganska viktigt steg i och med

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstiftningen m. m.

att riksdagen efter den mycket lugna och sakliga debatt som vi har fått säkerligen kommer att anta det föreliggande lagförslaget.

I mitt arbete i familjelagssakkunniga har jag också följt de direktiv som är givna. Det kommer att bli ett mycket viktigt steg på vägen mot den målsättning som ställs upp bl. a. i Kvinnoförbundets program men som vi ännu icke kan helt realisera och i all synnerhet inte helt diskutera, eftersom den väldigt viktiga delen om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar fortfarande återstår att diskutera inom utredningen.

Vi kommer alltså att rösta för detta betänkande, och vi ställer oss bakom de tankegångar som statsrådet Lidbom har fört fram. Det är på ett par punkter som i varje fall jag personligen ställer mig en aning kritisk. Jag tror det hade varit ytterligt lämpligt om man hade följt direktivens och utredningens tankar på att äntligen göra äktenskapet till en ren privatsak för dem som vill ingå äktenskap med det anmälningsförfarande som vi hade föreslagit. Så har nu tyvärr inte skett.

Man har också gått emot familjelagssakkunniga när vi föreslagit att trohetsbegreppet skall försvinna ur lagen. Vi vet inte – det har betonats tidigare – varför fler och fler människor föredrar att inte gifta sig. Men en av anledningarna kan vara att vår generation är en självrannsakande och ärlig generation som vet att utgångspunkten för den nuvarande lagstiftningen, nämligen att en sammanhållning mellan två människor skall vara livsvarig, ofta inte håller. Det är måhända olyckligt, men så är ändå fallet. Och människor tycker – jag har talat med många – att de inte vill ge sig in på att lova en livsvarig trohet, inte vill avge ett löfte som de önskar hålla men som de kanske inte kommer att kunna hålla, beroende på hur omständigheterna formas i framtiden.

Vi tror med andra ord att med en förenklad vigselceremoni och med en avdramatisering av de högtidliga löften skulle måhända fler ingå äktenskap än vad fallet är nu. De som lever samman har ändå, såvitt jag förstår, samma ärliga vilja att hålla ihop och bilda familj. Om detta vittnar bl. a. det faktum att enligt gjorda undersökningar två tredjedelar av alla ogifta mödrar bor tillsammans med barnets far. Vi tycker för vår del att man måste anpassa lagstiftning och åtgärder efter de faktiska förhållandena, och vi vill verkligen försöka skapa samma villkor för människor, oavsett vilken samlevnadsform de har valt.

Detta är ju en synpunkt som statsrådet Lidbom har understrukt, då han på s. 85 i propositionen skriver: "I fråga om vården av barn och rätten till den gemensamma familjebostaden bör – – eftersträvas i sak enhetliga regler för alla samlevande oberoende av om samlevnaden sker inom äktenskapets ram eller inte." I princip står alltså statsrådet bakom de förslag som har lagts fram i vårt betänkande.

Det är på en enda punkt som jag har ansett mig tvungen att motionera. Jag har gjort det tillsammans med Bertil Zachrisson och Lena Hjelm-Wallén, och det gäller den inkonsekvens som finns i propositionen, då man frångår majoritetens förslag om att barn skall växa upp under samma förhållanden vare sig föräldrarna är gifta eller inte. Det rör sig alltså om vårdradsfrågan. Vi hävdar för vår del att möjlighet skall finnas för ogifta föräldrar att utöva vårdraden gemensamt. Jag behöver inte utveckla tankegångarna alltför utförligt – saken har berörts i flera

Onsdagen den
30 maj 1973

---

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

tidigare anföranden. Förutom de rent principiella synpunkterna på jämlikhet följer en rad praktiska fördelar av att bägge föräldrarna kan ha den gemensamma vårdnaden. Det är olyckligt och inkonsekvent att vårdnaden kan flyttas över från fadern till modern och från modern till fadern men att föräldrarna inte kan ha vårdnaden gemensamt. Jag nämner som exempel undertecknandet av skolintyg. Ena föräldern kan inte underteckna en sådan handling, om den andra föräldern inte skulle vara tillstades. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 19 av herr Sjöholm, fru Lundblad och herr Israelsson. Inom parentes sagt har samma yrkande som i reservationen rests också av herr Romanus, som delade reservanternas uppfattning i utskottet.

Slutligen vill jag mycket kort beröra den diskussion som förts om betänketiden. Jag kan försäkra kammarens ledamöter att vi i vårt utredningsarbete har varit i nära och intim kontakt med verksamma familjerådgivare och diskuterat med dem åtskilliga gånger. Vi har tagit del av deras synpunkter och varit med på ett par diskussionsdagar som de haft. Och jag tror att man kan ta hänsyn till vad de säger, nämligen att hemskillnadsäret inte spelar någon som helst roll. De menar att en betänketid på ett år som vi har för närvarande är alldeles för lång. Om man befinner sig i en kris och vet att den inte behöver lösas förrän om tolv månader, så förpuppar man sig så att säga med sin situation och sina problem. Först när sju åtta månader har gått och man börjar se slutet på betänketiden börjar man försöka reda upp situationen så gott det går, säger familjerådgivarna. Enligt deras mening borde betänkeinstitutet egentligen vara fyra månader. Det är en tillräckligt lång och tillräckligt kort tid för att man gemensamt skall kunna tänka igenom situationen och diskutera och ordna det för sig. Men vi har inom utredningen ändå sagt sex månader för att bli enhälliga, och vi har gjort det just för de fall då man inte är överens eller då det finns barn under 16 år.

Familjerådgivarna framhåller också, och där tror jag att de har alldeles rätt, att det i ett familjeförhållande alltid finns betänketid, lagstadgad eller inte, innan man kommer till det definitiva beslutet. Det är inte många skilsmässor som bestäms på en dag, en natt eller en vecka. I regel har den föregåtts av många kriser och samtal, av veckors och månaders tankar på hur man skall klara upp situationen. Utifrån de utgångspunkterna tror jag att det är riktigt vad utskottsmajoriteten har kommit fram till och nu också förordar, nämligen att i de fall då vederbörande är överens och inte har några minderåriga barn bör ingen betänketid finnas. Den har så att säga ändå legat bakom den process som lett fram till beslutet om att man skall gå skilda vägar. Jag tror också att det är värdefullt att dessa synpunkter kommer till uttryck i kammarens protokoll.

Sedan är det en helt annan sak att familjerådgivningen i framtiden, när vi vill ha det riktigt idealiskt, inte skall sättas in så sent. Den skall sättas in på ett mycket tidigare stadium, då det ännu finns möjligheter att reda upp det som kanske kan urarta till en svår krissituation. Familjerådgivningen bör då också byggas ut och utformas så att den når alla, inte minst de människor som allra bäst behöver den men som på grund av sociala omständigheter och annat kanske har svårast att självmant söka upp den.

Onsdagen den
30 maj 1973

Äktenskapslagstift-
ningen m. m.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter i lagutskottets betänkande nr 20 utom när det gäller möjlighet för ogifta föräldrar att utöva värdnaden gemensamt, där jag yrkar bifall till reservationen 19 av herr Sjöholm m. fl.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Låt mig börja med ett erkännande till statsrådet Lidbom för hans sätt att reagera inför den opinion, inte minst den kristligt inspirerade, som mötte familjelagssakkunnigas betänkande. Statsrådet har lyssnat och i väsentliga avseenden förbättrat förslaget från utredningens majoritet, och detta hälsar jag givetvis med tillfredsställelse. Men det hindrar inte att jag har kvar den inställning som jag gav uttryck för i den debatt som statsrådet och jag förde den dag lagrådsremissen offentliggjordes.

I motion 1800 har jag hemställt att riksdagen måtte

1. för sin del avslå den proposition, som vi här behandlar och
2. som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts om nya överläggningar med de övriga nordiska länderna i fråga om äktenskapslagstiftningen i syfte att nå harmonisering mellan de olika nordiska ländernas lagstiftning på detta viktiga område.

Tyvär har utskottsmajoriteten inte velat tillstyrka denna hemställan. För egen del har jag fortfarande väldigt svårt att förstå varför det skall vara nödvändigt att ha så bråttom. Visserligen hänvisade statsrådet Lidbom till en lång utredningsperiod, när vi i början av året diskuterade de här frågorna. Men det kan ju inte befria oss från Helsingforsöverenskommelsens klara målsättning om såvitt möjligt gemensam nordisk lagstiftning. Äktenskapslagstiftningen har ju också länge ansetts som en av de väsentligaste delarna i den nordiska rättsgemenskapen. Jag vill därför fråga statsrådet: Innebär regeringens beslut att bortse från de andra nordiska ländernas hållning i själva sakfrågan och kravet på ytterligare tid för överläggningar en kursomläggning när det gäller den samnordiska linjen i fråga om lagstiftningsarbetet? — Jag tror det är viktigt med ett klart besked på den punkten.

Detta är en fråga som berör väldigt många människor. Just detta lagstiftningsområde har en påtaglig och daglig betydelse för stora grupper av Nordens invånare. Vi har en öppen nordisk arbetsmarknad, en långt driven ekonomisk gemenskap, helt öppna gränser de nordiska länderna emellan. Allt detta och mycket annat gör att stora grupper nordiska medborgare verkar i ett annat land än sitt eget. Det är för dessa en mycket stor fördel, om vi har en likartad lagstiftning inte minst på äktenskapsrättens område. Därför ställer jag frågan: Varför har regeringen varit så ovillig att göra ytterligare ansträngningar för att nå fram till en gemensam lagstiftning?

Det var så mycket mindre angeläget att här skynda i förväg, eftersom mycket ännu återstår att utreda, innan vi kan få en reform som täcker

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

hela äktenskapslagstiftningen. Huvuddelen av giftermålsbalkens bestämmelser rör de ekonomiska rättsverkningar som följer på ingående och upplösning av äktenskap, och den delen måste finnas med i sammanhanget för att vi skall få en samlad bild av hela det problemkomplex det här gäller. Det är mycket möjligt att förslaget också i de delar vi nu behandlar skulle ha fått en annan utformning om vi fått en helhetsreform i stället för den delreform det nu gäller. Gemensamhet på detta område är något så viktigt att nya försök borde ha gjorts för att finna en gemensam, tillfredsställande lösning.

Men nog om detta. Jag nöjer mig med att hänvisa till motionen och yrkar bifall till reservationen 1.

Även om den lagstiftning vi nu diskuterar berör inte endast oss svenskar utan även i betydande utsträckning våra nordiska grannar, är det ändå framför allt fråga om en kursangivelse för vårt eget folk på ett utomordentligt viktigt område. I sitt svar till mig den 1 februari yttrade statsrådet Lidbom bl. a.:

”Vår ambition är att få en modern, till nutida förhållanden anpassad äktenskapslagstiftning, som i sin mån bidrar till att bevara familjen och äktenskapet som den naturliga formen för samlevnad i vårt samhälle”.

Det är såvitt jag förstår en lovvärd ambition, men det återstår att se om den lagstiftning som vi nu diskuterar kommer att innebära det värn för familj och äktenskap som den målsättningen anger. Jag har för egen del svårt att tro det.

Redan grundsynen bakom direktiven till utredningen och den proposition som nu ligger på riksdagens bord talar emot detta. Det man vill bevara måste man värna om. Och då går det enligt min mening inte att stå neutral i förhållande till de olika samlevnadsformer som förekommer på detta område. Samhället måste ha rätt och enligt min uppfattning också plikt att säga ifrån att det prioriterar äktenskapet. Detta bör samhället genom lagstiftningen ge uttryck för och medverka till, så att människor inte av ekonomiska, juridiska eller andra skäl behöver tveka att ingå äktenskap. I det sammanhanget vill jag gärna tillägga att jag för min personliga del delar den kristna synen på äktenskapet som en livslång gemenskap. Däremot uttalar jag ingen dom över dem som inte har samma uppfattning. Jag delar den mening som kom till uttryck i fru Åsbrinks anförande att vi måste visa tolerans, förståelse, barmhärtighet och omsorg. Det hindrar dock inte att jag bl. a. från samhällets synpunkt prioriterar äktenskapet och vill värna om de värden som äktenskapet och familjen står för.

Det finns delar i den föreslagna lagstiftningen som enligt min mening försvagar äktenskapets ställning. Jag tänker på förslaget om förenklad borgerlig vigsel, där allt tal om löften och ansvar gentemot varandra, barnen och samhället saknas. Jag tänker också på förslaget om snabbskilsmässa – det är bara att lämna den andra utan vidare, och det finns inget krav på betänketid när barn under 16 år saknas. Hur lättvindigt blir det inte att bryta upp ur äktenskapet? Jag tänker vidare på förslaget om borttagandet av den obligatoriska medlingen, som visserligen kan diskuteras i sin nuvarande form, men som ändå borde innehålla möjligheter till variation och förenkling med bibehållet krav på

Onsdagen den
30 maj 1973

*Äktenskapslagstift-
ningen m. m.*

att medling skall äga rum. På sikt kan det jag nu nämnt och en del annat som jag inte hunnit beröra innebära en nedvärdering av äktenskapet som sådant. Formerna har som all erfarenhet visar en stor benägenhet att påverka innhållet. Enligt min bestämda mening är det angeläget att vi i vår lagstiftning värnar om äktenskapet och familjen och ökar tryggheten i äktenskapet för makar och barn.

Herr talman! Då jag måste räkna med att mitt förstahandsyrkande kommer att falla vill jag utan vidare argumentation yrka bifall även till reservationerna 2, 5, 6, 8, 9 och 14.

Fru HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Det fattas många beslut i den här kammaren som får biverkningar som vi inte räknat med. På det område som vi diskuterar i dag är det oerhört svårt att överblicka konsekvenserna av vårt beslut. Vi rör oss här med frågor om på vilket sätt värderingar ändras och följderna för samhället av att olika företeelser anses socialt acceptabla eller inte. Det hade varit klokt att skynda långsamt, att åtminstone vänta och se hela lagstiftningen rörande äktenskapet i ett sammanhang och då även bibehålla samarbetet med övriga Norden.

Utredningen som ligger bakom det förslag vi behandlar har arbetat med direktiv vilkas värderingar jag inte delar. Jag anser inte att samhället bör vara neutralt till olika samlevnadsformer, utan jag anser tvärtom att samhället bör klart säga ut att äktenskapet är den bästa samlevnadsformen mellan man och kvinna och att äktenskapet i princip är livsvaraktigt. En ny utredning bör tillsättas med denna grundvärdering i direktiven. Det skulle kanske bli lättare att få samarbete i Norden med de värderingarna. Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen I angående avslag på proposition nr 32.

Samhället har, även oberoende av etiska normer, ett intresse av att familjebildningen är fast i formen och stabil. Många har i debatten i dag belyst barnens behov av trygghet, varför jag inte tar upp den saken nu. Lagutskottets betänkande nr 21 ger ett praktiskt exempel på hur närmast skrattretande komplicerat för samhället det blir när man prövar att jämställa olika samlevnadsformer. Enligt min mening bör samhället respektera att människor väljer andra samlevnadsformer. Det innebär dock inte att dessa former skall jämföras i lagen.

För äktenskapets varaktighet har det stor betydelse vilka förväntningar man har på äktenskapet. Om man gifter sig med den inställningen att går det inte som man tänkt sig och hittar man någon som passar en bättre, så är det ju lätt att skilja sig, och då är förutsättningarna små att man skall lyckas få uppleva den utvecklande och djupt tillfredsställande tryggheten i att växa ihop med en annan människa. Man går då miste om den djupaste gemenskap som finns. Går man däremot in i äktenskapet med den inställningen att nu hör vi ihop för alltid, nu är denna människa mig given i lust och nöd, med fel och förtjänster – min närmaste medmänniska –, då har man en helt annan vilja och beredskap till anpassning. Alla äktenskap kräver anpassning, och vi kan behöva hjälp med det av känslolokompetenta erfarna rådgivare. Anpassning kräver ansträngning, och för det behövs det motivation. Om samhället räknar

med att äktenskapet är livsvaraktigt, och om lagstiftningen om upplösning av äktenskapet har undantagskaraktär, hjälper det till att motivera oss. Människor kan bryta ner varandra i ett äktenskap, och skilsmässor är ibland nödvändiga. Men det finns ingen "ende rätte". Förälskelser kan komma och gå, men äktenskapet är något mycket mera än bara förälskelse. Jag tror att vi behöver en generösare och öppnare syn på samlevnaden alla oss människor emellan. Vi har för litet värme och avspändhet och beredvillighet att lyssna och komma varandra nära. Vi behöver varandra allihop: ungdomar, barn, gamla, män och kvinnor. Vår översexualiserade tid kan inte bota känslokylan. Våra ytkontakters myckenhet tenderar att förflacka oss. Vi behöver medmänsklig, öm kontakt på ett djupare plan med flera människor. Det finns så många krampaktigt ensamma. Och den lilla snålt isolerade kärnfamiljen är inte mitt ideal.

Men låt oss inte ännu en gång kasta ut barnet med badvattnet! En kärnfamilj, där mor och far lever i den trygga gemenskap som vissheten om att man hör ihop för livet ger, har förutsättningar att bli öppnare och ta in ensamstående i sin gemenskap. Jag tror det är viktigt att vi skapar möjligheter för detta i samhällsplaneringen.

Människan har behov av ytkontakter och stimulerande omväxling, men hennes djupaste behov är ändå, tror jag, den nära, livsvaraktiga samhörigheten med en annan människa. Samhället bör stödja och uppmuntra, men också uppfodra oss när vi strävar efter den samhörigheten.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammarerna uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande dessa betänkanden till kammarernas nästkommande sammanträde.

§ 5 Herr förste vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för kammarernas nästa sammanträde skulle justitieutskottets betänkande nr 26 och socialutskottets betänkande nr 18 uppföras närmast efter lagutskottets betänkanden nr 20 och 21.

§ 6 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 131 med förslag till ändringar i brottsbalkens bestämmelser om kriminalvård i frihet, m. m.

§ 7 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

Nr 25 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Finansutskottets betänkande

Nr 29 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1973:125 gjorda framställning rörande de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken jämte motioner

Nr 105

Onsdagen den
30 maj 1973

Skatteutskottets betänkande

Nr 44 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:125 angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1973/74, m. m. jämte motioner

§ 8 Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades att följande enkla fråga denna dag framställdes, nämligen av

Nr 238 Fröken *Andersson* i Stockholm (c) till herr utbildningsministern angående den personella assistansen för vissa handikappade elever i grundskolan:

Är statsrådet beredd vidta åtgärder för att de förändrade bestämmelserna om statsbidrag till personell assistans för vissa handikappade elever i grundskolan inte innebär försämrad situation för de kommuner som tidigare haft hög ambitionsnivå när det gäller att hjälpa nämnda elever?

§ 9 Kammaren åtskildes kl. 17.59.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Nr 105

år 1973

Onsdagen den 30 maj

Herr förste vice talmannen 3

Fröken Anderson i Lerum (s) 90, 94

Herr Börjesson i Falköping (c) 50

Fru Hambraeus (c) 122

Herr Hammarberg (s) 107, 112

Fröken Hörlén (fp) 116

Herr Johansson i Skärstad (c) 113, 115

Fru Jonäng (c) 27, 46, 81, 105, 106, 111, 113

Herr Lidbom, statsråd 17, 83, 89, 90

” Lidgard (m) 32, 55, 72, 87, 111

Fru Lundblad (s) 63, 67, 80, 82

” Marklund (vpk) 39, 94, 110, 112

Fröken Mattson (s) 117

Herr Olsson i Sundsvall (c) 68

” Romanus (fp) 94, 99, 100

” Sjöholm (fp) 52, 56, 79, 104, 106

Fru Sundberg (m) 74, 81, 83, 88, 90, 99, 100

” Swartz (fp) 72

Herr Svedberg (s) 47, 50, 62

” Werner i Malmö (m) 101, 105, 106

” Westberg i Ljusdal (fp) 120

” Wiklund i Stockholm (fp) 22, 38, 46, 47, 50, 55, 67, 81, 82, 115

” Winberg (m) 56, 62, 66, 68, 88

Fru Åsbrink (s) 44, 47, 104, 105

